

ПРИВАТНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ
ПРАВ ЛЮДИНИ У СОЦІАЛЬНІЙ ДЕРЖАВІ

ПРИВАТНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У СОЦІАЛЬНІЙ ДЕРЖАВІ

ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ПРИВАТНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ
У СОЦІАЛЬНІЙ ДЕРЖАВІ**

Монографія

Ірпінь
2023

УДК 342.4
ББК 67.400
П 75

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Державного податкового університету
(протокол № 7 від 26 січня 2023 р.)*

Рецензенти:

Гринько Світлана Дмитрівна, д-ка юрид. наук, професорка, заслужена юристка України, завідувачка кафедри цивільного права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова;

Шишка Роман Богданович, д-р юрид. наук, професор, академік Національної академії наук вищої освіти України, професор кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права НУ «Одеська юридична академія»;

Рябченко Олена Петрівна, д-ка юрид. наук, професорка, завідувачка кафедри адміністративного права, процесу та митної безпеки Державного податкового університету.

Приватно-правові засади захисту прав людини у соціальній державі : монографія / за заг. ред. І. В. Чеховської. – П 75
Ірпінь : Державний податковий університет, 2023. – 566 с.
ISBN 978-966-337-679-0

У монографії здійснено аналіз теоретико-правових засад захисту прав людини у соціальній державі. Зосереджено увагу на понятійно-категоріальному апараті, механізмі приватно-правового захисту прав людини, міжнародному та зарубіжному досвіді захисту таких прав. Акцентовано увагу на особливостях окремих форм захисту прав людини у соціальній державі, проаналізовано судову практику, неюрисдикційні форми захисту, самозахист, договірні форми захисту прав та законних інтересів людини і громадянина. Визначено гарантії та способи захисту прав людини в окремих сферах правовідносин: соціального забезпечення, у сфері інтелектуальної власності, житловій сфері, захисту прав споживачів. Проаналізовано здійснення права на захист учасниками сімейних відносин, визначено окремі аспекти нотаріального та судового захисту спадкових прав громадян. Досліджено систему гарантій захисту прав людини у приватних відносинах, що виникають у зв'язку з наданням медичних послуг.

Призначений для здобувачів вищої освіти, викладачів, аспірантів, докторантів, практичних працівників, працівників судових органів, третейських суддів, адвокатів, нотаріусів, а також усіх, хто досліджує приватно-правові засади захисту прав людини у соціальній державі.

**УДК 342.4
ББК 67.400**

© Амеліна А., Аврамова О., Боднарчук О. та ін., 2023
© Державний податковий університет, 2023
ISBN 978-966-337-679-0

СПИСОК АВТОРІВ

Анна АМЕЛІНА

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри приватного права
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету (м. Ірпінь)
(підрозділ 1.1; 1.4)

Amelina, Anna

Candidate of Juridical Sciences (PhD), Docent,
Associate Professor at the Department of Private Law
Educational and Scientific Institute of Law
State Tax University (Irpin)
<https://orcid.org/0000-0002-7148-3586>

Ольга АВРАМОВА

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ
(підрозділ 3.3)

Avramova, Olha

Candidate of Juridical Sciences (PhD), Docent,
Associate Professor at the Department of
Civil Law and Proceedings
Kharkiv National University of Internal Affairs
<https://orcid.org/0000-0002-1941-9894>

Олег БОДНАРЧУК

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри приватного права
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету (м. Ірпінь)
(підрозділ 3.1)

Bodnarchuk, Oleh

Doctor of Law, Professor,
Professor at the Department of Private Law
Educational and Scientific Institute of Law
of State Tax University (Irpin)
<https://orcid.org/0000-0002-3211-1843>

Сергій ДЯЧЕНКО

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри приватного права
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету (м. Ірпінь)
(підрозділ 2.1)

Diachenko, Serhii

Candidate of Juridical Sciences (PhD), Docent,
Associate Professor at the Department of Private Law
Educational and Scientific Institute of Law
of State Tax University (Irpin)
<https://orcid.org/0000-0002-0104-2769>

Олена КОСТЮЧЕНКО

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри приватного права
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету (м. Ірпінь)
(підрозділ 2.4)

Kostiuchenko, Olena

Doctor of Law, Professor,
Professor at the Department of Private Law
Educational and Scientific Institute of Law
of State Tax University (Irpin)
<https://0000-0002-8244-3563>

Наталія ЛАГОВСЬКА

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри приватного права
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету (м. Ірпінь)
(підрозділ 3.5)

Lagovska, Natalia

Candidate of Juridical Sciences (PhD), Docent,
Associate Professor at the Department of Private Law
Educational and Scientific Institute of Law
of State Tax University (Irpin)
<https://orcid.org/0000-0002-1732-2351>

Любов МЕНІВ

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри приватного права
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету (м. Ірпінь)
(підрозділ 3.6)

Meniv, Lyubov

Candidate of Juridical Sciences (PhD), Docent,
Associate Professor at the Department of Private Law
Educational and Scientific Institute of Law
of State Tax University (Irpin)
<https://orcid.org/0000-0003-4491-3218>

Олена МИНЮК

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри приватного права
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету (м. Ірпінь)
(підрозділ 1.3)

Myniuk, Olena

Candidate of Juridical Sciences (PhD), Docent,
Associate Professor at the Department of Private Law
Educational and Scientific Institute of Law
of State Tax University (Irpin)
<https://orcid.org/0000-0002-4524-7010>

Вікторія МИКОЛАЄЦЬ

Доктор юридичних наук, доцент
кафедри приватного права
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету (м. Ірпінь)
(підрозділ 3.2)

Mykolaiets, Viktoriia

Doctor of Law,
Associate Professor at the Department of Private Law
Educational and Scientific Institute of Law
of State Tax University (Irpin)
<https://orcid.org/0000-0002-2346-3994>

Альона МІЛЕВСЬКА

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри приватного права
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету (м. Ірпінь)
(підрозділ 3.5)

Milevska, Alona

Candidate of Juridical Sciences (PhD), Docent,
Associate Professor at the Department of Private Law
Educational and Scientific Institute of Law
of State Tax University (Irpin)
<https://orcid.org/0000-0003-1876-1636>

Оксана ОБРИВКІНА

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри приватного права
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету (м. Ірпінь)
(підрозділ 2.3)

Obryvkina, Oksana

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Associate Professor at the Department of Private Law
Educational and Scientific Institute of Law
of State Tax University (Irpin)
<https://orcid.org/0000-0002-8768-7778>

Юрій РЯБЧЕНКО

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри приватного права
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету (м. Ірпінь)
(підрозділ 1.1; 2.1)

Riabchenko, Yurii

Doctor of Law, Professor,
Professor at the Department of Private Law
Educational and Scientific Institute of Law
of State Tax University (Irpin)
<https://orcid.org/0000-0002-1328-700X>

Людмила САМЛІК

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри приватного права
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету (м. Ірпінь)
(підрозділ 3.4; 3.7)

Samilyk, Liudmyla

Candidate of Juridical Sciences (PhD), Docent,
Associate Professor at the Department of Private Law
Educational and Scientific Institute of Law
of State Tax University (Irpin)
<https://orcid.org/0000-0002-8912-9147>

Владислав ТЕРЕМЕЦЬКИЙ

доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
Науково-дослідного інституту приватного
права і підприємництва імені академіка
Ф. Г. Бурчака НАПрН України (м. Київ);
завідувач кафедри конституційного, адміністративного
та фінансового права Академії праці, соціальних відносин і
туризму (м. Київ)
(підрозділ 3.3; 3.7)

Teremetskyi, Vladyslav

Doctor of Law, Professor, Leading Researcher,
Academician F.H. Burchak Scientific Research
Institute of Private Law and Entrepreneurship
of the NALS of Ukraine (Kyiv);
Professor of the Department of Constitutional,
Administrative and Financial Law,
Academy of Labour, Social Relations and
Tourism (Kyiv)
<https://orcid.org/0000-0002-2667-5167>

Ірина ЧЕХОВСЬКА

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри приватного права
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету (м. Ірпінь)
(підрозділ 1.2; 3.1; 3.4; 3.7; висновки)

Chekhovska, Iryna

Doctor of Law, Professor, Leading Researcher,
Head of the Department of Private Law
Educational and Scientific Institute of Law
of State Tax University (Irpin)
<https://orcid.org/0000-0002-7030-2456>

Тетяна ОГНЕВ'ЮК

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри приватного права
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету (м. Ірпінь)
(підрозділ 2.2)

Ohneviuk, Tetiana

Candidate of Juridical Sciences (PhD),
Associate Professor at the Department of Private Law
Educational and Scientific Institute of Law
of State Tax University (Irpin)
<https://orcid.org/0000-0002-2555-7791>

ЗМІСТ

ВСТУП	11
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У СОЦІАЛЬНІЙ ДЕРЖАВІ ЗАСОБАМИ ПРИВАТНОГО ПРАВА	13
1.1. Поняття та система приватно-правового захисту прав людини у соціальній державі.....	13
1.2. Механізм приватно-правового захисту прав людини у соціальній державі	55
1.3. Захист цивільних прав та інтересів людини: міжнародний досвід.....	87
1.4. Зарубіжний досвід приватно-правового захисту прав людини	114
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ОКРЕМИХ ФОРМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У СОЦІАЛЬНІЙ ДЕРЖАВІ	128
2.1. Судова форма захисту прав людини у соціальній державі. Судова практика	128
2.2. Стан та перспективи розвитку неюрисдикційних форм захисту прав людини в Україні	168
2.3. Розвиток самозахисту як форми захисту прав людини.....	183
2.4. Договірні форми захисту прав та законних інтересів людини і громадянина.....	212
РОЗДІЛ 3. ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В ОКРЕМИХ СФЕРАХ ПРАВОВІДНОСИН	234
3.1. Способи захисту прав людини у сфері соціального забезпечення	234
3.2. Способи захисту прав людини у сфері інтелектуальної власності	276
3.3. Захист прав людини у житловій сфері.....	324
3.4. Здійснення права на захист учасниками сімейних відносин	358
3.5. Окремі аспекти нотаріального та судового захисту спадкових прав громадян	399

**Приватно-правові засади
захисту прав людини у соціальній державі**

3.6. Правовідносини, які виникають у зв'язку із захистом прав споживачів	428
3.7. Система гарантій захисту прав людини у приватних відносинах, що виникають у зв'язку із наданням медичних послуг	459
ВИСНОВКИ	494
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	505

ВСТУП

Упродовж історії своєї незалежності український народ демонструє європейську орієнтованість, прагнення до зміцнення і розвитку демократичної, соціальної та правової держави. Така позиція зумовлює політичні конфлікти, зокрема й збройну агресію проти України з боку Російської Федерації, намагання знищити історію та культуру українського народу. В умовах повномасштабної військової агресії, посилення інших зовнішніх викликів і загроз актуалізується формування дієвої гуманітарної політики й інструментів її реалізації на всіх рівнях, розвиток національної ідеології, заснованої на загальновизнаних міжнародних та європейських цінностях і стандартах, демократичних засадах.

Запорукою підвищення інвестиційної привабливості України, ключовою гарантією верховенства права постає дотримання у правовому регулюванні та правозастосуванні оптимального балансу між приватним і публічним інтересом, що має ґрунтуватися на мінімальному обмеженні приватних інтересів під час збереження примусової сили державної влади як її визначної ознаки. Розвиток гарантій прав людини у напрямі сприйняття європейських стандартів і цінностей супроводжується економічними та соціальними перетвореннями, розвитком сервісних засад у діяльності суб'єктів публічної влади, підвищенням ефективності приватно-правового механізму захисту суб'єктивних приватних прав, свобод, законних інтересів.

Сучасне розуміння концепцій правової та соціальної держави є керівним щодо реформування чинних правових інститутів. Велике значення має й практика застосування норм права. Це задає напрями оновлення нормативно-правової бази України у всіх сферах. Нині проведення правових реформ у різних галузях суспільного життя обумовлене намаганням законодавця сприяти впровадженню передових соціальних стандартів суспільного життя, зокрема соціальних стандартів країн Європейського Союзу, застосування ринкових способів впливу, як це передбачено в державах Європейського Союзу.

У приватному праві поступово реанімується класичний, відомий з часів існування римського цивільного права поділ системи права на приватне та публічне, отже, і диференціація суб'єктів права на суб'єктів приватного та суб'єктів публічного права. При цьому збільшення ваги антропоцентристських напрямів у сучасній правовій доктрині зумовлює актуалізацію гарантій прав людини, зокрема й підвищення соціальних стандартів. Насамперед це стосується суб'єктів приватного права.

Приватно-правові засади захисту прав людини у соціальній державі

У зв'язку з наведеним необхідно вказати про спірний характер окремих кроків законодавця щодо реформування національних правових інститутів, причиною чого вбачається саме нестача комплексних наукових досліджень. Передусім це спричиняє ситуативний характер відповідних реформ. Наслідком є ускладнення реалізації гарантій прав людини, ускладнення захисту вказаних прав на практиці, колізії та прогалини комплексного характеру (наприклад, реформування так званої «адвокатської монополії»), що може спричинити істотне зниження рівня якості правової допомоги у судах, реформування гарантій незалежності суддів, окремі реформи трудового законодавства та законодавства у сфері соціального забезпечення тощо). Новели чинного законодавства торкнулися й діяльності таких суб'єктів публічної влади, як Міністерство фінансів України, його територіальні підрозділи, правовий статус яких та підпорядкованість було змінено.

Нормативне закріплення курсу нашої держави до Європейського Союзу додає особливої гостроти питанню гарантій прав людини, а відтак необхідності продовження адаптації правової системи України до права Європейського Союзу. За таких обставин як загальносоціальні, так і спеціально юридичні гарантії прав людини мають забезпечувати її повноцінну участь у правових відносинах і правовому обігу.

Через це нагальним постає питання вироблення єдиних теоретичних підходів щодо сучасної доктринальної основи захисту прав людини у сучасній державі соціального спрямування, зокрема гарантій, способів, форм тощо.

3.3. Захист прав людини у житловій сфері

Право на житло проголошується у ст. 47 Конституції України, яка встановлює базові засади набуття та здійснення житлових прав громадян. Відповідно до цієї норми кожен має право на житло; держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду; громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою й органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону; ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду¹.

Права людини у житловій сфері – це комплекс прав, що виникають з приводу набуття права на житло, проживання у ньому. До них можна віднести такі права, як: право на доступне житло; право на безпечне житло; право на управління житлом; право на стабільне користування житлом; право на захист житлових прав. У кожній вказаній групі прав можна виокремити конкретні права залежно від суб'єктивного складу та змісту реалізації права².

Житлові права громадян є окремою групою прав, серед яких варто виокремити право на: набуття суб'єктивних прав на житло; доступне житло; безпечне житло; право на управління житлом; стабільне користування житлом; достатнє / адекватне житло; захист житлових прав. Кожне з цих прав виконує соціально-економічну функцію та реалізується за допомогою відповідного механізму. Зазначимо, що кожне з вищевказаних прав має особливе значення для будь-якої особи, оскільки має безпосередній зв'язок з правом на життя та достатнім життєвим рівнем людини. Зокрема, право на достатнє / адекватне житло є компонентом права на достатній життєвий рівень та права на недискримінацію у житловій сфері³. Правом на достатнє / адекватне житло, за визначенням ООН, є право кожної людини отримувати та

---

¹ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

² Аврамова О. Правова природа та система житлових прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 7. С. 3–6.

³ Аврамова О. Є. Правове забезпечення права на достатнє житло (аспект правові гарантії власності на житло). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2018. Вип. 48, т. 1. С. 7–10.

підтримувати безпечний дім і громаду задля життя в мирі та гідності. Таке положення відповідає основним елементам права на достатнє / адекватне житло, яке закріплено у Загальному коментарі № 4 Комітету ООН з економічних, соціальних та культурних прав¹. У міжнародній практиці завжди зазначається, що право на достатнє/адекватне житло не повинно тлумачитися у вузькому розумінні або обмежувальному значенні, зокрема прирівнювати це право до права на достатній притулок, що охоплює забезпечення особи безпекою, освітленням, вентиляцією, базовою інфраструктурою, місцем розташування за доступну ціну².

Особливість житлових прав полягає у тому, що вони здійснюються лише у межах існування житлово-правової матерії, яка може мати дві критичні точки: первинна – це встановлення верхньої точки, тобто до якого моменту можуть розширюватися у своєму існуванні житлові права (вважаємо, що ця межа пов'язана з правами інших осіб, тобто права існують до меж права іншої особи; при цьому зупиняється розширення лише у разі погрози порушення права іншої особи); друга точка – це точка звуження права, тобто межа критичного стану прав людини, у разі порушення якої виникає загроза біологічному єству людини³. Цю межу можна встановити через Конвенцію ООН «Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього» від 09.12.1948. Ця Конвенція визначила, що геноцид – це дія, пов'язана з навмисним створенням для будь-якої групи таких життєвих умов, які розраховані на повне або часткове фізичне знищення⁴. Іншими словами, створення умов (соціальних, економічних, політичних), за яких виникає загроза життю людини, є максимальною точкою звуження права. Положення права, спрямованого на повне або часткове фізичне

---

¹ UN Housing Rights. housing rights watch: website. URL: <http://www.housingrightswatch.org/page/un-housing-rights#Other>

² CESCR General Comment № 4: The Right to Adequate Housing (Art. 11 (1) of the Covenant) Adopted at the Sixth Session of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights, on 13 December 1991 (Contained in Document E/1992/23). URL: <http://www.refworld.org/pdfid/47a7079a1.pdf>

³ Аврамова О. Правова природа та система житлових прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 7. С. 3–6.

⁴ Про запобігання злочину геноциду і покарання за нього: Конвенція ООН. Прийнята і запропонована для підписання, ратифікації чи приєднання резолюцією 260 А (III) Генеральної Асамблеї від 09.12.1948 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_155

знищення людини, може розглядатися як припинення існування правової матерії, якщо під правом розуміти справедливість. Взявши за основу викладене тлумачення меж права, встановимо межі житлових прав. Розширюватися ці права можуть до прав іншої особи. Звуження житлових прав є більш складною категорією, що потребує окремого наукового дослідження. Її варто охарактеризувати як стан, за якого життя людини може бути під загрозою, зокрема за відсутності житла. Так, конвенція МОТ «Про захист прав всіх трудящих мігрантів та членів їх сімей» встановлює, що мігранти мають право на захист від експлуатації через орендну плату за житло (п. «d» ст. 3). З цієї норми випливає, що однією з точок звуження житлових прав є встановлення орендної плати за житло, плати за житлово-комунальні послуги у такому розмірі, який перевищує середню заробітну плату людини, що ставить її біологічне життя під загрозу¹.

Серед прав людини у житловій сфері виокремлюється самостійне право – на захист житлових прав. Його особливість обумовлено тим, що захист житлових прав може розглядатися як одна з гарантій житлових прав, зокрема наявність захисту гарантує відновлення прав при примусовому виселенні, відновлення права на житло дитини, яку неправомірно позбавили житла. Захист житлових прав також співвідноситься і з наданням житла соціально незахищеним верствам населення. За його допомогою відновлюється стан прав, який існував до порушення; отримується відшкодування; оскаржуються певні неправомірні дії; визнаються житлові права тощо².

Водночас можна констатувати проблемність захисту житлових прав, оскільки його не виокремлено у нормах Житлового кодексу України, як наслідок, цей захист закріплено у різних нормативних актах, а його зміст не має чіткого доктринального визначення. Проблемність цього питання посилюється тим, що захист житлових прав

---

¹ Про захист прав усіх трудящих мігрантів та членів їх сімей: Конвенція МОТ. Прийнята ГА ООН 18.12.1990 / БД «LIGA 360». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU90310>

² Teremetskyi V., Avramova O., Svitlychnyy O., Sloma V., Bodnarchuk O., Telestakova A., Kokhan V. Housing Rights Protection in the Context of Legislation and Judicial Practice of Ukraine. Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues, Vol. 24, Special Issue 1: Business Ethics and Regulatory Compliance, 1–9. URL: <https://www.abacademies.org/abstract/housing-rights-protection-in-the-context-of-legislation-and-judicial-practice-of-ukraine-11392.htm>

по-різному тлумачиться та реалізується стосовно дітей та дорослих, власників та наймачів, користувачів житла та осіб, які потребують житла. Поряд із цим у судовій практиці сформована окрема категорія справ – житлові спори. Загалом захист житлових прав може відбуватися у цивільно-правовому та адміністративному порядку. Тому слід виокремлювати такі дві правові категорії: цивільно-правовий та адміністративно-правовий захист прав людини у житловій сфері. Незважаючи на різку правову природу цих дефініцій, вони мають єдиний вектор напряму – захист прав людини.

Варто зазначити і те, що права людини у житловій сфері захищені багатьма міжнародно-правовими актами, зокрема Загальною декларацією прав людини; Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права; Міжнародним пактом про громадянські і політичні права; Міжнародною конвенцією про ліквідацію всіх форм расової дискримінації; Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок; Конвенцією про права дитини. Комітет ООН з економічних, соціальних і культурних прав в окремих коментарях надав більш детальне тлумачення окремих елементів права на житло. Зважаючи на те, що більшість держав є учасниками міжнародних актів, які захищають права на житло, доцільно включати категорію «право на житло» в національне законодавство. Це особливо важливо у правових системах, в яких використовується принцип невиконання міжнародних договорів. У цих правових системах суди можуть відмовлятися визнавати міжнародне право як підставу для позову. Отже, жертви порушень прав на житло часто не можуть скористатися своїми внутрішніми судовими системами. Закріплюючи права на житло в законодавстві, держави не лише виконують свої відповідні міжнародно-правові зобов'язання, а й створюють внутрішні правові системи, які розширюють можливості окремих осіб і груп так, щоб вони могли відстоювати свої права¹. Забезпечення права на житло включається і в систему адміністративно-правового забезпечення прав людини у житловій сфері.

Окремо варто звернути увагу на проблему співвідношення понять «охорона» та «захист» у житловій сфері. Так, захист у житловому законодавстві співвідноситься з поняттям охорони. Саме такий

---

¹ Thiele B. The Human Right to Adequate Housing: A Tool for Promoting and Protecting Individual and Community Health. *Am J Public Health*. 2002 May; 92(5). P. 712–715. doi: 10.2105/ajph.92.5.712.

Приватно-правові засади захисту прав людини у соціальній державі

підхід закладено у зміст ч. 5 ст. 9 Житлового кодексу України: «Житлові права охороняються законом, за винятком випадків, коли вони здійснюються в суперечності з призначенням цих прав чи з порушенням прав інших громадян або прав державних і громадських організацій»¹. Аналогічний підхід закладено і у листі Державного департаменту з усиновлення та захисту прав дитини «Щодо захисту житлових (майнових) прав дітей» від 23.06.2010 № 4.1/6-49/3248, у якому надано тлумачення особливостям правочинів з майном дитини (житлом)². Крім того, у Законі України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» також встановлено, що особа має право отримати освітні та просвітницькі заходи, які повинні формувати здатність громадян застосовувати норми законодавства для реалізації та захисту своїх прав на житло (абз. 2 ч. 1 ст. 10 Закону); подолання безпритульності дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування за допомогою надання житла (ст. 11 Закону); захист прав та інтересів дітей під час вчинення правочинів щодо житлових приміщень (ст. 12 Закону); виокремлені групи ризику щодо втрати житла або права на його використання (ст. 15 Закону); розділ IV Закону присвячено системі реінтеграції бездомних осіб, первинне місце в якій відведено забезпеченню житлом³.

Узагальнюючи наведений законодавчий підхід можна стверджувати, що у національному законодавстві, як і в міжнародному, практично відбувається ототожнення захисту та охорони житлових прав. Таке положення виникає внаслідок того, що право на житло є елементом широкої категорії – соціального захисту людини⁴. Поняття

---

¹ Житловий кодекс України: Закон України від 30.06.1983 № 5464-X // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#top>

² Щодо захисту житлових (майнових) прав дітей: лист Державного Департаменту з усиновлення та захисту прав дитини від 23.06.2010 № 4.1/6-49/3248 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v3248632-10#Text>

³ Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей: Закону України від 02.06.2005 № 2623-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15#Text>

⁴ Teremetskyi V., Avramova O., Svitlychnyy O., Sloma V., Bodnarchuk O., Telestakova A., Kokhan V. Housing Rights Protection in the Context of Legislation and Judicial Practice of Ukraine. Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues, Vol. 24, Special Issue 1: Business Ethics and Regulatory Compliance, 1–9. URL: <https://www.abacademies.org/abstract/housing-rights-protection-in-the-context-of-legislation-and-judicial-practice-of-ukraine-11392.htm>

«соціальний захист» охоплює, поряд із правом на соціальне забезпечення, ще й інші соціальні права, такі як право громадян, що потребують соціального захисту, на отримання житла безплатно або за доступну для них оплату (ч. 2 ст. 47 Конституції України), право на достатній життєвий рівень (ст. 48), право на охорону здоров'я (ст. 49), право на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 50), право на освіту (ст. 53)¹.

Незважаючи на наведену проблематику в доктринальному підході до захисту прав людини у житловій сфері, національні дослідники житлового права окремо приділяють увагу проблематиці саме захисту житлових прав, без розкриття поняття «охорони житлових прав». О. О. Кармаза під час розгляду захисту житлових прав вказує, що способи захисту житлових прав збігаються зі способами цивільних прав, закріплених ст. 16 ЦК України². Тобто дослідниця співвідносить захист житлових прав із захистом у цивільному праві. М. К. Галянтич виокремлює захист житлових прав у цивільному судочинстві³. Така позиція є близькою до думки О. О. Кармази. На думку Р. В. Холод, «захист у житловій сфері передбачає заходи, спрямовані на припинення правопорушень і застосування до правопорушників передбачених законом заходів відповідальності»⁴. Такий підхід є більш широким та може охоплювати як цивільно-правовий, так і адміністративно-правовий захист. На можливість використання адміністративно-правового захисту житлових прав вказує Ю. С. Лепех, вказуючи, що адміністративні правовідносини у сфері контролю за захистом права на житло мають певні вади. Зокрема, це відсутність законодавчого визначення такого контролю, віднесення його здійснення до предметів відання різних органів публічної адміністрації (контроль здійснюється як безпосередньо органами публічної адміністрації, так і органами спеціальної компетенції). Характерною особливістю

---

¹ Москаленко В. В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави. *Наукові записки*. 2003. Т. 21: Політичні науки НаУКМА. С. 41–44.

² Кармаза О. О. Засоби та способи захисту прав суб'єктів житлових відносин. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 154–157.

³ Галянтич М. К. Проблеми захисту житлових прав громадян в цивільному судочинстві. Україна на шляху до Європи: реформа цивільного процесуального законодавства: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 7 лип. 2017 р. Київ, 2017. С. 104–107.

⁴ Холод Р. В. Поняття судового захисту житлових прав фізичних осіб. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2014. № 1. С. 101–105.

Приватно-правові засади захисту прав людини у соціальній державі

контрольної влади у сфері захисту права на житло є те, що всі її органи діють абсолютно незалежно один від одного, між більшістю з них взагалі відсутні будь-які елементи підпорядкування¹.

В іноземних юридичних джерелах захист житлових прав розглядається з точки зору суб'єктивного права на житло щодо набуття прав на нього. Так, Брет Тиле вказує, що захист житлових прав має безпосередній зв'язок із правом на достатнє житло, яке є додатковим інструментом для адвокатів та інших осіб, зацікавлених у сприянні здоровим житловим умовам і умовам життя, а, відповідно, й до захисту здоров'я людини і суспільства². У дослідженні Роді Е. Ховард-Хасманні можна виокремити необхідність захисту права на володіння власністю, зокрема в аспекті володіння житлом, яке забезпечує охорону життя людини³. Отже, в іноземних літературних джерелах право на захист прав людини у житловій сфері співвідноситься із захистом права власності, права володіння на житло, недоторканності житла.

В Україні простежується інша тенденція щодо виокремлення таких категорій, як житлові судові справи, житлові спори, захист прав людини у житловій сфері, що не завжди співпадають з правом власності на житло. Так, кожний рік судами здійснюється узагальнення судової практики по житлових справах. Найбільш застаріла судова позиція щодо цього питання викладена у постанові Пленуму Верховного Суду України «Про деякі питання, що виникли в практиці застосування судами Житлового кодексу України» від 12.04.1985 № 2⁴. Категорія житлових спорів визначена у п. 2 цієї Постанови, до них належать: спори, пов'язані з договором найму жилого приміщення, про

---

¹ Лепех Ю. С. Адміністративно-правові засади здійснення контролю органами державної влади у сфері захисту права на житло. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2014. № 12. С. 158–162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzclubp_2014_12_38

² Thiele B. The Human Right to Adequate Housing: A Tool for Promoting and Protecting Individual and Community Health. *Am J Public Health*. 2002 May; 92(5). P. 712–715. doi: 10.2105/ajph.92.5.712.

³ Howard-Hassmann R. E. Reconsidering the Right to Own Property. *Journal of Human Rights*. 2013. Volume 12. Issue 2. P. 180–197.

⁴ Про деякі питання, що виникли в практиці застосування судами Житлового кодексу України: постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.04.1985 № 2 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-85#Text>

надання наймачеві звільненого жилого приміщення в квартирі, в якій він проживає, якщо йому відмовлено в наданні цього приміщення або на нього видано ордер іншій особі чи воно передано іншому наймачеві, який проживає в цій же квартирі; про відмову у видачі охоронного свідоцтва; про примусовий обмін займаного жилого приміщення; про переселення на час капітального ремонту жилого будинку; про відмову в наданні жилого приміщення, що збереглося після капітального ремонту про визнання і втрату права на жиле приміщення; про відмову у видачі ордера на жиле приміщення для заселення у житло. Аналізуючи наведену судову позицію, слід зазначити, що вона є достатньо застарілою, адже є частиною судової практики України у сфері житлових судових справ.

Більш оновлена практика розгляду житлових спорів узагальнюється кожні два роки Апеляційними судами України. Наприклад, в Узагальненні житлових спорів за 2014–2015 рр., здійсненому Апеляційним судом Харківської області, виокремлені такі найбільш поширені житлові спори: визнання особи втратившою право користування житловим приміщенням за відсутності понад встановлений термін; позовні вимоги про зняття з реєстраційного обліку; виселення членів сім'ї власника майна; вселення до житлового приміщення; взаємовключність вимог про виселення та визнання особи такою, що втратила право користування житловим приміщенням; можливість виселення іпотекодавця з іпотечного майна без надання іншого житлового приміщення новим власником майна. Зазначено, що до проблемних питань відносять: 1) можливість виселення без надання іншого житлового приміщення іпотекодавця з іпотечного майна, яке придбано не за рахунок кредитних коштів новим власником майна; 2) про першочерговість надання житла суддям протягом 6 місяців після переведення у нову місцевість¹.

В Узагальненні судової практики розгляду справ про приватизацію державного житлового фонду та гуртожитків, підготовленої Вищим Спеціалізованим Судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ та визначеної у Листі Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 12.01.2017

---

¹ Бобровський В. В., Киричок А. В. Узагальнення житлових спорів за 2014-2015 рр. / Апеляційний суд Харківської області / вебсайт. URL: https://hra.court.gov.ua/sud2090/inf_court/generalization/uzag16c11

Приватно-правові засади захисту прав людини у соціальній державі

№ 9-48/0/4-17 виокремлені категорії житлових спорів, що виникли з процедури приватизації державного житлового фонду. Так, виділено найпоширеніші категорії таких справ. Йдеться про справи про: зобов'язання провести приватизацію квартири; визнання права на приватизацію квартири визнання недійсними та скасування рішень органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування про приватизацію квартир у багатоквартирному будинку; визнання недійсними та скасування свідоцтва про право власності на квартиру, реєстрацію та вселення; усунення перешкод у користуванні спільними допоміжними приміщеннями загального користування; виключення житла з числа службового; надання дозволу на приватизацію; визнання права власності за набувальною давністю на кімнати у гуртожитку; скасування рішення органу приватизації про відмову в приватизації кімнати у гуртожитку; усунення перешкод у приватизації житла; зобов'язання прийняти квартиру у комунальну власність міста, зарахувати на баланс, вирішити питання про приватизацію. При цьому зазначено, що справи про приватизацію державного житлового фонду та гуртожитків становлять незначну частину від загальної кількості справ у сфері житлових правовідносин чи справ про право власності, які перебували у провадженні судів першої та апеляційної інстанцій за останні три роки (2014–2017 рр.). Зазначене можна пояснити тим, що з моменту законодавчого закріплення 1992 року права на приватизацію житла, кількість цих приміщень зменшилася, що підтверджується аналізом судової практики¹.

Окрему категорію житлових справ становлять справи про виселення. Зазначено, що 2018 року у відповідній категорії справ Касаційним цивільним судом у складі Верховного Суду в результаті перегляду справ було скасовано рішення попередніх інстанцій у 33,9 % випадків, а в 2019 році – у 36,4 % випадків. Найбільш поширеними підставим спору щодо виселення з житла є:

– зміна власника житла (сам факт зміни власника за будь-яким правочином не є автоматичною підставою для виселення особи з житла);

---

¹ Узагальнення судової практики розгляду справ про приватизацію державного житлового фонду та гуртожитків: лист Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 12.01.2017 № 9-48/0/4-17 / БД «LIGA 360». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VRR00214>

– припинення права користування колишнього члена сім'ї власника житла (припинення сімейних відносин із власником житла не позбавляє автоматично колишнього члена сім'ї права користуватися цим житлом, і якщо особа продовжує проживати в квартирі, примусово виселити її неможливо, необхідно вирішувати спір з урахуванням балансу інтересів обох сторін);

– виселення з житлового приміщення, яке є предметом іпотеки і придбане іпотекодавцем не лише за рахунок кредитних коштів;

– факт непроживання дитини у спірній квартирі (не є безумовною підставою для позбавлення її права користування цим житлом);

– виселення співвласників з житла (позбавити права користування власника або визнати його таким, що втратив право користування, неможливо);

– виселення осіб, які проживали у житлі, що перейшло у спадок новому власнику (у таких спорах зміна власника не завжди означає автоматичне позбавлення права на проживання інших осіб, які мешкали там раніше);

– примусове виселення у разі домашнього насильства (фізичного, фінансового або психологічного) (у відповідних спорах має бути наявною систематичність таких дій – два і більше факти таких випадків)¹.

2020 року було надано Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика) (рішення, внесені до Єдиного державного реєстру судових рішень, за червень 2020 року) від 27.07.2020. У цьому огляді виокремлено і спори, що стосуються житлових правовідносин та визначені такі судові позиції:

– якщо новий власник житла (будинку), що було придбане на прилюдних торгах, не може користуватися своєю власністю, оскільки колишній власник цього житла відмовляється виселятися з нього, то порушене право нового законного власника підлягає захисту шляхом усунення перешкод у здійсненні права власності шляхом виселення колишнього власника;

---

¹ Сергій Бурлаков розповів про практику Верховного Суду у спорах про виселення на вебінарі АПУ. Верховний Суд України / вебсайт. 23.04.2021. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1110900/>

– факт переходу права власності на житло до іншої особи не може бути підставою для виселення членів сім'ї попереднього власника житла, якщо сторони відповідного договору про відчуження житла під час його укладення діяли недобросовісно¹.

Аналізуючи судову практику у сфері захисту житлових справ, варто звернути увагу і на постанову Верховного Суду колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 05.08.2020, справа № 438/887/16-ц. У ній визначено судову позицію щодо захисту житлових прав у разі аварійності житла. Зміст справи такий. Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову про зобов'язання виконкому міськради надати подружжю, яке виховує двох дітей-інвалідів II групи, у постійне користування придатне для проживання жиле приміщення належної площі взамін квартири житловою площею 15,1 кв. м (3,77 кв. м на одного члена сім'ї), яка з 2004 року перебуває в аварійному стані після пожежі, а Апеляційний суд це рішення скасував та зобов'язав відповідача привести квартиру у належний стан. Верховний Суд розглядаючи цю справу, сформулював позицію, що у випадку аварійності житлового приміщення громадянам повинно бути надано жиле приміщення з фонду житла для тимчасового проживання, що відповідає санітарним та технічним вимогам за нормами жилої площі, встановленими для проживання громадян у гуртожитках до приведення належного їм жилого приміщення у придатний для проживання стан або надання іншого благоустроєного приміщення. Спів виник навколо житла, що належало до комунальної власності, а отже, органи місцевого самоврядування повинні здійснювати капітальний ремонт такого житла, а у разі його аварійності надати інше житло для проживання. Саме такі дії були не виконані, а тому суд цілком справедливо визначив, що бездіяльність та неналежне невиконання своїх прямих обов'язків, передбачених законом, відповідачем, зокрема щодо приведення будинку (квартири) у стан, придатний для проживання, призвело до позбавлення сім'ї позивачів права на належне житло².

---

¹ Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду за I півріччя 2020 / Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 01.01.2020 по 30.06.2020. Київ, 2020. 23 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Ogljad_KCS_01_01_30_06_2020.pdf

² Постанова Верховного Суду України колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 05.08.2020 справа № 438/887/16-ц / БД «LIGA 360». URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/90872536>

На особливість захисту житлових справ вказує уже окремо сформована категорія справ у справах зі спорів, що виникають у сфері надання житлово-комунальних послуг. На сьогодні відсутня чітка позиція співвідносити цю категорію спорів із житловими, адже з урахуванням кліматичних умов України, відсутність комунальних послуг у житловому приміщенні може свідчити про стан неадекватності, тобто невідповідності житла стандартам проживання, а отже, вказує на обмеження, а іноді і на позбавлення права на житло людини. Виходячи з огляду практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, можна виділити у цій сфері спори щодо: надання послуг з постачання та розподілу електричної енергії; надання послуг з постачання теплової енергії; правових наслідків самовільного відключення споживачів від мережі централізованого опалення; надання послуг з централізованого водопостачання та водовідведення; проведення періодичної повірки, обслуговування і ремонту квартирних засобів обліку води; припинення водопостачання у разі несвоєчасної оплати споживачем наданих йому послуг¹.

Узагальнюючи наведене, необхідно зазначити, що судова практика у сфері захисту житлових прав є неоднозначною. Іноді виносяться оціночні рішення. Адже можна виявити тенденцію більш широкого застосування ст. 8 Європейської конвенції з прав людини та відповідних рішень Європейського суду з прав людини щодо її застосування. Широкий підхід до тлумачення цієї норми Європейським судом з прав людини не завжди збігається з нормами національного законодавства, а тому суди України іноді повільно застосовують європейську практику. Наведене підкреслює необхідність встановлення судової позиції щодо співвідношення ст. 8 Європейської конвенції з прав людини, рішень Європейського суду з прав людини щодо її застосування з нормами національного законодавства, що регулюють житлові правовідносини.

Незважаючи на постійне оновлення судової практики та уваги науковців до проблематики захисту житлових прав, у царині юридичної науки так і не сформована єдина позиція щодо визначення захисту прав людини у житловій сфері, не виокремлені особливості цієї дефініції.

---

¹ Огляд практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справах зі спорів, що виникають у сфері надання житлово-комунальних послуг. Київ, 2020. 36 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Ogljad_KCS_10_06_2020.pdf

Відомо, що домінантною позицією у цивільному праві є те, що охорона права охоплює як забезпечення реалізації відповідного суб'єктивного права, так і його захист у разі порушення. При цьому захист використовується як у разі порушення права, так і в разі його невизнання чи оспорювання, і тоді, коли є реальна загроза їх порушення¹. Захист прав можливий за наявності або факту їх порушення, або достатніх підстав вважати невідворотним таке порушення². Отже, в цивільному праві захист цивільних прав та інтересів є самостійною категорією, яка входить до складу правовідносин охорони прав, та застосовується у разі порушення права або наявності реальної погрози такого порушення.

Законодавцем право на захист цивільних прав встановлено у ч. 1 ст. 16 Цивільного кодексу України, відповідно до якої кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу³. Такий законодавчий підхід зводить захист цивільних прав до правової можливості особи звернутися до компетентних органів держави за захистом, у разі виникнення необхідності, зокрема, якщо особа вважає, що її право порушено або може бути порушено. Тобто в українському законодавстві закладена широка можливість звертатися з вимогою про захист. При цьому доказування прав покладено на особу, яка вважає, що її право або інтерес були порушені. З наведеного випливає, що захист цивільних прав використовується у разі порушення відповідного цивільного права.

На відміну від цього захист житлових прав як в міжнародному, так і в національному законодавстві охоплює більш широке коло правовідносин. Так, захист прав людини у житловій сфері охоплює:

- забезпечення житлової потреби осіб, які самостійно не можуть її задовольнити внаслідок матеріального стану, хвороби, безробіття;
- набуття права на соціальне житло (безпритульними, внутрішньо переміщеними особами, дітьми-сиротами);
- створення умов для попередження виникнення стану безпритульності та бездомності;

---

¹ Кот О. О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики: монографія. Київ: Алерта, 2017. 494 с.

² Марченко В. М. Щодо питання здійснення нотаріусом захисту суб'єктивних цивільних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 31–35.

³ Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

- захист від примусового виселення;
- зобов'язання щодо подолання аварійності житла;
- забезпечення стабільного та безпечного користування житлом;
- заходи щодо подолання домашнього насильства у разі позбавлення житла як форми економічного насильства в сім'ї;
- відновлення, визнання житлових прав та відшкодування шкоди у разі їх порушення.

Способи судового захисту цивільних прав, що можуть бути використані і при судовому захисті житлових прав, закріплені у ч. 2 ст. 16 Цивільного кодексу України. До них належать: 1) визнання права; 2) визнання правочину недійсним; 3) припинення дії, яка порушує право; 4) відновлення становища, яке існувало до порушення; 5) примусове виконання обов'язку в натурі; 6) зміна правовідношення; 7) припинення правовідношення; 8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди; 10) визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб¹. Наведений перелік не є вичерпним.

Варто зазначити, що для захисту житлових прав суди можуть застосовувати і способи невизначені цивільним законодавством. Прикладом цього є постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суд від 22.12.2020 у справі № 750/8002/19. Зміст справи такий. Позивачем у справі є учасник бойових дій, який має 33 роки вислуги у Збройних силах України та проживає у службовому житлі. Він звернувся до виконавчого комітету міської ради з клопотанням передати йому житло, у якому він проживає, шляхом виключення цієї квартири з числа службового житла. Він обґрунтував клопотання тим, що перебуває на обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, а тому відповідно до вимог закону має право на отримання житла для постійного проживання. Він отримав відмову у виконавчому комітеті, тому звернувся до суду. Третью особою у справі став квартирно-експлуатаційний відділ, який надавав клопотання про виведення квартири зі службового

---

¹ Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

житла. Міськвиконком обґрунтував свою відмову у виключенні квартири зі службового житла тим, що квартирно-експлуатаційний відділ у своєму клопотанні надав недостатні підстави, зокрема не зазначив про потреби в його подальшому використанні. Міськвиконком зазначив, що оскільки Міністерство оборони України не ліквідовано, то вбачається і необхідність подальшого використання квартири як службового приміщення. При цьому обов'язковою умовою для виключення квартир із числа службових є перебування військовослужбовців і осіб, звільнених у запас або відставку, на квартирному обліку в Збройних силах України і відповідність займаного житла нормам законодавства, встановленим для цього населеного пункту, що буде підставою для зняття сім'ї військовослужбовця з квартирної обліку. В оцінці спірних правовідносин Верховний Суд України виходив з того, що суд має право зобов'язати орган вчинити певні дії, які б гарантували захист прав і свобод людини, оскільки у ст. 8 Загальної декларації прав людини 1948 року передбачено, що кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами у випадках порушення її основних прав, наданих їй Конституцією або законом. Отже, внаслідок бездіяльності відповідача позивач фактично позбавлений можливості реалізувати свої права на житло, що є порушенням житлових прав у розумінні статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, якою передбачено, що кожний має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно з законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб¹.

Наведений підхід є широким до визначення захисту житлових прав. У ньому простежується існування різних складових елементів. Крім того, якщо захист цивільних прав, у більшості випадків, виконує

---

¹ Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 22.12.2020 у справі № 750/8002/19. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=93794820&red=100003004bd0abc1e4fa9971636da434ecdef7&d=5>

охоронну функцію, то захист житлових прав – охоронну, забезпечувальну, запобіжну¹. Отже, захист прав людини у житловій сфері є комплексною категорією юриспруденції, а тому може досліджуватися у межах конституційного, цивільного, адміністративного та житлового права.

У юридичній літературі слушно зазначається, що за своїм характером конституційне право на житло є публічно-правовою нормою. У житловому праві поєднуються як публічний, так і приватний інтерес. Публічний інтерес реалізується за допомогою механізму обліку громадян, які потребують покращення житлових умов, і надання житла в державному та комунальному житловому фонді. Приватний інтерес полягає у тому, що кожний громадянин намагається самостійно задовольнити особисту потребу в житлі. Окремо зазначимо, що житлові правовідносини можуть виникати на підставі юридичного складу: адміністративного акта та договору, укладеного відповідно до цього акта². Також однією з особливостей житлових правовідносин є вимушеність участі в деяких із них державних органів та обмеження свободи волі учасників, що унеможливорює повноцінне існування заasad приватного права у житлово-правовій матерії³.

Житлові відносини за своєю правовою природою є приватноправовими, оскільки спрямовані на задоволення майнових інтересів у житлі, водночас певна частина житлових відносин належить до публічно-правових. Наприклад, постановка на облік тих, хто потребує житла, реєстрації місця проживання, управління житловим фондом. Норми житлового законодавства складаються із норм цивільного, адміністративного права, права соціального забезпечення. Наявність окремих елементів публічного права у системі житлового законодавства

---

¹ Teremetskyi V., Avramova O., Svitlychnyy O., Sloma V., Bodnarchuk O., Telestakova A., Kokhan V. Housing Rights Protection in the Context of Legislation and Judicial Practice of Ukraine. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, Vol. 24, Special Issue 1: Business Ethics and Regulatory Compliance, 1–9. URL: <https://www.abacademies.org/abstract/housing-rights-protection-in-the-context-of-legislation-and-judicial-practice-of-ukraine-11392.html>

² Заєць К. В. Правова природа відносин у житловій сфері. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 35, ч. I, т. 1. С. 126–130.

³ Аврамова О. Є. Поняття та предмет житлового права. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2013. Вип. 3. С. 246–253.

означає зміну вектору правового регулювання, спрямованого на задоволення майнових і немайнових інтересів особи¹.

Унаслідок комплексності житлово-правових феноменів можна стверджувати про можливість застосування у сфері захисту житлових прав як цивільно-правового, так і адміністративно-правового захисту. Крім того, сутність адміністративного права спрямовано на підтримку прав людини. Так, у юридичній літературі слушно зауважується, що адміністративне законодавство має спрямовуватися на врахування і забезпечення публічних інтересів, що зрештою сприятиме поліпшенню правового регулювання відносин органів публічного управління і громадянина, частини громадянського суспільства чи суспільства загалом, а також протидіяти прийняттю непродуманих актів публічного управління, які не повністю задовольняють інтереси суспільства². Правам людини у житловій сфері властивий симбіоз приватного та публічного інтересу. Таке положення було закладено ще у римському праві. Римські юристи започаткували детальну регламентацію будівництва житла, зокрема сервітутів «вікон», «балок», «каменів». Правила будівництва були розраховані на співвідношення інтересів забудовника та його майбутніх сусідів, що є прикладом зародження житлових правовідносин проживання з урахуванням обмежень у вигляді прав, інтересів сусідів³. Наведене ще раз підкреслює наявність публічного елемента у житлових дефініціях.

Виокремлення адміністративно-правового захисту прав людини у житловій сфері можливо крізь аналіз загального поняття «адміністративно-правовий захист». Дослідники адміністративного права розмежовують поняття «охорона» та «захист». Поширеною думкою є те, що «охорона» є більш широким поняттям ніж «захист». М. В. Шиленко вказує, що адміністративно-правова охорона (захист) має подвійну правову природу залежно від того, в якій правовій площині розглядається ця категорія. Зокрема, публічно-правова позиція дозволяє стверджувати про публічно-правовий захист, коли суб'єкти публічної влади зобов'язані захищати суб'єктів суспільно-правових відносин,

---

¹ Аврамова О. Особенности юридических фактов в механизме правового регулирования жилищных отношений. The 5 th International scientific and practical conference “Innovations and prospects of world science” (December 29–31, 2021) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2021. С. 1055–1059.

² Бліхар М. М. Публічний інтерес в адміністративному праві. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 «Право»*. 2021. Вип. 36. С. 10–15.

³ Аврамова О. Є. Формування житлових правовідносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 5–12.

їхні права та законні інтереси, але коли одна зі сторін цих суспільних правовідносин порушує, наприклад, антимонопольне, податкове, екологічне чи інший вид законодавства, вони уповноважені застосувати стосовно порушників заходи адміністративного примусу. В аспекті приватного права суб'єкти публічної адміністрації під час професійної діяльності не можуть втручатися у саму господарську діяльність суб'єктів господарювання, а тому в адміністративно-правовій площині потрібно забезпечувати захист суб'єктів господарювання від незаконного перешкоджання суб'єктами публічної адміністрації їхній виробничо-господарської діяльності¹. Тобто захист виникає за наявності правопорушень, коли з'являється потреба відновлювати права, виявляти та поновляти законні інтереси.

О. О. Обушак наголошує, що захист реалізується за наявності факту порушення прав. Тобто він зводиться до діяльності публічних органів щодо поновлення порушеного права, припинення таких порушень, а також створення необхідних умов для притягнення до юридичної відповідальності осіб, винних у вчиненні протиправних дій². Така позиція є достатньо звуженою, оскільки охоплює лише стан правопорушення без урахування системної діяльності державних органів щодо захисту прав людини. Водночас доречно погодитися із тим, що адміністративно-правий захист прав людини у житловій сфері спрямований і на поновлення порушеного права у житловій сфері, припинення таких порушень.

На думку В. В. Галуцька, поняття «адміністративно-правовий захист» є динамічнішою (активною) дією публічної адміністрації, спрямованою на відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, усунення перешкод щодо їх здійснення засобами адміністративного права з можливістю застосування заходів адміністративного примусу та притягнення винних до адміністративної відповідальності³. Дійсно адміністративно-правовий захист не може знаходитися у статичі. Ця динаміка проявляється в активних діях відповідного уповноваженого державного органу. Крім

---

¹ Шиленко М. В. Поняття адміністративно-правової охорони суб'єктів малого підприємництва. *Форум права*. 2013. № 1. С. 1188–1193.

² Обушак О. О., Обушак С. А. Адміністративне регулювання у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*: зб. наук. пр. 2009. Вип. 36. С. 75–86.

³ Галуцько В. В. Адміністративне право України: навч. посіб.: у 2-х т. / за заг. ред. В. В. Галуцька. Херсон: ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2011. Т. 1: Загальне адміністративне право. 320 с.

того, така діяльність спрямовується як на відновлення прав, так і на протидію правопорушенням. Наприклад, для запобігання правопорушенням у сфері житлового будівництва з метою формування безпечного для проживання житлового фонду утворений державно архітектурно-будівельний контроль. Відповідно до ч. 3 ст. 6 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» до органів державного архітектурно-будівельного контролю належать: 1) структурні підрозділи з питань державного архітектурно-будівельного контролю Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій; 2) виконавчі органи з питань державного архітектурно-будівельного контролю сільських, селищних, міських рад. Органом державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду є центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду¹. Тобто діяльність органів державної влади у сфері створення безпечного для людини середовища та проживання у житлі охоплює державний контроль та нагляд.

Л. О. Кожура широко тлумачить поняття «адміністративно-правовий захист», розуміючи під ним організаційно-правову діяльність органів публічної адміністрації, яка здійснюється на основі адміністративно-правових норм, підкріплена системою правових гарантій; сутністю якої є забезпечення та захист за допомогою правових засобів прав осіб від протиправних діянь з притягненням правопорушників до юридичної відповідальності². Такий підхід є більш вдалим для виокремлення адміністративно-правового захисту прав людини у житловій сфері.

Не можна обійти позицію Ю. С. Лепех, яка доводить, що категорія механізму адміністративно-правового забезпечення права на житло цілком співвідноситься з механізмом забезпечення основних прав і свобод громадян³. Тобто захист є елементом адміністративно-правового забезпечення права на житло, а тому і адміністративно-правовий захист у житловій сфері співвідноситься з адміністративно-правовим захистом.

---

¹ Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI (станом на 06.08.2022) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>

² Кожура Л. О. Адміністративно-правовий захист та охорона: поняття та співвідношення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 35, ч. I, т. 2. С. 119–122.

³ Лепех Ю. С. Поняття механізму правового забезпечення та механізму адміністративно-правового забезпечення права на житло. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія. «Юридична»*. 2013. Вип. 3. С. 248–254.

З огляду на наведене можна стверджувати, що адміністративно-правовий захист прав людини у житловій сфері – це діяльність уповноважених органів державної влади щодо застосування правових форм та методів, спрямованих на реалізацію конституційного права людини на житло, підтримку будівництва та схоронності житлового фонду, розвитку сучасного містобудування, що гарантує доступне та достатнє / адекватне, безпечне проживання людини у житлі, протидію правопорушенням у житловій сфері, відновлення та/або компенсацію у разі порушення житлових прав та законних інтересів людини.

У національному як і в міжнародному законодавстві відбувається ототожнення захисту та охорони житлових прав. Захист житлових прав охоплює: забезпечення житлової потреби осіб, які самостійно не можуть її задовольнити внаслідок матеріального стану, хвороби, безробіття; набуття права на соціальне житло (безпритульними, внутрішньо переміщеними особами, дітьми-сиротами); створення умов для попередження виникнення стану безпритульності та бездомності; зобов'язання щодо подолання аварійності житла; захист від примусового виселення; забезпечення стабільного та безпечного користування житлом; заходи щодо подолання домашнього насильства у разі позбавлення житла, як форми економічного насильства в сім'ї; відновлення, визнання житлових прав та відшкодування шкоди у разі їх порушення¹.

Одним з проблемних питань адміністративно-правового захисту у житловій сфері є відсутність розробленої та прийнятої державної житлової політики. Державна житлова політика, з одного боку, є складовою соціальної політики, а з іншого – базовим інструментом забезпечення економічного розвитку країни. У зв'язку з цим правове забезпечення досягнення балансу між економічною ефективністю та соціальною справедливістю в умовах системної кризи в житловій сфері має стати підґрунтям для розроблення і впровадження ефективної стратегії розвитку державної житлової політики в Україні та ефективного плану дій щодо її реалізації². Концепція державної житлової

---

¹ Teremetskyi V., Avramova O., Svitlychnyy O., Sloma V., Bodnarchuk O., Telestakova A., Kokhan V. Housing Rights Protection in the Context of Legislation and Judicial Practice of Ukraine. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, Vol. 24, Special Issue 1: Business Ethics and Regulatory Compliance, 1–9. URL: <https://www.abacademies.org/abstract/housing-rights-protection-in-the-context-of-legislation-and-judicial-practice-of-ukraine-11392.html>

² Волкова А. О. Житлова сфера в Україні: стан та перспективи правового забезпечення досягнення балансу між економічною ефективністю та соціальною справедливістю. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 3. С. 189–196.

Приватно-правові засади захисту прав людини у соціальній державі

політики була прийнята ще 1995 року зі зміною соціально-економічних відносин, політики вона природно застаріла. Метою Концепції було створення умов для реалізації права громадян на житло, розширення житлового будівництва, поліпшення утримання та схоронності житлового фонду. Зокрема, до шляхів реалізації Концепції було віднесено: розширення житлового будівництва за рахунок різних джерел фінансування. Сприяння залученню позабюджетних джерел фінансування, зокрема коштів населення, підприємств, установ, організацій, фондів, кредитів банків тощо; удосконалення системи інвестування житлового будівництва, зокрема шляхом залучення приватизаційних паперів громадян у житлове будівництво, створення умов для надання громадянам пільгових кредитів на будівництво або купівлю житла¹. Наведені положення Концепції державної житлової політики 1995 року залишаються актуальними, оскільки ґрунтуються на базових засадах прав людини у житловій сфері. Адже сучасні проблеми житлової сфери потребують її оновлення.

В аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень «Державна житлова політика України: проблема соціально-економічної ефективності» зазначалося, що оцінюючи вплив наявної житлової проблеми на соціальне самопочуття громадян, необхідно звернути увагу на те, що в сфері забезпечення конституційного права громадян на житло домінуючими є патерналістські настрої. Згідно з соціологічними опитуваннями 54 % респондентів вказують на те, що «держава повинна нести відповідальність за забезпечення всіх громадян житлом» і тільки 23 % переважно орієнтовані на відповідальність за це самих людей. Тому відсутність у державі відповідної житлової політики, яка б дозволяла різним прошаркам суспільства задовольняти свої житлові потреби, потрібно розглядати як додатковий фактор, що посилює загальний рівень соціального невдоволення населення².

2019 року аналітичний центр CEDOS провів комплексне дослідження житлової політики в Україні та надав рекомендації щодо потреби розроблення цілісної державної житлової політики, яка замінить

---

¹ Концепція державної житлової політики: постанова Верховної Ради України від 30.06.1995 № 254/95-вр // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/95-%D0%B2%D1%80#Text>

² Державна житлова політика України: проблема соціально-економічної ефективності: аналіт. доп. / О. А. Більовський. Київ: НІСД, 2012. 136 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2013-09/Derg_polituka.indd_new-e797c.pdf

окремі галузеві житлові програми. Наразі орієнтація на інтереси малої кількості традиційно незмінних груп – молоді, окремих професій тощо – перешкоджає цілісній соціальній політиці¹. Дійсно, необхідно погодитися із нагальною потребою прийняття державної житлової політики. Так, внаслідок воєнного стану, бойових дій на території України виникає необхідність констатації окремого захисту прав людини у житловій сфері. Наприклад, фактично сформовані такі механізми забезпечення житлової потреби в умовах воєнного стану: 1) самостійне задоволення житлової потреби виникає, якщо особа не використала право на переміщення та залишилася у власному житлі; 2) компенсаційне забезпечення житлової потреби виникає, якщо людина перемістилася у середині країни та отримала статус внутрішньо переміщеної особи (житлова потреба задовольняється за рахунок орендованого житла, безкоштовного надання жила іншими громадянами або тимчасового соціального житла); 3) допоміжне задоволення житлової потреби виникає у фізичної особи, яка отримала притулок у країнах ЄС в межах Директиви Ради ЄС 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року про тимчасовий захист (житлова потреба задовольняється за рахунок соціальних притулків, безкоштовного надання житла громадянами ЄС, орендованого житла)². Наведене необхідно враховувати і у концепції державної житлової політики та при здійсненні адміністративно-правового захисту прав людини у житловій сфері.

У контексті воєнного стану і масової міграції органи влади та населення постали перед необхідністю терміново розробляти й реалізовувати комплексні дії з метою поліпшення негативної соціальної дійсності як для усього населення, так і для дітей зокрема. Крім традиційної роботи щодо попередження соціального сирітства, допомоги сім'ям з дітьми, що перебувають у складних життєвих обставинах, постала необхідність організації роботи з новими категоріями дітей, які потребують негайної уваги держави: а) дітьми, які залишилися проживати на території, непідконтрольній українській владі, зокрема

---

¹ Державна житлова політика в Україні: сучасний стан та перспективи реформування. К.: Аналітичний центр CEDOS, 2019. 132 с. URL: <https://cedos.org.ua/researches/derzhavna-zhytlova-polityka-v-ukraini-suchasnyi-stan-ta-perspektyvu-reformuvannia/>

² Avramova O., & Korniyenko G. (2022). The Ukrainian Experience of Tenure and Food Security in the State of Martial Law. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, (1), 6–14. URL: <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-1-1>

тими, які безпосередньо залучені до військового конфлікту як солдати; б) дітьми з числа внутрішньо переміщених осіб; в) дітьми, чії батьки перебувають або повернулись із зони проведення військових дій; г) дітьми, чії батьки загинули або були поранені у зоні бойових дій¹. Враховуючи існуючий широкий підхід до захисту житлових прав, варто наголосити, що він може поділятися залежно від правового статусу суб'єкта, зокрема захист житлових прав дітей, захист житлових прав військовослужбовців, безпритульних громадян, членів сім'ї власника житла, внутрішньо переміщених осіб та ін.

Окремо потребують захисту права людини у житлово-комунальній сфері. У судовій практиці підкреслено особливість застосування способів захисту у сфері спорів щодо надання та споживання житлово-комунальних послуг (далі – ЖКП). Так, визначено, що у разі відмови енергопостачальної організації чи споживача укласти договір про постачання електричної енергії, який відповідає вимогам типового договору, таке право підлягає захисту судом на підставі п. 1 ч. 2 ст. 16 ЦК України шляхом визнання договору укладеним на умовах, передбачених нормативним актом обов'язкової дії. У такому спорі позивачу необхідно доводити умови, на яких сторони зобов'язані укласти такий договір. А ось вимога про зобов'язання не порушувати права споживача у майбутньому не підлягає задоволенню, оскільки чинним законодавством такий спосіб захисту не передбачено. Також це стосується і вимоги про визнання незаконними дій працівників енергопостачальника щодо проведення позачергової технічної перевірки правильності роботи розрахункового лічильника електроенергії, щодо складання акта і протоколу про порушення та щодо виставлення рахунку за необліковане споживання електричної енергії. Самі собою не сприяють ефективному відновленню порушеного права, а тому не підлягають розгляду в судовому порядку².

---

¹ Теремецький В. І. Проблеми відновлення житлових прав дітей, втративших своє житло у зоні проведення АТО. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Право»*. 2017. Вип. 13. С. 8–13.

² Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 22.12.2020 у справі № 750/8002/19. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=93794820&red=100003004bd0abc1e4fa9971636da434ecdef7&d=5>

Загалом можна зазначити, що об'єктом державного управління житлово-комунального господарства (далі – ЖКГ) України, крім регулювання діяльності природних монополій, є також господарські відносини у сфері ЖКГ щодо надання ЖКП, спрямовані на задоволення потреб фізичних або юридичних осіб. Враховуючи наведене, принципи ефективного управління в галузі ЖКГ такі: забезпечення раціонального використання матеріальних, кадрових та інших ресурсів, конкурентоспроможності, діяльності суб'єктів природних монополій та суб'єктів діяльності на суміжних ринках, справедливих умов доступу споживачів до отримання ЖКП, економічно обґрунтованої цінової політики, контролю за якістю ЖКП, ліцензування діяльності надавачів послуг.

Отже, розвиток ринкової економіки потребує впровадження нових форм управління підприємствами ЖКГ із застосуванням економічних стимулів, переглядом структури тарифів і раціоналізацією використання виробничо-технічного потенціалу. Результатом державного регулювання у сфері ЖКГ має бути обмеження природного монополізму, контроль за якістю ЖКП, соціальні гарантії для споживачів послуг тощо. Водночас зауважимо, що обмеження державного впливу на формування тарифів на ЖКП надало можливість органам місцевого самоврядування враховувати особливості місцевості, на якій вони надаються, а також потреби споживачів цих послуг. Зазначене зумовлює доцільність демонополізації із забезпеченням принципів збалансованості інтересів учасників ринку ЖКП, соціальної спрямованості, врахування особливостей території і потреб територіальної громади¹.

Окремого адміністративно-правового захисту потребує право людини на доступне житло. Принцип доступності житла є одним із закріплених у сфері розвитку правового регулювання відносин щодо житла. Так, однією з основних цілей національної житлової політики в європейських країнах є створення умов, за яких житло стає доступним для більшості населення. Житлова політика соціальних держав, як правило, має на меті забезпечити безпечне та доступне житло для всіх, а не нести відповідальність лише за людей з особливими потребами. Для цього у державі розробляються національні стандарти

---

¹ Теремецький В. І. Удосконалення адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері житлово-комунального господарства. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 2. С. 59–64.

житла для будівництва нового житла, підтримка існуючого житлового фонду, проведення реконструкції застарілого житлового фонду¹. При цьому національні стандарти житла продовжують змінюватися, вони стають більш жорсткими, висувають більш високі вимоги до якості житла, захисту довкілля, особистої безпеки та задоволення вимог у комфорті споживачів. Водночас задоволення цих вищих вимог обертається набагато більшими витратами для власників об'єктів житлової нерухомості, що зі свого боку ставить питання про доступність житла як при набутті прав на його, так і при його утриманні².

Проблема доступності житла розглядається на рівні міжнародних організацій, оскільки за даними Європейської економічної комісії ООН (UNECE) щонайменше 100 мільйонів людей з низьким та середнім рівнем доходу у світі вважають вартість сучасного житла практично недоступною. Вони витрачають більше 40 % від їх наявного доходу на житло. Високі витрати на житло для малозабезпечених створюють обмеження для доступу до основних потреб людини, таких як їжа, здоров'я, одяг та транспорт. Це означає, що відсутність доступного житла робить інші права людини дедалі недоступнішими³. Таке положення цілком властиве і для українського суспільства. Так, більшість українців вважають покупку нового житла фактично неможливою. Водночас у державі існує криза доступності ЖКП. Так, борги населення України за ЖКП на кінець 2020 року зросли до 73,6 млрд грн – на 10,51 млрд грн, або 16,66 %, за рік. Зокрема, наприкінці грудня 2020 року населення боргувало: за постачання та розподіл газу – 31,5 млрд грн, за постачання теплової енергії та гарячої води – 24,1 млрд грн, за постачання та розподіл електричної енергії – 6,1 млрд грн, за централізоване водопостачання та водовідведення – 5,7 млрд грн, за управління багатоквартирним будинком – 5,1 млрд грн, за надання послуг з вивезення побутових

---

¹ Liias R. Housing Affordability: Theoretical Approaches and Practical Implementation. Challenges and Opportunities in Housing: New Concepts, Policies and Initiatives. Rotterdam (Netherlands). 2002. Pp. 61–72. URL: <https://www.irbnet.de/daten/iconda/CIB910.pdf>

² Аврамова О. Є. Необхідність імплементації міжнародних стандартів доступного житла до українського законодавства. *Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток національного права*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса, 19 лютого 2021 р. / редкол. В. П. Маковій та ін. Одеса: ОДУВС, 2021. С. 21–24.

³ Rosenfeld O. Principles of housing affordability, subsidies and institutions. 2014. UNECE: Web site. URL: https://unece.org/DAM/hlm/projects/UNDA-9th_tranche/Documents/Serbia/4-1_UNECE_-_Housing_Finance_-_Rosenfeld-FINAL.pdf

відходів – 1,1 млрд грн¹. Наведені цифри лише підкреслюють стан невідповідності доходів населення та недоступності ЖКП, а отже, і доступності утримання житла.

Як вказує UNECE, принцип доступності житла вважається реалізованим, якщо на утримання житла сім'ї не витрачають понад 30 % свого наявного доходу. Такий підхід підтримується не усіма організаціями. Зокрема, Європейська комісія вважає, що вартість житла переобтяжена, коли сім'я витрачає більше 40 % їх наявного доходу на житло. Гарвардський університет вважає сім'ї перевантаженими, які витрачають більше 50 % доходу на утримання житла². При цьому витрати на житло включають не лише вартість ЖКП, а сплату за іпотечне житло або орендоване житло. Тобто в усьому світі доступність житла визначається шляхом співвідношення вартості придбання житла, його утримання та доходу сім'ї.

В Україні сьогодні в загалі не враховується міжнародний принцип доступності житла. Постійне підвищення вартості ЖКП фактично не співвідноситься з реальними доходами українських сімей. Якщо це було б враховано, то не існувало б зростання заборгованості за послуги ЖКГ. Замість врахування міжнародного досвіду у сфері реалізації принципу доступності житла, в Україні утворюються колекторні компанії, які спрямовують свою діяльність на повернення боргів за ЖКП, включаючи звернення стягнення на житло, а отже, його позбавлення. Таке положення є неприпустимим і потребує проведення реформи вартості ЖКП³.

Комітет ООН з економічних, соціальних та культурних прав підкреслює, що право на достатнє житло не повинно тлумачитися вузько. Характеристика права на достатнє (адекватне) житло визначається переважно в інших коментарях Комітету № 4 (1991) про право на

---

¹ Борги населення за ЖКП на кінець 2020 року зросли до 73,6 млрд грн 1 лютого 2021 р. / Інформаційне агентство «Україна Комунальна». URL: <http://jkg-portal.com.ua/ua/publication/one/borgi-naselennja-za-zhkp-na-knec-2020-roku-zrosli-do-736-mlrd-grn-62226>

² Rosenfeld O. Principles of housing affordability, subsidies and institutions. 2014. UNECE: Web site. URL: https://unece.org/DAM/hlm/projects/UNDA-9th_tranche/Documents/Serbia/4-1_UNECE_-_Housing_Finance_-_Rosenfeld-FINAL.pdf

³ Аврамова О. Є. Необхідність імплементації міжнародних стандартів доступного житла до українського законодавства. *Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток національного права*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса, 19 лютого 2021 р. / редкол. В. П. Маковій та ін. Одеса: ОДУВС, 2021. С. 21–24.

достатнє житло та № 7 (1997 рік) про примусове виселення¹. Право на достатнє житло охоплює такі права: захист від примусового виселення, отримання житла без ознак дискримінації, безпека володіння, реституція у разі позбавлення житла, недоторканність житла, свобода вибору місця проживання.

Принцип достатнього житла громадськими організаціями визначається по-різному. Наприклад, Чиказький громадський конгрес орендаторів розробив такі принципи для створення реалістичного та стійкого визначення доступного житла: доступність повинна базуватися на змінній шкалі. Так, сім'ї, заробляючи близько 500 доларів за місяць, не повинні платити більше 15 % свого доходу на житло; витрати на житло потрібно розраховувати на основі заробітної плати. Отже, міжнародні та громадські організації активно беруть участь у тлумаченні принципу доступності житла. Безумовно, інтерес до доступності житла цілком обґрунтований, оскільки залежно від наявності доступного житла у державі формується рівень життя населення.

Наведене вказує на доцільність імплементації принципу доступності житла до українського законодавства. Адже на цьому шляху є фундаментальні проблеми. У царині цивільного права питання задоволення житлової проблеми на початку ХХІ століття було віднесено до приватних проблем людини. Вважалося, що стосовно житла існують виключно ринкові відносини. При цьому соціальний тягар житла не був врахований. Як наслідок, держава переклала вирішення житлової проблеми виключно на людину. Такий підхід вказує на незацікавленість держави вводити у систему засад вирішення житлової проблеми принцип доступності, який визнано на рівні ООН. Ще одна проблема полягає у тому, що в державі так і не було проведено реформи житлового законодавства, яке нині розвивається повільно і безсистемно. Також у державі практично не залишилося фахівців у сфері житлового права. Наведене потребує свого поетапного вирішення, а принцип доступності житла є актуальним питанням, що потребує подальшого вивчення².

---

¹ Аврамова О. Принципы жилищного права. *Leges si viata = Закон и Жизнь*: междунар. науч.-практ. журн. 2018. № 9/2. С. 7–11.

² Аврамова О. Є. Необхідність імплементації міжнародних стандартів доступного житла до українського законодавства. *Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток національного права*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса, 19 лютого 2021 р. / редкол. В. П. Маковій та ін. Одеса: ОДУВС, 2021. С. 21–24

Досліджуючи адміністративно-правовий захист прав людини у житловій сфері, можна також визначитися щодо задоволення і публічного інтересу у житловій сфері. Зокрема, це стосується сплати податків за житлову нерухомість. Сплата цього податку задовольняє як публічні інтереси, так і приватні, оскільки податки забезпечують функціонування та розвиток суспільства.

Питання про необхідність належного правового регулювання оподаткування житлової нерухомості в незалежній Україні виникло ще у 1991 році у зв'язку із застосуванням Закону України «Про систему оподаткування»¹. Згодом 2003 року в Україні набрав чинності Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб»², що визначав загальні засади оподаткування нерухомого майна. Крім того, з 1993 по 1997 роки Верховною Радою України розглядався проєкт Закону України «Про податок на нерухоме майно (нерухомість)», але його так і не було прийнято. Отже, державне управління завжди було спрямоване на забезпечення правового регулювання відносин у сфері оподаткування нерухомого майна, відмінного від земельної ділянки. 2011 року у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України вказані правові акти втратили чинність³. Кодекс визначив засади правового забезпечення податкових відносин, зокрема у ст. 265 вперше було закріплено податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Це призвело до виникнення у юридичній науці дискусії щодо встановлення, структури правовідносин та процедури оподаткування житлової нерухомості.

Практика введення місцевого податку на нежитлову нерухомість є поширеною, адже він справляється у понад 130 країнах світу. За даними Світового банку в державах з економікою, що розвивається, він становить 40–80 % платежів від місцевих бюджетів. Високі показники мають надходження з цього виду оподаткування і до місцевих бюджетів у Польщі. Так, у бюджеті гміни м. Вроцлав 2009 року

---

¹ Про систему оподаткування: Закон України (втратив чинність 01.01.2011) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1251-12#Text>

² Про податок з доходів фізичних осіб: Закон України (втратив чинність 01.01.2011) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-15#Text>

³ Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

дохід з податку на нерухомість становив 60 % від усіх податкових надходжень. У Законі Республіки Польща «Про податки та на місцеві збори» від 12.01.1991 до об'єктів оподаткування з нерухомості відносять також будинки або їх частини, при цьому базою оподаткування для будинків є 1 кв. м корисної площі¹. Податок на нерухомість у Нідерландах забезпечує майже 95 % надходжень до місцевого бюджету, у деяких штатах Австралії – понад 90 %, США – до 75 %, Канаді – до 80 %, Франції – понад 50 %². Тому можна зробити висновок, що податок на нерухоме майно є одним із основних у поповненні місцевих бюджетів.

Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки – це місцевий податок, який встановлюється для фізичних, юридичних осіб власників житла, органами місцевого самоврядування на підставі адміністративно-правового забезпечення відносин оподаткування в Україні та є одним із основних джерел формування місцевих бюджетів.

Під час визначення податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, необхідно розглядати його мету. Мета введення кожного окремого податку – це реалізація загальної мети податкової політики. Як стверджує В. П. Печуляк, метою державної податкової політики є забезпечення збалансованості державного бюджету та стимулювання економічного розвитку країни. Потрібно погодитися з цією позицією науковця. Отже, метою податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, є забезпечення збалансованості місцевого бюджету за рахунок додаткових надходжень та стимулювання економічного розвитку окремої територіальної одиниці, що сприяє підтримці розвитку прав людини у житловій сфері.

Під час встановлення мети податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, постає питання про його функції. Цей податок виконує економічну та соціальну функції. Економічна функція податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, включає в себе фіскальну, регулюючу, розподільну, контролюючу функції для місцевих бюджетів, зокрема поповнення місцевого бюджету, моніторинг власників житла. Соціальна функція податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки – це стимулювання взаємовідносин

---

¹ Радишевська О. Податок на нерухомість як джерело дохідної частини місцевих бюджетів: польський досвід. *Податкове право*. 2009. № 4. С. 18–22.

² Лекарь С. Податок на нерухомість пожвавить економіку. *Вісник податкової служби України*. 2010. № 3. С. 7–9.

держави та суб'єктів-власників житла. Якщо власник житла сплачує з нього податок, то він має розраховувати на відтворення житлового фонду, зокрема формування фонду соціального житла на рівні міста, яке буде додатковою гарантією забезпечення конституційного права на житло. Саме в цьому проявляється баланс публічних та приватних інтересів у житловій сфері.

Встановлення податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, породжує певний різновид податкових відносин. Стаття 1 Податкового кодексу України дає визначення податковим відносинам, які до того ж мають свою структуру (суб'єкт, об'єкт, зміст правовідносин). Отже, правовідносини щодо податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки – це різновид податкових відносин, передбачених ст. 1 Податкового кодексу України. Правовідносинам з оподаткування житлової нерухомості властива така структура:

1) суб'єкт – це державні органи у сфері оподаткування (Кабінет Міністрів України, ДФС, органи місцевого самоврядування тощо) та платники податку, до яких належать фізичні і юридичні особи, зокрема нерезиденти, які є власниками об'єктів житлової нерухомості. Основною ознакою платника податку є наявність у нього житлової нерухомості на території окремої адміністративно-територіальної одиниці України. При цьому в ст. 265 Податкового кодексу України сформульовано, що платник податку є власником житлової нерухомості без посилання на територію розташування об'єкта. Це є прогалиною в адміністративно-правовому забезпеченні податку на житлову нерухомість, оскільки до ознак житлової нерухомості відносять місце розташування цього об'єкта правовідносин, що має значення для правового статусу платника податку;

2) об'єкт правовідносин – це нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, на яке спрямована діяльність суб'єктів. Відповідно до змісту ст. 265 Податкового кодексу України – це житлова нерухомість;

3) зміст правовідносин щодо оподаткування нерухомого майна, відмінного від земельної ділянки – це права й обов'язки суб'єктів, що виникають у сфері справляння цього податку, контролю за сплатою податку, встановлення відповідальності за порушення сплати податку на житлову нерухомість.

Звернемось до аналізу об'єкта податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Згідно зі ст. 266.2.1 Податкового кодексу України об'єктом оподаткування є об'єкт житлової нерухомості. При цьому оподаткуванню не підлягають: об'єкти житлової нерухомості, які перебувають у власності держави або територіальних громад (їх спільній власності); об'єкти житлової нерухомості, які розташовані в зоні відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення, визначені законом; будівлі дитячих будинків сімейного типу; садовий або дачний будинок, але не більше одного такого об'єкта на одного платника податку; об'єкти житлової нерухомості, які належать багатодітним сім'ям та прийомним сім'ям, у яких виховується троє та більше дітей, але не більше одного такого об'єкта на сім'ю; гуртожитки.

Окремо варто звернути увагу на те, що у ст. 266 Податкового кодексу України використовується два терміни «житлова нерухомість» та «нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки». Останнє визначення міститься у назві статті, хоча у тексті самої статті використовується термін «житлова нерухомість». Можна стверджувати, що вказана законодавча позиція псує логіку законодавчого використання термінів, що може негативно відобразитися на практичному застосуванні ст. 266 Податкового кодексу України. Тому проаналізуємо вказані визначення.

Вперше термін «нерухомість, відмінна від землі» був закріплений у Законі України «Про податок з доходів фізичних осіб». У ст. 1.10.1 цього нормативного акта вказано: «нерухомість, відмінна від землі, поділяється на: будівлі, а саме: приміщення, пристосовані для постійного або тимчасового перебування в них людей, а також об'єкти власності, функціонально пов'язані з такими приміщеннями. Будівлі поділяються на будинки (включаючи готелі, мотелі, кемпінги та інші подібні об'єкти туристичної інфраструктури), квартири, кімнати у багатосімейних (комунальних) квартирах, індивідуальні гаражі або місця на гаражних стоянках чи в гаражних кооперативах, дачні будинки та інші об'єкти дачної (садової) інфраструктури, відмінні від землі; споруди, а саме: об'єкти нерухомості, відмінні від будівель». Отже, до об'єктів нерухомості, відмінної від землі, до 2011 року належало постійне і тимчасове житло, а також нежитлова нерухомість, пов'язана з житлом та життєдіяльністю людини.

Однак Податковий кодекс України не встановив чіткого визначення нерухомого майна, відмінного від земельної ділянки, а визначив лише об'єкти житлової нерухомості. Тобто термін, використаний у назві ст. 265 Податкового кодексу України, не було роз'яснено. Крім того, вказаний термін не міститься ні в Цивільному, ні в Житловому кодексах України. Так, у ст. 331 Цивільного кодексу України встановлено, що до нерухомого майна відносять житлові будинки, будівлі, споруди тощо, без поділу нерухомості на таку, що може бути відмінною від земельної ділянки.

Необхідно зазначити, що нерухоме майно можна поділяти: 1) за призначенням: на житлову нерухомість та нежитлову нерухомість; 2) за зв'язком із землею: на земельні ділянки та будівлі (житлові та нежитлові). У разі використання терміна «нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки» виникає проблематика класифікації такого майна за будівельними нормами, та його ознака «відмінність від земельної ділянки» цілком руйнує визначення «будівлі», що є широким терміном, який включає в себе житлові будинки і квартири. Так, згідно з «Державним класифікатором будівель та споруд ДК 018-2000», затвердженим наказом Держстандарту України від 17.08.2000 № 507, будівлі – це споруди, що складаються з несучих та огорожувальних або сполучених (несучо-огорожувальних) конструкцій, які утворюють наземні або підземні приміщення, призначені для проживання або перебування людей, розміщення устаткування, тварин, рослин, а також предметів. До будівель належать: житлові будинки, гуртожитки, готелі, ресторани, торговельні будівлі, промислові будівлі, вокзали, будівлі для публічних виступів, для медичних закладів та закладів освіти тощо. Отже, будівля має зв'язок із земельною ділянкою у вигляді несучих конструкцій (фундаменту) та підземних приміщень. Тому термін «нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки» є неузгодженим із цивільним та житловим законодавством. Встановлення єдиних термінів, їх уніфікація у податковому, цивільному, житловому, кримінальному праві є однією з гарантій захисту прав та інтересів людини, єдине розуміння об'єктів та явищ у юридичній науці та практиці запобігає зловживанню правом. Теоретично і практично обґрунтованим є термін «житлова нерухомість», тому звернемось до аналізу цього визначення, закріпленого у Податковому кодексі України¹.

---

¹ Теремецький В. І. Проблеми правового забезпечення відносин у сфері оподаткування житлової нерухомості. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. 2017. Т. 28 (67), № 1. С. 47–57.

У ст. 14.1.129 Податкового кодексу України встановлено, що об'єкти житлової нерухомості – це будівлі, віднесені відповідно до законодавства до житлового фонду, дачні та садові будинки. Стаття 14.1.129.1 об'єкти житлової нерухомості поділяє на типи. Зауважимо, що вказаний поділ житлової нерухомості не узгоджується з чинним Житловим кодексом України, де у ст. 6 встановлено, що житлові будинки і жилі приміщення призначаються для постійного та тимчасового проживання громадян, а у ст. 4 закріплена класифікація житлових будинків. Тому неузгодженими з житловим законодавством є такі підпункти ст. 14.1.129 Податкового кодексу України: б) житловий будинок садибного типу; е) садовий будинок, є) дачний будинок. Усі ці будинки мають на меті тимчасове проживання людини, тому доцільно ці підпункти об'єднати в один – «житлові будинки для тимчасового проживання» та в ньому надати класифікацію таких будинків. Оскільки дачні, садові будинки не призначені для постійного проживання, вони не можуть підпадати під загальну класифікацію житлових будинків. На цій підставі підпункт «а)» ст. 14.1.129 Податкового кодексу України необхідно викласти відповідно до поділу житлових будинків: для постійного проживання та тимчасового проживання. Важко погодитися і з підпунктом «в)» ст. 14.1.129, який відносить до типів об'єктів житлової нерухомості прибудову до житлового будинку. Адже прибудова до житлового будинку є невід'ємною частиною житлової будівлі, яка будується відповідно до технічних санітарних вимог з отриманням необхідних дозволів, що повинно відображатися у технічному паспорті будинку. Прибудова до будинку не може бути окремим об'єктом цивільного, житлового, податкового законодавства, оскільки в разі встановлення її самостійної функції від будинку прибудова стає окремим об'єктом правовідносин, зокрема житловим приміщенням у житловому будинку. Крім того, прибудова належать до житлової площі будинку¹.

Житлова площа, відповідно до ст. 265.3 Податкового кодексу України, є базою оподаткування. Згідно зі ст. 23.1 Податкового кодексу України базою оподаткування є фізичний, вартісний чи інший

---

¹ Теремецький В. І. Проблеми правового забезпечення відносин у сфері оподаткування житлової нерухомості. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. 2017. Т. 28 (67), № 1. С. 47–57.

характерний вираз об'єкта оподаткування, до якого застосовується податкова ставка і який використовується для визначення розміру податкового зобов'язання. Житлова площа – це площа житла без урахування допоміжних приміщень (коридорів, кухонь, туалетів, ванних кімнат, комірок). База оподаткування об'єкта житлової нерухомості, що перебуває у власності фізичної особи-платника податку, зменшується: для квартири – на 120 кв. метрів; для житлового будинку – на 250 кв. метрів. Таке зменшення надається один раз за базовий податковий (звітний) період і застосовується до об'єкта житлової нерухомості, в якій фізична особа-платник податку зареєстрована в установленому законом порядку, або за вибором такого платника до будь-якого іншого об'єкта житлової нерухомості, який перебуває в його власності. Отже, базою оподаткування житлової нерухомості є її фізичний, вартісний вираз у житловій площі.

Загалом можна стверджувати, що адміністративно-правове забезпечення податкових відносин – це система нормативно-правових актів, спрямованих на врегулювання цих правовідносин та дії державних органів і органів місцевого самоврядування у сфері оподаткування за допомогою форм та методів державного управління, що спрямовується на баланс публічних та приватних інтересів, зокрема у сфері адміністративно-правового захисту прав людини у житловій сфері. Податок на житлову нерухомість – це місцевий податок, який встановлюється для фізичних, юридичних осіб власників житла органами місцевого самоврядування на підставі адміністративно-правового забезпечення правовідносин оподаткування в Україні та є одним із основних джерел формування місцевих бюджетів з метою забезпечення збалансованості місцевого бюджету, за рахунок додаткових надходжень та стимулювання економічного розвитку окремої територіальної одиниці. Цей податок виконує економічну і соціальну функцію¹.

Дослідження захисту прав людини у житловій сфері ще раз підкреслює актуальність та нагальність цього питання як для науковців, так і практикуючих юристів. Сьогодні в Україні є достатня кількість

---

¹ Теремецький В. І. Проблеми правового забезпечення відносин у сфері оподаткування житлової нерухомості. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. 2017. Т. 28 (67), № 1. С. 47–57.

Приватно-правові засади захисту прав людини у соціальній державі

матеріалів судової практики у сфері захисту житлових прав, які потребують наукового опрацювання та судового узагальнення. Суперечність судових рішень у справах про захист житлових прав обумовлена такими чинниками: неузгодженістю норм цивільного та житлового законодавства; розглядом судових справ без застосування ст. 8 Європейської конвенції з прав людини, рішень Європейського Суду з прав людини у сфері захисту житлових прав; відсутністю на законодавчому рівні поняття балансу інтересів між власником житла та іншими учасниками житлових правовідносин; не закріпленням у нормах житлового законодавства поняття, сутності захисту житлових прав та способів захисту житлових прав. Проблемність захисту житлових прав посилюється розпорошеністю житлового законодавств, відсутністю його систематизації. Окремою проблемою залишається відсутність концепції житлової політики на державному рівні.

ВИСНОВКИ

Ідея захисту прав людини є пріоритетом будь-якої держави в цивілізованому світі. Права людини є універсальними, вродженими, невід'ємними. Україна, 1991 року ставши незалежною державою та ратифікувавши ряд міжнародних договорів, стала на шляху до утвердження концепції верховенства права. Разом з тим права людини не є абсолютними, підлягають обмеженню у демократичному суспільстві та є індивідуальними.

Характер цивільних правовідносин зумовлює можливість кожної особи особисто вирішувати питання про захист свого суб'єктивного цивільного права й інтересу. Підставою для захисту є порушення, невизнання або оспорювання цивільного права.

Право на захист – це самостійне суб'єктивне цивільне право, що виникає в учасника цивільних відносин у разі порушення належного йому цивільного права або інтересу, невизнання або оспорювання цивільного права. Право на захист цивільних прав та інтересів може здійснюватися з підстав, визначених у ст. 15 Цивільного кодексу України.

Механізм захисту прав людини формується для охорони, захисту і відновлення порушених прав. Він містить два структурних елементи: *форми* (нормативні, інституційні і процедурні) і *засоби* захисту.

Інституційні форми розуміють як способи зовнішнього вираження діяльності суб'єктів владних повноважень, засновані на їх компетенції, залежать від її змісту, обумовлені реалізацією завдань і функцій суб'єкта у межах такої компетенції. І залежно від мети здійснюється вибір певної форми для забезпечення ефективності діяльності суб'єкта.

До *нормативних* форм потрібно віднести: видання нормативно-правових актів; видання ненормативних та індивідуальних правових актів; укладення адміністративних договорів; укладення та ратифікацію міжнародних договорів.

До *процедурних* форм необхідно віднести: самозахист; судовий захист; звернення до органів державної влади та місцевого самоврядування; неюрисдикційні форми захисту; договірні форми захисту.

Доведено, що найбільша ефективність у захисті прав людини, контроль за їх дотриманням досягається при розумному поєднанні міжнародних та національних засобів захисту прав.

Міжнародна система прав людини складається з норм-принципів, які захищають основи галузі, конкретних норм матеріального права, процесуальних норм, а також механізмів захисту людських прав.

Обсяг обов'язків щодо забезпечення реалізації прав, перелічених в основних міжнародно-правових актах, можна представити так:

а) обов'язки, що містяться у ліберальних міжнародно-правових кодифікованих актах, таких як:

– Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1996 року (Громадянська конвенція ООН, в основу якої покладено Загальну декларацію прав людини (1948));

– Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (Європейська конвенція з прав людини) тощо;

б) обов'язки, що містяться у соціальних міжнародно-правових кодифікованих актах, наприклад:

– Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 року (Соціальна конвенція ООН);

– Міжнародна конвенція про права інвалідів 2006 року (Конвенція ООН про права інвалідів);

– Європейська соціальна хартія 1961 року та Переглянута Європейська соціальна хартія 1996 року тощо;

в) обов'язки, передбачені нормами звичаєвого права, та ін.

Загальна декларація прав людини залишається найавторитетнішим джерелом міжнародного публічного права з питань захисту прав людини. Хоча цей документ мав форму резолюції ГА ООН і має за Статутом ООН рекомендаційний характер, його положення є універсальними та закладені в основу сучасної міжнародної системи захисту прав людини.

Окрему групу актів, що містять обов'язки держав щодо захисту прав людини, становлять акти, що належать до так званого м'якого права (soft law).

Права людини мають як юрисдикційну, так і неюрисдикційну форму захисту. До неюрисдикційної форми захисту прав людини можна віднести медіацію, захист в мережі «Інтернет», звернення до громадських організацій, засобів масової інформації та міжнародних неурядових організацій. До переваг у застосуванні означених форм захисту можна віднести їхню простоту, доступність, зрозумілість та дієвість за умови добровільності виконання погоджених умов. Недоліками є

Приватно-правові засади захисту прав людини у соціальній державі

непередбачуваність результату, відсутність примусових механізмів чи гарантій виконання раніше досягнутих домовленостей. Водночас щодо суб'єктів приватного права, що є учасниками цивільних процесуальних правовідносин, основою цивільного процесуального статусу є законний інтерес, для суду як суб'єкта публічної влади такою основою виступає його компетенція.

Приватні інтереси – це ефективний важіль у прийнятті судом процесуальних рішень, противагою є суспільні інтереси, реалізація яких відбувається через реалізацію судом своєї компетенції. При цьому суд має дотримуватись положень щодо справедливого балансу між приватним та публічним інтересом у кожному конкретному випадку. Крім того, поняття здійснення правосуддя необхідно вважати інтегративним поняттям, що включає до себе не тільки власне вирішення за сутністю правового спору, а й належне вирішення судом кожного процесуального питання, належне здійснення судового керівництва, ефективну реалізацію судом процесуальних гарантій прав людини у цивільних процесуальних правовідносинах.

Одним з проблемних питань судової форми захисту прав людини є розвиток та застосування стандартів доказування у цивільному судочинстві. Керівне значення під час їх опрацювання повинна мати судова практика застосування наявних нормативних положень щодо доказування при здійсненні правосуддя у цивільних справах. Водночас критично важливими до врахування постають актуальні міжнародні стандарти у цій сфері, а також положення щодо гарантій суб'єктивних прав, свобод законних інтересів у сфері цивільного процесуального права. У разі подальшого опрацювання стандартів доказування у цивільному судочинстві неприпустимим є копіювання відповідних положень доктрини та законодавства у сфері кримінального процесуального права, з огляду на притаманність цим галузям специфічних рис доказування. Іншою істотною перешкодою застосування міжнародного досвіду у сфері стандартів доказування є їх орієнтування на переконання присяжних. Тому адаптація відповідних положень до правової системи України має тривати.

Міжнародний цивільний процес є формою реалізації цивільних прав та інтересів і одночасно може здійснюватися лише як публічні правовідносини. У державах Європейського Союзу активно впроваджуються методи альтернативного врегулювання спорів, основним з яких є посередництво та медіація. Варто зазначити, що посередництво та інші

способи врегулювання спору, що засвідчують досягнення сторонами згоди зі спірних питань під час судового розгляду справи, активно застосовується у державах римської правової системи, а також державах скандинавської групи.

Розвиток інституту самозахисту в Україні перебуває на початкових етапах, адже нормативне врегулювання самозахисту прав та інтересів громадян є недосконалими. З урахуванням позитивного досвіду країн, пропонуємо розробити єдину понятійно-термінологічну основу цього інституту, який дозволить сформувати єдиний концептуальний підхід як науковців, так і практиків. Ґрунтуючись на понятійно-термінологічній основі, необхідно розробити усталену практику, надати роз'яснення уповноважених органів щодо порядку й особливостей реалізації самозахисту в цивільних правовідносинах щодо різних обставин з урахуванням конкретних практичних кейсів на підставі судових рішень.

Медіація як договірна форма захисту прав та інтересів людини і громадянина є правовим засобом вирішення спорів (конфліктів) у позасудовому порядку. Третейський розгляд як правовий інструмент, що за сутністю є договірною формою захисту, є альтернативою судовому розгляду у спорах, що виникли з цивільних правовідносин. Перспективи розвитку обох аналізованих договірних форм захисту прав та інтересів людини і громадянина прямо пов'язані з розвитком громадянського суспільства в Україні та демократичних правових засад цивілізованого вирішення спорів між учасниками правовідносин. Договірні форми захисту прав та інтересів, що базуються на угоді сторін, є діяльністю зацікавлених осіб у вирішенні спору (конфлікту) за межами діяльності юрисдикційних органів, наділених державно-примусовими функціями.

Терміни «соціальний захист» та «соціальне забезпечення» є загальноновживаними в міжнародній правотворчій практиці і у більшості випадків ці категорії використовувалися як синоніми. Погоджуємося з думкою багатьох учених, які обґрунтовують самостійність понять «соціальний захист» та «соціальне забезпечення» і вважають перше з них ширшим за змістом, а друге – складовим елементом першого.

Від форми захисту прав людини у сфері соціального забезпечення залежить спосіб захисту. Форми захисту відрізняються від способів захисту тим, що форми захисту визначають порядок юридичної діяльності із захисту прав людини у сфері соціального забезпечення.

Приватно-правові засади захисту прав людини у соціальній державі

Способи захисту – передбачені законом конкретні дії, спрямовані на усунення перешкод при здійсненні суб'єктивного права. Судовий порядок є найбільш поширеним способом захисту прав людини у сфері соціального забезпечення, основу правового регулювання якого становить ст. 55 Конституції України.

Обґрунтовано доцільність проведення аудиту всієї системи діючих пілґ, соціальних та компенсаційних виплат, зокрема критеріїв та підстав, на основі яких громадянам надається право на соціальний захист з боку держави. Також потрібно забезпечити баланс потреб і можливостей їх фінансування з державного бюджету в умовах воєнного стану.

Запропоновано розглянути можливість запровадження альтернативних форм соціальної підтримки населення в Україні та розробити і прийняти Соціальний кодекс (здійснивши попередній аналіз чинних законів і інших нормативно-правових актів на відповідність Європейській соціальній хартії), орієнтований на консервативну модель, у якому встановлювалися б загальні підходи до регулювання системи соціального захисту та соціального забезпечення, а також вичерпний перелік критеріїв і підстав, що дають право на соціальний захист з боку держави та визначають характер і обсяг державних соціальних гарантій.

Українське право та законодавство передбачає розвинену систему форм і способів захисту прав інтелектуальної власності. Способи захисту прийнято розрізняти залежно від юрисдикційних органів, що здійснюють захист, та галузевої приналежності норм права, що їх передбачають, а саме: цивільно-правовий, кримінально-правовий та адміністративно-правовий захист. Щодо форм захисту, найбільш поширеною є класифікація, відповідно до якої розрізняють дві основні форми захисту прав: 1) *юрисдикційну*, яка реалізується шляхом звернення до державних органів та осіб, які уповноважені розглядати справи про правопорушення у сфері інтелектуальної власності та ухвалювати по них обов'язкові для виконання рішення. Ця форма захисту охоплює судовий та адміністративний порядки розгляду справ та застосування передбачених законом заходів захисту, а також альтернативний (позасудовий) порядок; 2) *неюрисдикційну*, що спрямована на відновлення порушених відносин, а також усунення загрози їх порушення без звернення до судових та інших уповноважених органів.

Зважаючи на більшу адаптованість юрисдикційних форм захисту порушених прав інтелектуальної власності, не варто недооцінювати право на самозахист, який останнім часом набуває усе частішого використання та є відповіддю не лише сучасним трендам європейської системи, а й війні. Зокрема, неюрисдикційна форма захисту є яскравим прикладом забезпечення принципу диспозитивності та рівності; передбачає швидке реагування на правопорушення та/або протиправні посягання; доступність та зручність; активне використання цифрових сервісів тощо. Зважаючи на відданість і результативність у використанні цифрових трансформацій та загальній діджиталізації суспільства та країни – така форма захисту набуватиме ще більшої популярності.

У національному законодавстві, як і в міжнародному, фактично відбувається отождолення захисту та охорони житлових прав. Захист житлових прав є відмінною категорією від захисту цивільних прав.

У широкому розумінні захист житлових прав охоплює: забезпечення житлової потреби осіб, які самотійно не можуть її задовольнити внаслідок матеріального стану, хвороби, безробіття; набуття права на соціальне житло (йдеться про безпритульних, внутрішньо переміщених осіб, дітей-сиріт); створення умов для попередження виникнення стану безпритульності та бездомності; зобов'язання щодо подолання аварійності житла; захист від примусового виселення; забезпечення стабільного та безпечного користування житлом; заходи щодо подолання домашнього насильства у разі позбавлення житла як форми економічного насильства в сім'ї; відновлення, визнання житлових прав та відшкодування шкоди у разі їх порушення. Житлові спори включають спори щодо: приватизації житла, примусового виселення з житла; набуття права на житло; схоронності житлового фонду; розірвання договору житлового найму; припинення сервітуту на проживання; надання житлово-комунальних послуг.

Захист прав та інтересів учасників сімейних відносин – це фактичні та юридичні дії учасника сімейних правовідносин, спрямовані на захист своїх прав та інтересів або на захист прав та інтересів інших осіб, здійснені на підставі закону з дотриманням вимог допустимості, розумності та справедливості, спрямовані з вимогою до зобов'язаної особи; а також діяльність судових, адміністративних та інших уповноважених законом органів, посадових осіб, які відповідно до закону

Приватно-правові засади захисту прав людини у соціальній державі

уповноважені вирішувати сімейні спори чи здійснювати іншу діяльність, спрямовану на попередження і припинення порушень прав учасників сімейних відносин, усунення перешкод у здійсненні суб'єктивних сімейних прав; відновлення порушених сімейних прав особи, яка звернулася за захистом.

Досліджено елементи захисту прав учасників сімейних відносин: суб'єкти, об'єкт, підстави захисту, форми захисту, способи захисту, внаслідок чого визначено:

— у теорії права існують різні підходи вчених до вибору форм захисту прав учасників сімейних правовідносин. Вважаємо найбільш актуальним поділ на юрисдикційний і неюрисдикційний захист;

— дитина може бути учасником цивільних процесуальних правовідносин (як малолітня, так і неповнолітня), проте форма її участі може бути як особистою, так і опосередкованою;

— «правосуддя, дружнє до дітей» – це умовна система правосуддя, при якій гарантується повага та ефективно здійснення прав усіх дітей на найвищому рівні, при цьому враховується рівень зрілості та розуміння дитини, а також обставини справи;

— аналіз існуючої практики ЄСПЛ і Верховного Суду дають підстави стверджувати, що на рівні судів є правильне та детальне розуміння принципу найкращих інтересів дитини, що не суперечить положенням міжнародних документів. Разом з тим є потреба правового закріплення, що забезпечило б правильне застосування цього принципу судами інших інстанцій, органами опіки та піклування, а також іншими державними органами, які уповноважені приймати рішення стосовно дітей;

— підхід Європейського суду під час вирішення сімейних спорів базується на таких засадах: пріоритет інтересів дитини; забезпечення сімейних форм виховання; рівний обсяг прав дітей незалежно від їх народження у шлюбі чи поза ним; нерозривність родинних зв'язків; позитивне зобов'язання держави возз'єднати батьків з дитиною;

— самозахист сімейних прав не може бути бездіяльністю, оскільки відсутність дій не зможе припинити правопорушення або поновити порушене право, також не зможе при реальних загрозах попередити його вчинення;

— залежно від конкретних цілей правового захисту доцільно розмежовувати способи захисту: правовстановлюючі, правоприпиняючі, правовідновлюючі, превентивні;

– підстави звернення до суду органів опіки та піклування за власною ініціативою шляхом подання позову є загальними, саме тому є потреба в більш чіткій конкретизації таких підстав та відповідальності органів опіки і піклування у разі не звернення;

– правове забезпечення гарантій прав дітей має стати їх захистом в умовах воєнного стану.

Складність системи джерел правового регулювання правовідносин, які виникають у зв'язку із охороною та збереженням спадкового майна. Така система складається з нормативних актів різного рівня: ЦК України, Закон України «Про нотаріат», значної кількості підзаконних нормативних актів. Це не сприяє однозначному розумінню та застосуванню окремих нормативних положень.

Має місце недостатня визначеність у юридичній науці та закріпленість у чинному законодавстві категорії «охорона спадкового майна»: перелік дій уповноважених органів та осіб щодо збереження спадкового майна, визначення їх правового статусу як охоронців спадкового майна, система дій щодо охорони та збереження спадкового майна.

Сучасна система охорони спадкового майна побудована виходячи з пріоритету інтересів, передусім спадкоємців. Водночас комплексний характер цієї системи передбачає врахування й інтересів інших учасників правовідносин щодо охорони спадкового майна: нотаріус; особа, уповноважена за договором; деякі інші учасники.

Окремим проблемним напрямом розвитку системи захисту прав особи у нотаріальному процесі є судовий захист прав неповнолітньої особи. У межах цього напрямку необхідно виділити такі проблемні питання: досягнення стабільності судової практики у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення та є важливими для реалізації неповнолітнім спадкоємцем своїх спадкових прав; розвиток процесуального регулювання особливостей розгляду зазначених справ.

Система нотаріату відіграє істотну субсидіарну роль щодо судової системи у справі захисту прав учасників спадкових відносин. Перспективними напрямами її розвитку необхідно виділити: уточнення компетенції нотаріуса та розвиток критеріїв розмежування її з компетенцією суду; розвиток комунікації суддів та нотаріусів з приводу спірних питань застосування чинного законодавства. Важливою умовою розвитку правозастосування нотаріусами є забезпечення сталості та єдності судової практики вирішення спадкових спорів.

Правовідносини за участю споживачів – це суспільні відносини, які виникають між споживачем, який придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника шляхом укладення різних договорів (купівлі-продажу, про виконання робіт (надання послуг), кредитного договору тощо) із суб'єктом підприємницької діяльності (продавцем, виконавцем, виробником), що забезпечуються державним захистом прав споживача як слабкої сторони цих відносин за допомогою цивільно-правових форм юридичного впливу.

Обґрунтовано доцільність розширення змісту поняття «споживач», яким має вважатися фізична особа, юридична особа, фізична особа-підприємець, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати або замовити товари (роботи, послуги) для задоволення особистих потреб, не пов'язаних з підприємницькою діяльністю і виконання обов'язків найманого працівника.

Виокремлено загальні (основні) та спеціальні права споживачів. Загальні права належать будь-якому споживачеві при виникненні правовідносин з виробником (виконавцем, продавцем), а наявність спеціальних прав обумовлена специфікою відносин.

З урахуванням проблематики дослідження розглянуто цивільно-правові способи захисту цивільних прав, що використовуються саме при захисті прав споживачів. Розрізняють дві основні форми захисту прав споживачів – юрисдикційну і неюрисдикційну. Судовий захист прав споживачів здійснюється через звернення споживачів до судів загальної юрисдикції з позовами про захист їх прав на: належну якість продукції; на безпеку продукції; необхідну, доступну, достовірну та своєчасну інформацію державною мовою про продукцію, її кількість, якість, асортимент, її виробника (виконавця, продавця); обслуговування державною мовою відповідно до Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»; відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої внаслідок недоліків продукції (дефекту в продукції), відповідно до закону тощо.

Під час захисту прав споживачів використовуються такі міри цивільно-правової відповідальності: стягнення неустойки, відшкодування збитків, компенсація моральної шкоди. Перераховані міри посідають важливе місце в ряді правових засобів, що забезпечують захист прав споживачів.

Встановлено, що система неустойок у Законі України «Про захист прав споживачів» є малорозвиненою. З метою захисту прав споживачів доцільно розширити коло підстав застосування неустойки. Крім стягнення неустойки, споживач має право вимагати відшкодування заподіяних йому збитків. При цьому необхідно мати на увазі, що сплата неустойки і відшкодування збитків не звільняють зобов'язану особу від виконання зобов'язання перед споживачем у натурі.

У Законі України «Про захист прав споживачів» не дотримано вимог щодо співвідношення понять «школа» та «збитки» зі ст. 22 ЦК України, за якою збитки є лише одним із способів відшкодування майнової шкоди. Тому термінологію закону в цій частині необхідно привести у відповідність до норм ЦК України.

Визначальними для вирішення питань відшкодування моральної шкоди споживачам є відповідні положення ЦК України. Основні з них сформульовані у ст. 23, яка визначає загальні правові засади відшкодування моральної шкоди як способу захисту суб'єктивних цивільних прав. Розмір компенсації моральної шкоди споживачу не може залежати від вартості продукції або суми стягненої неустойки чи відшкодованих збитків. У кожному конкретному випадку він повинен ґрунтуватися на характері і обсязі завданих споживачеві фізичних та моральних страждань, на їх тривалості та глибині, наслідках цих страждань для нього і членів його сім'ї тощо і ґрунтуватись на принципах справедливості, розумності, добросовісності.

Медичні послуги – це діяльність, яка підлягає ліцензуванню, здійснюється за допомогою спеціальних заходів послугодавцями – закладами охорони здоров'я чи ФОП, які займаються приватною медичною практикою, користуючись професійними знаннями та відповідним медичним обладнанням, спрямована на діагностику, лікування та профілактику, лікування захворювання; надається на підставі укладання договорів про надання медичних послуг.

Правові гарантії надання медичних послуг – це сукупність умов, способів і засобів, спрямованих на забезпечення прав людини у сфері охорони здоров'я, за допомогою яких забезпечується безперешкодне їх здійснення, охорона і захист.

Система гарантій прав людини щодо надання медичних послуг включає норми, принципи, інститути, засоби, вимоги до суб'єктів їх надання, спрямовані передусім на повагу та забезпечення реалізації

Приватно-правові засади захисту прав людини у соціальній державі

прав пацієнтів, а у випадку перешкод – і на їх захист. Усі гарантії повинні бути ефективними, однак їх обсяг залежить від ступеня розвитку конкретних суспільства та держави. Система гарантій прав людини щодо надання медичних послуг складається із таких груп: міжнародних та регіональних стандартів надання таких послуг; внутрішньодержавних правових засобів і способів забезпечення таких гарантій (конституційних і галузевих), матеріальних, процесуальних та інституціональних норм; судових і позасудових способів захисту.

Основними чинниками, що обмежують гарантовані Конституцією України і міжнародними стандартами права на охорону здоров'я і перешкоджають ефективній реалізації гарантій на доступ до медичних послуг в Україні, є:

– *організаційно-структурний* (обумовлений тривалим реформуванням системи охорони здоров'я і недоліками, що виникли у процесі такого реформування – необґрунтоване скорочення закладів охорони здоров'я, що ускладнює, а іноді унеможлиблює доступ до медичних послуг);

– *фінансовий* (обумовлений недостатнім фінансуванням системи охорони здоров'я, зокрема програм медичних гарантій; неефективним фінансуванням окремих напрямів (для прикладу психіатричних закладів), відсутністю системи медичного страхування тощо);

– *кадровий* (має місце нестача кваліфікованих кадрів, неефективна система атестації медичних працівників, ліцензування закладів охорони здоров'я);

– *гендерний* (наявні факти дискримінації стосовно жінок у доступі до медичних послуг, оплати праці жінок у сфері охорони здоров'я);

– *інформаційно-моніторинговий* (не сформована дієва система моніторингу і неефективною є масово-роз'яснювальна робота у галузі);

– *інноваційний* (відсутність стандартів якості окремих видів медичної допомоги згідно з міжнародних стандартів, повільне запровадження інноваційних технологій у галузь).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович Н. Особливості, укладення, зміни та припинення договору про надання медичних послуг. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 5–7.
2. Аврамова О. Є. Необхідність імплементації міжнародних стандартів доступного житла до українського законодавства. *Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток національного права*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса, 19 лютого 2021 р. / редкол. В. П. Маковій та ін. Одеса: ОДУВС, 2021. С. 21–24.
3. Аврамова О. Особенности юридических фактов в механизме правового регулирования жилищных отношений. *The 5 th International scientific and practical conference “Innovations and prospects of world science”*, December 29–31, 2021. Perfect Publishing, Vancouver, Canada, 2021. С. 1055–1059.
4. Аврамова О. Є. Поняття та предмет житлового права. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2013. Вип. 3. С. 246–253.
5. Аврамова О. Правова природа та система житлових прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 7. С. 3–6.
6. Аврамова О. Є. Правове забезпечення права на достатнє житло (аспект правові гарантії власності на житло). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2018. Вип. 48, т. 1. С. 7–10.
7. Аврамова О. Принципы жилищного права. *Legea si viata = Закон и Жизнь*: междунар. науч.-практ. журн. 2018. № 9/2. С. 7–11.
8. Аврамова О. Є. Формування житлових правовідносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 5–12.
9. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч. У 2-х томах. Том 1: Загальна частина / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). Київ: Юридична думка, 2004. 584 с.
10. Азімов Ч. Н. Здійснення самозахисту в цивільному праві. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 2. С. 19–22.
11. Акімова А. О. Ефективність нотаріальної форми захисту у спадкових правовідносинах. *Репозитарій Національного університету «Одеська юридична академія»*. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/5793/Akimova.pdf?sequence=1>

12. Активізм у сфері прав людини та роль неурядових організацій. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/human-rights-activism-and-the-role-of-ngos>

13. Аналіз деяких питань застосування судами законодавства про право власності при розгляді цивільних справ: лист Верховного Суду України від 01.07.2013 URL: https://protocol.ua/ru/analiz_deyakh_pitan_zastosuvannya_sudami_zakonodavstva_pro_pravo_vlasnosti_pri_rozglyadi_tsivilnih_sprav/

14. Андріїв В. Юридичний механізм забезпечення трудових прав працівників: поняття і структура. *Публ. і приват. право*. 2012. № 1 (5). С. 172.

15. Антонов С. В. Правова регламентація надання медичних послуг. *Управління закладом охорони здоров'я*. 2009. № 2. С. 20.

16. Антонюк О. І. Право учасників цивільних правовідносин на самозахист: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2004. 136 с.

17. Антонюк О. Право на самозахист учасників цивільних правовідносин – ще один крок у напрямі ствердження людини найвищою соціальною цінністю. *Підприємництво, господарство та право*. 2003. № 10. С. 99.

18. Антонюк О. І. Заходи самозахисту цивільних прав та інтересів. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. № 6. С. 23.

19. Антонюк О. І. Право учасників цивільних правовідносин на самозахист: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. Х., 2004.

20. Антонюк О. І. Право учасників цивільних правовідносин на самозахист: автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук, спец.: 12.00.03. Харків, 2004. 22 с.

21. Антонюк О. І. Право учасників цивільних правовідносин на самозахист. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*: матер. VIII регіон. наук.-практ. конф. Львів, 2002. С. 155.

22. Антонюк О. І. Право учасників цивільних правовідносин на самозахист: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.03 / Національний університет внутрішніх справ. Харків, 2004. С. 79.

23. Балух С. В. Нормативно-правові основи формування системи альтернативного вирішення спорів в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 4. С. 163.

24. Баранкевич А. В. Судовий захист спадкових прав неповнолітніх осіб. *Нове українське право*. 2022. 15 черв. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/255/233>
25. Баранкова В. Реалізація спадкових прав: розмежування судової та нотаріальної юрисдикції. *МАЛА енциклопедія нотаріуса*. 2016 р. жовт. URL: <http://yurradnik.com.ua/wpcontent/uploads/2016/11/Barankova.pdf>
26. Баранник Л. Б. Соціальний захист громадян: навч. посіб. Вид. 2-ге, доповнене і перероблене. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2017. 246 с.
27. Барзилович А. Д. Механізми державного регулювання надання медичних послуг в Україні. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 1 (24). С. 88.
28. Безсмертна Н. В. Сучасні проблеми цивільного права: збірник наукових праць. Київ: ВГЛ «Обрії», 2009. С. 174.
29. Бережна І. Г. Місце виконавчого напису в системі нотаріальної форми захисту цивільних прав та інтересів юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. *Європейські перспективи*. 2012. № 4, ч. 2. С. 25.
30. Бережна І. Г. Способи захисту цивільних прав та інтересів нотаріусом. *Форум права*. 2012. № 4. С. 80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index
31. Берестова І. Е. Захист публічних інтересів учасників цивільних відносин: взаємозв'язок цивільного судочинства та конституційного провадження: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.02, 12.00.03 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2019. 40 с.
32. Берестова І. Е. Способи самозахисту цивільних прав: окремі аспекти. *Приватне право і підприємництво*. 2010. С. 10–12.
33. Берназ-Лукавецька О. М. Медичні послуги в Україні / Юрист-Блог: вебсайт. URL: <https://jurist-blog.com.ua/medichni-poslugi.html>
34. Бичкова С. С. Цивільний процесуальний правовий статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження: монографія. К.: Атіка, 2011. 420 с.
35. Бігняк О. В. Цивільно-правовий захист корпоративних прав в Україні: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.03 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2018. С. 4. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/10739>

36. Біла В. Р. Види форм публічного адміністрування: оновлення доктринальних підходів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 4. С. 112–115.

37. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Київ: Фенікс, 2014. С. 15.

38. Білоусов Ю. В., Черняк О. Ю. Цивільно-правовий статус споживача: у контексті адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу: монографія. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва АпрН України, 2010. 239 с.

39. Бліхар М. М. Публічний інтерес в адміністративному праві. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Право*. 2021. Вип. 36. С. 10–15.

40. Бобришева О. В. Ефективний розвиток функціонування ринку медичних послуг в умовах глобалізації економіки та інтеграційних процесів в охороні здоров'я. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка»*. 2014. Т. 22, № 10/1, вип. 8 (20). С. 14.

41. Бобровський В. В., Киричок А. В. Узагальнення житлових спорів за 2014–2015 рр. / Апеляційний суд Харківської області: вебсайт. URL: https://hra.court.gov.ua/sud2090/inf_court/generalization/uzag16c11

42. Божук І., Чеховська І. Перспективи розвитку інституту сімейної медіації в Україні. *Вісник Луганського університету внутрішніх справ*. 2021. Вип. 2(94). С. 246–258.

43. Бойко В. Б. До питання про місце медіації в механізмі захисту трудових прав працівників. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 8. С. 142. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/8_2021/33.pdf

44. Бойко Ю. Ю. Міжнародно-правова концепція охорони прав пацієнта. *Правова позиція*. 2018. № 2 (21). С. 163.

45. Болотіна Н. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять. *Право України*. 2000. № 4. С. 35–40.

46. Бондаренко-Зелінська Н. Л. Запровадження альтернативних способів врегулювання спорів: європейський досвід для України. *Приватне право і підприємництво*. 2009. № 8. С. 163.

47. Бондарчук Н., Бугайчук А. Проблеми правового регулювання медіації в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 10. С. 209.
48. Борги населення за ЖКП на кінець 2020 року зросли до 73,6 млрд грн 1 лютого 2021 р. / Інформаційне агентство «Україна Комунальна». URL: <http://jkg-portal.com.ua/ua/publication/one/borgi-naseleennja-za-zhkp-na-knec-2020-roku-zrosli-do-736-mlrd-grn-62226>
49. Бордюг Т. О. Участь малолітніх та неповнолітніх осіб у цивілістичному процесі: дис. ... д-ра філософії: 081 «Право». Київ, 2021. 217 с.
50. Борисенко І. Л. Особливості самозахисту прав інтелектуальної власності в глобальній мережі Інтернет. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 1. С. 197–201.
51. Бориченко К. В. Поняття та форми захисту права на соціальне забезпечення. *Право і суспільство*. 2017. № 1. С. 104.
52. Бориченко К. В. Способи захисту права на соціальне забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 42. С. 131.
53. Бортняк Ф. В. Форми та методи діяльності державної виконавчої служби: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. К., 2008. 16 с.
54. Буряк В. Я. Правовий механізм захисту трудових прав та законних інтересів працівників: монографія. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2021. С. 221.
55. Бурятинська Н. І. Правові засоби: поняття та їх види / сайт. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/6556/1/%D0%91%D1%83%D1%80%D1%8F%D1%82%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf>
56. Вавженчук С. Я. Охорона та захисту трудових прав працівників: підручник. 2-ге вид. Харків: Право, 2018. С. 267.
57. Вакарюк Л. В. Правові засоби як складова частина правового режиму з позицій інструментальної теорії права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2018. Випуск 48, том 1. С. 15–18.
58. Васильєв С. В. Енциклопедія цивільного судочинства: основні інститути та теоретичні засади. Київ: Алерта, 2021. 750 с.

59. Васіна Н. В., Зіноватна І. В. Самозахист у трудовому праві: поняття, ознаки, способи та межі самозахисту. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 9. С. 145. URL: http://www.lsej.org.ua/9_2020/35.pdf

60. Васіна Н. В., Зіноватна І. В. Самозахист у трудовому праві: поняття, ознаки, способи та межі самозахисту. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 9. С. 143. URL: http://www.lsej.org.ua/9_2020/35.pdf

61. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Х.: Право, 2017. Т. 3: Загальна теорія права / голов. редкол. О. В. Петришин та ін. Х.: Право, 2017. 957 с.

62. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Х.: Право, 2017. Т. 2: Філософія права / голов. редкол. С. І. Максимов та ін. Х.: Право, 2017. С. 950 с.

63. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

64. Венедіктова І. В. Форми захисту охоронюваних законом інтересів. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 10. С. 26–29.

65. Видалення контенту через порушення авторських прав. URL: <https://transparencyreport.google.com/copyright/overview?hl=uk> (дата звернення: 02.12.2022).

66. Віденська декларація. URL: <https://necu.org.ua/videnska-deklaracziya/>

67. Возгріна Т. Ю. Деякі особливості захисту прав та інтересів громадян у галузі права соціального забезпечення. *Право і суспільство*. 2015. № 3, ч. 2. С. 97.

68. Волкова А. О. Житлова сфера в Україні: стан та перспективи правового забезпечення досягнення балансу між економічною ефективністю та соціальною справедливістю. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 3. С. 189–196.

69. Всеобщая декларация о биоэтике и правах человека. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/bioethics_and_hr.shtml

70. Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту, розвитку дітей, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 30 вересня 1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_075#Text

71. Гаврік Р. О. До питання про особливості захисту сімейних прав осіб, які перебувають у шлюбі чи інших сімейних союзах в практиці Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. С. 123.

72. Гаврік Р. О. Здійснення виконавчого напису нотаріусом як спосіб захисту сімейного права та інтересу. *Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави: збірник тез XXVI щорічної звітної наукової конференції науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький, 12 березня 2022 року*. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 31–32.

73. Галуцько В. В. Адміністративне право України: навч. посіб.: у 2-х т. / за заг. ред. В. В. Галуцька. Херсон: ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2011. Т. 1: Загальне адміністративне право. 320 с.

74. Галуцько В. В., Курило В. І., Короєд С. О. та ін. Адміністративне право України: навчальний посібник. Т. 1: Загальне адміністративне право. Херсон: Грін Д. С., 2015. 272 с.

75. Галупова Л. І., Мартинюк І. В. Юрисдикція судових та позасудових органів у сфері захисту прав інтелектуальної власності. *Часопис цивілістики*. 2022. № 45. С. 46. URL: <http://chascyvil.onua.edu.ua/index.php/chc/article/view/464/507>

76. Галянтич М. К. Проблеми захисту житлових прав громадян в цивільному судочинстві. *Україна на шляху до Європи: реформа цивільного процесуального законодавства: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 7 лип. 2017 р.* Київ, 2017. С. 104–107.

77. Гарантії реалізації та захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина. URL: <https://mykolaiivska.land.gov.ua/%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%96%D1%97-%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97-%D1%82%D0%B0-%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82/>

78. Гербут В. Право на гендерну ідентичність в практиці Європейського суду з прав людини. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 1(22), том 2. С. 195. URL: <http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/146/220> (дата звернення: 08.06.2021).

79. Герц А. А. Медична послуга як об'єкт правового регулювання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. № 15 (2). С. 13.

80. Гетьманцева Н. Д., Козуб І. Г. Засіб, спосіб і форма захисту трудових прав. *Адвокат*. 2009. № 11. С. 42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/adv_2009_11_7

81. Гловюк І. В., Степаненко А. С. Стандарт доказування «обгрунтована підозра» у кримінальному провадженні. *Правова позиція*. 2018. №1 (20). С. 13–20. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/11192> (дата звернення: 15.03.2020).

82. Горбань І. О. Визначення сутності та співвідношення понять «соціальний захист» та «соціальне забезпечення». *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. 2014. Т. 239, вип. 237. С. 44.

83. Гориславський К. Ю. Гарантії прав людини на самозахист життя та здоров'я. *Право України*. 2001. № 12. С. 37.

84. Горіславська І., Баран І. Захист цивільних прав та інтересів: європейський досвід. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 3. С. 75.

85. Господарське право: підручник / Д. В. Задихайло, В. М. Пашков, Р. П. Бойчук та ін.; за заг. ред. Д. В. Задихайла, В. М. Пашкова. Х.: Право, 2012. С. 123.

86. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. № 1798-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6 (11 лютого 1992 р.). Ст. 56.

87. Грабовська Г. М. Теоретико-правові основи забезпечення дотримання прав споживачів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2014. № 1. С. 101–104.

88. Граждански процесуален кодекс: 01.03.2008: Министерство на правосъдието на република България. URL: <http://www.justice.government.bg/> (last access: 17). Title from the screen.

89. Григорчук М. В. Засоби та форми захисту прав та охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Випуск 5. С. 81.

90. Гринник Л. І. Самозахист в сфері зобов'язальних правовідносин. *Актуальні питання публічного та приватного права*. 2014. Вип. 1. С. 35.

91. Гринько Р. В. Заходи оперативного впливу та способи самозахисту: порівняльно-правовий аналіз. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 9–2, том 1. С. 159–162.
92. Грищук О. В. Право людини на компенсацію моральної шкоди (загальнотеоретичні аспекти). *Львівський національний університет ім. Івана Франка*. 2002. 188 с.
93. Грищук О. В. Право людини на компенсацію моральної шкоди: теоретично-правовий вимір. *Європейські перспективи*. 2013. № 1. С. 10.
94. Громадська думка про права людини в Україні. URL: <https://dif.org.ua/article/gromadska-dumka-pro-prava-lyudini-v-ukraini>
95. Громадська організація Ліга захисту прав жінок «Гармонія рівних». URL: <https://ru-ru.facebook.com/HARMONY.OF.EQUALS/>
96. Громадська організація Центр «Жіночі перспективи». URL: <https://uk-ua.facebook.com/ZahidnoukrainskijCentrZinociPerspektivi/>
97. Гураленко Н. А. Ціннісно-сміслові константи суддівського пізнання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.12 / Нац. ун-т «Львівська політехніка». Львів, 2017. С. 24.
98. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року № 55-ХІІ. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
99. Декларація про майбутнє Європейського суду з прав людини від 27.04.2011 / Верховна Рада України. Законодавство України: офіційний сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a49#Text (дата звернення: 28.05.2021).
100. Демченко О. Виконавчий напис нотаріуса як позасудова форма захисту цивільних прав та законних інтересів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 16.
101. Демченко С. Ф. Медіація та додержання публічного порядку як складові функціонування модельних господарських судів. *Вісник господарського судочинства*. 2009. № 5. С. 48.
102. Державна житлова політика в Україні: сучасний стан та перспективи реформування. К.: Аналітичний центр CEDOS, 2019. 132 с. URL: <https://cedos.org.ua/researches/derzhavna-zhytlova-polityka-v-ukraini-suchasnyi-stand-ta-perspektyvy-reformuvannia/>

103. Більовський О. А. Державна житлова політика України: проблема соціально-економічної ефективності: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2012. 136 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2013-09/Derg_polituka.indd_new-e797c.pdf

104. Державний класифікатор України. Класифікатор відходів ДК 005-96: затверджено і введено в дію наказом Держстандарту України 29.02.1996 № 89 / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0089217-96#Text>

105. Деякі питання реалізації державних гарантій медичного обслуговування населення за програмою медичних гарантій для первинної медичної допомоги на 2019 рік від 18 грудня 2018 р. № 1117. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-realizaciyi-derzhavnih-garantij-medichnogo-obslugovuvannya-naselennya-za-programoyu-medichnih-garantij-dlya-pervinnoyi-medichnoyi-dopomogi-na-2019-rik>

106. Деякі питання реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування населення у II–IV кварталах 2021 року: Постанова КМУ від 15.02.2021 № 113 / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133-2021-%D0%BF#Text>

107. Деякі питання реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування населення у 2022 році: Постанова КМУ від 29.12.2021 № 1440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2021-%D0%BF#Text>

108. Джавадов Х. А. Теоретичні проблеми ефективності цивільного судочинства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.03 / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2018. 40 с.

109. Дзера І. О. Теоретичні та практичні проблеми захисту права власності в спадкових правовідносинах. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2020. Том 27, № 3. С. 120.

110. Директива № 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a95#Text

111. Діденко Л. В. Співвідношення судових та позасудових способів захисту цивільних прав. *Вісник Запорізького національного університету*. 2020. № 3. С. 47.

112. Діденко Л. В. Цивільно-процесуальні правовідносини як інститут цивільно-процесуального права України: концептуальні положення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Міжнар. гуманітар. ун-т. Одеса, 2019. 41 с.
113. Доклад Международного Суда 1 августа 2021 года – 31 июля 2022 года. Генеральная Ассамблея. Официальные отчеты. 77 сессия. Дополнение № 4. Нью-Йорк, 2022. URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/annual-reports/2021-2022-ru.pdf>
114. Долинська М. С. Нотаріальне процесуальне право України: поняття та джерела. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 6. С. 101.
115. Допит свідків при перегляді виправдувального вироку: ЄСПЛ ухвалив суперечливе рішення. *Практика ЄСПЛ. Український аспект*. URL: <https://www.echr.com.ua/dopit-svidkiv-pri-pereglyadi-vipravduvalnogo-viroku-yespl-uxvaliv-superechlive-rishennya/> (дата звернення: 08.06.2021).
116. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування: практичний посібник / Доріс Лонг, Патриція Рей, Жаров В. О., Шевелева Т. М., Василенко І. Е., Дроб'язко В. С. Київ: К.І.С., 2007. С. 137.
117. Дудла І. О. Захист прав споживачів: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. С. 448.
118. Дутко А. Медіація як спосіб вирішення сімейних спорів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2020. С. 151.
119. Дутчак А. В. Соціальне забезпечення громадян: сучасний стан та перспективи розвитку. *Молодий вчений*. 2017, травень. № 5(45). С. 569.
120. Дякович М. М. Охорона і захист сімейних прав та інтересів нотаріусом: цивільно-правовий аспект: дис. ... д-ра юрид. наук, спец. 12.00.03. Львів, 2015. 458 с.
121. Дякович М. М. Нотаріальний акт як інструмент охорони (захисту) прав та законних інтересів учасників цивільних правовідносин. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 9. С. 21.
122. Дякович М. М. Особливості нотаріальної охорони і захисту у спадкових правовідносинах. *Європейські перспективи*. 2015. № 1. С. 140.

123. Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект: колективна монографія / кол. авт., за заг. ред. проф. Н. А. Сейко; відп. ред. Н. П. Павлик. Житомир: Видавництво, 2014. 220, [104] с.

124. Європейська Конвенція з прав людини. ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

125. Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / за ред. О. Л. Жуковської. К.: ЗАТ «ВІПОЛ», 2004. 960, [763] с.

126. Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 25 січня 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135#Text

127. Європейська соціальна хартія. 18.10.1961. Турін. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_300#Text

128. Європейська соціальна хартія: ратифіковано Законом № 137-V від 14.09.2006 / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text

129. Єдиний медичний простір України: правовий вимір: монографія / за заг. ред. С. Г. Стеценка. Харків: Право, 2022. 672 с.

130. Єрмоленко Д. О. Правовий статус людини і громадянина в Україні як соціальній державі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.01 / Національний університет внутрішніх справ МВС України. Харків, 2002. 20 с.

131. Желіховська Ю. В. Охорона цивільних прав та інтересів нотаріусів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2012. 21 с.

132. Житловий кодекс України: Закон України від 30.06.1983 № 5464-X // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#top>

133. Загальна декларація прав людини / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

134. Загнітко О. П. Захист прав та інтересів господарюючих суб'єктів у системі права України. *Вісник господарського судочинства*. Київ, 2001. № 4. С. 165.

135. Задорожній Ю. Юридичні позиції Конституційного суду України у сфері соціальних прав: до питання забезпечення єдності судової практики. *Соціальні права та їх захист адміністративним судом*: збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 4 вересня 2020 року. Київ, 2020. С. 36.

136. Заєць К. В. Правова природа відносин у житловій сфері. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 35, ч. I, т. 1. С. 126–130.
137. Заїченко Г. А., Сагатовський В. М., Кальний І. І. та ін. Філософія: підручник. Київ: Вища школа, 1995. С. 338.
138. Законодавство про звернення громадян та необхідність його оновлення / вебсайт Міністерства юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_4902
139. Захаров Є. Завдання, функції, права та принципи правозахисних організацій. URL: <https://khp.org/1084630553>
140. Захист прав та інтересів учасників майнових відносин: питання теорії і практики: колективна монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доцента І. Ф. Коваль. Вінниця: ТВОРИ, 2020. 272 с.
141. Заяць Н. Сучасна характеристика правових засобів у механізмі правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С. 202–205.
142. Зверховська В. Правова природа договору про надання медичних послуг. *Юридичний вісник*. 2018. № 2. С. 48.
143. Зеров К. О. Самозахист авторського права на твори, розміщені в мережі Інтернет. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8722/45.pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 02.06.2022).
144. Золотухіна Л. О. Щодо форми захисту інтересів сторін трудових правовідносин. *Право і суспільство*. 2015. № 5–2, ч. 3. С. 111–112.
145. Золотухіна О. М. Функціональне призначення нотаріату: теоретико-правові аспекти: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2018. С. 52.
146. Ромащенко І. О. Порядок та форми захисту суб'єктивних цивільних прав та охоронюваних законом інтересів шляхом зміни та припинення правовідношення. *Науковий вісник Херсонського державного університету Серія: Юридичні науки*. 2017. Випуск 3, том 1. С. 111–112.
147. Іваненко Л. М., Язвінська О. М. Захист прав споживачів: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2014. 496 с.
148. Іванова Н. С. Гарантії забезпечення та реалізації конституційного права людини на охорону здоров'я. *Juris Europensis Scientia*. 2021. Випуск 5. С. 19.

149. Іванова С. М. Система способів захисту цивільних прав та інтересів за законодавством України. *Актуальні проблеми держави і права*. С. 343.

150. Іванюта Н. В. Позасудові форми захисту прав та вирішення господарських спорів. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія: Право*. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2018. Т. 1, вип. 49. С. 173.

151. Томаров І. Стандарт доказування: внутрішнє переконання чи баланс вірогідностей. *Юридична Газета / online*. URL: <http://yurgazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/standart-dokazuvannya-vnutrishne-perekonannya-chi-balans-virogidnostey.html> (дата звернення: 15.03.2020).

152. Ільків Н. В., Долинська М. С. Неюрисдикційні форми захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання: монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук М. С. Долинської. Львів: ТОВ «Галицька видавнича спілка», 2020. 174 с.

153. Інноваційні візуальні методи вирішення соціальних проблем у громаді. Львів: ГО Центр правових та політичних досліджень «СІМ», 2017. 208 с., іл. С. 10.

154. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: затв. постановою Правління Національного банку України від 21 січня 2004 р. (з наступними змінами та доповненнями) № 22. *Офіційний вісник України*. 2004. № 13. С. 998.

155. Інтелектуальна власність та патентознавство: підручник / Н. О. Білоусова, Н. В. Гаврушкевич, М. А. Данильченко та ін.; за ред. проф. П. М. Цибульова та доц. А. С. Ромашко. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. С. 85.

156. Інтерлакенська декларація від 19.02.2010 / Верховна Рада України. Законодавство України»: офіційний сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a48#top (дата звернення: 28.05.2021).

157. Іншин М. І., Щербина В. І., Ваганова І. М. Юридична відповідальність та інші примусові заходи у трудовому праві: навч. посіб. Харків: Золота миля, 2012. С. 323.

158. Кадала В. Осучаснення ролі та змістовності понятійної категорії «право соціального забезпечення». *Соціальні права та їх захист адміністративним судом: III Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 4 вересня 2020 року*. К., 2020. С. 47.

159. Кармаза О. Інститут медіації: основні концепції розвитку. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С. 24–28.
160. Кармаза О. О. Засоби та способи захисту прав суб'єктів житлових відносин. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 154–157.
161. Карпенко Н. А. Психологія творчості: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2016. С. 9.
162. Кириченко Ю. Право людини на соціальне забезпечення в конституційних нормах України та зарубіжних держав: порівняльно-правовий аналіз. *Национальный юридический журнал: теория и практика*: научно-практическое правовое издание Республики Молдова. 2014. № 6(10). С. 52.
163. Ківалова Т. С. Особливості відшкодування шкоди як способу захисту прав інтелектуальної власності. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/40_2010/5.pdf (дата звернення: 10.06.2022).
164. Кісіль О. Ю. Загальні підходи до розуміння категорії «соціальне забезпечення». *Право і безпека*. 2011. № 5. С. 179.
165. Клемпарський М. М. Співвідношення термінів «соціальний захист» та «соціальне забезпечення» в законодавстві України. *Право і безпека*. 2003. № 3, т. 2. С. 91.
166. Клименко А. Л. Соціальний захист і соціальне забезпечення в умовах євроінтеграції України: окремі аспекти. *Теорія і практика правознавства*. 2017. Вип. 2(12). С. 2–3.
167. Кодекс етики медіатора НАМУ: затверджено рішенням Загальних зборів ГО «Національна асоціація медіаторів України» від 07.12.2017, протокол № 1. URL: <http://namu.com.ua/ua/info/mediators/ethical-code/>
168. Кожевникова В. О. Зловживання суб'єктивним сімейним правом. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2020. № 5. С. 129.
169. Кожура Л. О. Адміністративно-правовий захист та охорона: поняття та співвідношення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 35, ч. I, т. 2. С. 119–122.
170. Козирєва В. П., Гаврилішин А. П. Законодавство України про третейські суди: основні закономірності та перспективи розвитку. *Юридичний вісник*. 2016. № 1 (38). С. 138.

171. Козловська Л. В. Захист спадкових прав судом у окремому провадженні. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 4. С. 76.

172. Колісник О. В. Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2008. 20, [6] с.

173. Коляда Т. А. Проблема самозахисту у трудовому праві: стан наукової дискусії. *Форум права*. 2011. № 4. С. 395. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-4/11ktacnd.pdf>

174. Комаров В. Вчення про предмет цивільного процесуального права. *Право України*. 2017. № 5. С. 102.

175. Комаров В. В., Баранкова В. В. Нотаріат в Україні: підручник. Х.: Право, 2011. 384, [41] с.

176. Комісаренко В. Д. Застосування практики ЄСПЛ при захисті особистих немайнових прав батьків та дітей. *Наукові перспективи*. 2021. № 7. С. 319–320.

177. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Конвенція. Міжнародний документ ООН від 18 грудня 1979 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text

178. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину. Ов'єдо, 04.04.1997 / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334#Text

179. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

180. Конвенція про права дитини. 20.11.1989: ратифіковано постановою ВР № 789-XII від 27.02.91 / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

181. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів): Конвенція ООН від 13 грудн. 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

182. Конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів і членів їхніх сімей держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав: Конвенція. Міжнародний документ від 14 листоп. 2008 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_j82#Text

183. Конституційне звернення та конституційна скарга: переваги та недоліки / вебсайт Міністерства юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_11351

184. Конституційне подання про визнання такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), окремих положень частин п'ятої, шістнадцятої статті 16 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 № 2801-ХІІ, частини шостої статті 4 Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» від 19 жовтня 2017 року № 2168-VIII, частини четвертої статті 29 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 06.04.2000 № 1645-III, абзацу другого розділу II Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28.12.2014 № 76-VIII. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/konstitutsiyne-podannya-okhorona-zdorovya.pdf>

185. Конституційне право: підручник / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; за заг ред. О. С. Бакумова, Т. І. Марчука. Харків, 2019. 484 с.

186. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

187. Концепція державної житлової політики: постанова Верховної Ради України від 30.06.1995 № 254/95-вр // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/95-%D0%B2%D1%80#Text>

188. Короєд С. О. Процесуальне забезпечення ефективності цивільного судочинства: монографія. К.: МП «Леся», 2013. 509 с.

189. Короєд С. О. Процесуальне забезпечення ефективності цивільного судочинства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Нац. акад. прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака. Київ, 2014. 41 с.

190. Короєд С. О. Третейське судочинство: питання трансформації у досудову форму захисту прав. *Судова апеляція*. 2014. № 2(35). С. 67.

191. Коршакова О. М. Правовий статус споживача в Україні. *Проблеми здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав*: зб. наук. пр. НДІ прив. права і підпр. ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України. Ред. журн. «Право України», 2013. С. 77–80.

192. Коссак В. М. Теоретико-практичні проблеми захисту прав споживачів. *Спогади про Людину, Вчителя, Цивіліста-епоху* (до 85-річчя від Дня народж. акад. Ярослави Миколаївни Шевченко) / ГО «Ліга проф. права, д-рів юрид. наук та д-рів філософії у сфері пра-ва»; за заг. ред. Р. О. Стефанчука. Київ: АртЕк, 2017. 389 с.

193. Костюченко О. Є. Гарантування, охорона і захист як елементи правового забезпечення трудових прав і законних інтересів працівника. *Право.UA*. 2018. № 1. С. 135.

194. Костюченко О. Є., Маноєнко А. О., Атаманчук Н. І. Медіація як форма захисту цивільних прав. *Нове українське право*. 2022. № 1. С. 55–56.

195. Кот О. О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики: монографія. Київ: Алерта, 2017. 494 с.

196. Кот О. О. Спеціальні способи захисту суб'єктивних цивільних прав. *Право України*. 2017. № 1. С. 98.

197. Котюк В. О. Основи держави і права: навчальний посібник для абітурієнтів, студентів, учнів середніх шкіл і ліцеїв. Київ: Вентурі, 1996. 224 с.

198. Кравченко М. Г. Роль нотаріуса в захисті спадкових прав за законодавством України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 3, том 1. С. 118.

199. Красицька Л. В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.03. Вінниця, 2015. 496 с.

200. Краснов Є. В. Особливості судового захисту прав у сфері соціального забезпечення. Актуальні проблеми теорії трудового права та права соціального забезпечення: монографія / кол. авт.; за заг. ред. Г. І. Чанишевої. Одеса: Фенікс, 2015. 332 с.

201. Крет В. Г. Класифікація міжнародних правових стандартів доказування у доктрині кримінального процесу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 6. С. 414–417. URL: http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/PAP_6_2018.pdf (дата звернення: 13.03.2020).

202. Криворучко В. В. Соціальне забезпечення: теоретичні проблеми. *Вісник ХНУВС*. 2013. № 4(63). С. 219.

203. Крижна В. Соціальні права громадян: соціальний захист та соціальне забезпечення. *Соціальні права та їх захист адміністративним судом: збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Київ, 4 вересня 2020 року. Київ, 2020. С. 72.
204. Крилова О. В. Цивільно-правове регулювання відносин по наданню медичної допомоги: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2006. 209 с.
205. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. Ст. 1370. 25 травня.
206. Кройтор В. А. Система принципів цивільного процесуального права. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2008. Вип. 42. С. 20.
207. Куатова А. А. Особенности процедуры медиации в семейных спорах. *Strategicznepytaniaświatowej nauki: X materiały Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji (Przemyśl, 7–15 lutego 2014)*.
208. Курс цивільного процесу: підруч. / Комаров В. В. та ін.; за ред. В. В. Комарова. Х.: Право, 2011. С. 93.
209. Кухарев О. Є. Вжиття заходів щодо охорони спадкового майна виконавцем заповіту та нотаріусом. *Наукові записки ХЕПУ*. 2005. № 2(3). С. 110.
210. Кучеренко І. М. Юридичні особи публічного права як суб'єкти цивільних правовідносин. Еволюція цивільного законодавства України: проблеми теорії і практики: кол. монографія / за ред. Я. М. Шевченко. Київ: Юрид. думка, 2007. С. 192–193, с. 216–217.
211. Лагутіна І. В. Форми захисту трудових прав працівників: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.05 / кер. роботи Г. І. Чанишева; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2007. 20, [10] с.
212. Левківський Б. К. Захист дитини: окремі проблеми здійснення батьками права на самозахист дитини. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3–2. С. 139.
213. Легенченко М. О. Поняття охорони й захисту права та їх співвідношення. *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов, В. М. Дрьомін, Ю. П. Аленін та ін.; МОН України; НУ ОЮА. Одеса: Юрид. л-ра, 2014. Вип. 72. С. 63.*

214. Лекарь С. Податок на нерухомість пожвавить економіку. *Вісник податкової служби України*. 2010. № 3. С. 7–9.

215. Лепех Ю. С. Адміністративно-правові засади здійснення контролю органами державної влади у сфері захисту права на житло. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2014. № 12. С. 158–162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2014_12_38

216. Лепех Ю. С. Поняття механізму правового забезпечення та механізму адміністративно-правового забезпечення права на житло. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2013. Вип. 3. С. 248–254.

217. Лінецький С. В. Гарантії прав і свобод людини та громадянина / Енциклопедія сучасної України: вебсайт. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=28680

218. Лісабонська декларація відносно прав пацієнта. URL: https://med.sumdu.edu.ua/images/content/doctors/Deontology/Lisabon_1983.pdf

219. Лісабонська декларація стосовно прав пацієнта від 01.10.1981. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/990_016

220. Лісничка О. Права пацієнтів у міжнародних документах і національному законодавстві України. *Education, Law, Management*. 2020. № 4(32), vol. 2. С. 72. URL: <http://kelmczasopisma.com/viewpdf/1547>

221. Луспеник Д. Д. Доказування у цивільному процесі: що нового у ЦПК та чому суд наділений правом витребування доказів / Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури Київської області. URL: <http://kdkako.com.ua/dokazuvannya-u-civilnomu-procesi-shchopovogo-u-spk-ta-chomu-sud-nadileniy-pravom-vitrebuвання/> (дата звернення: 15.03.2020).

222. Луць В. В. Особисті немайнові права інтелектуальної власності творців: монографія. Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. 257 с.

223. Луцька Н. І. Соціальний захист населення та забезпечення прав людини. *Агросвіт*. 2013. № 22. С. 59–60.

224. Луцький А. М., Луцька Н. І., Луцький А. І. Проблеми гарантій забезпечення прав людини у сфері соціального захисту. *Економіка та держава*. 2008. № 11. С. 36.

225. Ляшевська Л. І. Підстави та умови виникнення відповідальності за заподіяння шкоди, завданої особою у разі здійснення самозахисту. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право.* 2014. № 1106, вип. 17. С. 236.

226. Мазуренко О. А. Форми та способи захисту трудових прав працівників за законодавством України. *Правовий часопис Донбасу.* 2021. № 1(74). С. 40.

227. Майданик Р. А. Поняття та обмеження матеріально-правових способів захисту цивільних прав та інтересів судом. *Проблеми здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав: зб. наук. пр. НДІ прив. права і підпр. ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України: ред. журн. «Право України».* 2013. 236 с.

228. Майданик Р. А. Правовідносини медичного обслуговування і надання медичних послуг за законодавством України. *Медичне право.* 2017. № 3. С. 52–53.

229. Майкут Х. В. До питання нотаріальної форми захисту цивільних прав. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція.* 2013. Вип. 6-1(2). С. 67.

230. Макаров О. В. Гражданское право и правовое государство. *Правоведение.* 1993. № 3. С. 83.

231. Маркіна А. М. Адміністративно-правове регулювання надання медичних послуг в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2018. 219 с.

232. Марченко В. М. Щодо питання здійснення нотаріусом захисту суб'єктивних цивільних прав. *Підприємництво, господарство і право.* 2020. № 3. С. 31–35.

233. Мачуський В. В., Постульга В. Є. Господарське законодавство: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2004. 275 с.

234. Медвідь А. О. Поняття права на соціальне забезпечення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2016. № 21. С. 94.

235. Медіація та судова система. Що? Як? Навіщо? URL: http://namu.com.ua/ua/downloads/promomaterials/DODATOK_6_BROSHURA_MEDIATCHIA_TA_SUD.pdf (дата звернення: 02.12.2022).

236. Медіація. Юридична енциклопедія: у 6 т. / ред. кол. Ю. С. Шемшученко та ін. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. Т. 3. 792 с.

237. Медіація: в яких сферах ІВ є найбільш ефективною? URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/mediaciya-v-yakih-sferah-iv-e-naybilshefektivnoyu.html> (дата звернення: 02.04.2022).

238. Международный суд / сайт. URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/the-court-at-a-glance/the-court-at-a-glance-ru.pdf>

239. Мельник Я. Я. Безпека цивільного процесу: теоретико-правове дослідження: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Ін-т законодавства Верхов. Ради України. Київ, 2019. С. 4, 10–11.

240. Менджул М. В. Охорона правомірних очікувань учасників сімейних відносин. *Цивільне право і процес: витоки, здобутки та перспективи розвитку*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 18–19 грудня 2020 р. Київ: Київський регіональний центр, 2020. Ч. 1. С. 27–30.

241. Методичні рекомендації «Відшкодування моральної шкоди»: лист Міністерства юстиції України від 13 травня 2004 р. № 35–13/797. URL: zakon.rada.gov.ua

242. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: рішення Науково-експертної ради з питань нотаріату при Міністерстві юстиції України від 29.01.2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/n0001323-09>

243. Миколаєць В. А. Стан правової регламентації застосування технологій штучного інтелекту. *Ірпінський юридичний часопис. Серія «Право»*. 2022. Випуск 1(8). С. 44–45.

244. Миронова Г. А. Приватноправове регулювання особистих немайнових відносин у сфері надання медичної допомоги: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2020. 515 с.

245. Митна енциклопедія: у двох томах. Т.1 / редкол.: І. Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2013. 472 с. (Митна справа в Україні. Т. 22).

246. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552.

247. Михайлов С. В. Третейський розгляд справ щодо надання неякісних медичних послуг. *Право і безпека*. 2009. № 2. С. 179–180.

248. Михайловська І. М., Неліпович О. В. Система соціального захисту населення в Україні: сутність, основні складові та напрями вдосконалення. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 6, т. 4. С. 258.

249. Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень від 20.12.2006: Міжнародний документ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

250. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

251. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (МПЕСКП). Резолюція 2200А [XXI] Генеральної Асамблеї ООН, 16 грудня 1966 р. URL: <http://www2.ohchr.org/english/law/cescr.htm>

252. Міжнародні механізми захисту прав людини. Право громадян України на звернення до конвенційних органів з захисту прав людини / Юридична консультація: вебсайт. URL: <https://yuristy.sumy.ua/advokatskij-ispit/usna-chastina/39-15-evropejska-konventsija-pro-zakhist-prav-lyudini-i-osnovopolozhnikh-svobod/350-mizhnarodni-mekhanizmi-zakhistu-prav-lyudini>

253. Моїсєєв С. та ін. Філософія прав людини: матеріали до навчального курсу. *Філософія права і загальна теорія права*. 2015. № 1–2. С. 419.

254. Мойсеєнко Л. А. Неусвідомлені мисленнєві дії в процесі формування гіпотези розв'язки творчої математичної задачі. *Проблеми сучасної психології*: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного ун-ту ім. І. Огієнка, Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2016. Вип. 32. С. 329, 338.

255. Морозов Є. Презумпція правомірності та мета виконавчого напису нотаріуса. URL: <https://blog.liga.net/user/emorozov/article/27658>

256. Москаленко В. В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави. *Наукові записки*. 2003. Т. 21: Політичні науки НаУКМА. С. 41–44.

257. Мотузка К. А. Самелюк О. С. Позасудові способи врегулювання спорів у сфері інтелектуальної власності. URL: <https://maup.com.ua/assets/files/expert/3/6.pdf> (дата звернення: 10.06.2022).

258. Назарко Ю. В. Гарантії реалізації права на охорону здоров'я в Україні та країнах Європейського Союзу. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1(15). С. 411.

259. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: у 4-х т. Т. 1 / Ярема А. Г., Карабань В. Я., Кривенко В. В., Ротань В. Г. К.: А.С.К.; Севастополь: Ін-т юрид. дослідж., 2004. С. 124.

260. Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010: наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики України від 11.10.2010 № 45 / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10#Text>

261. Невестюк С. В. Механізм цивільного процесуального регулювання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / Нац. акад. прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака. Київ, 2017. С. 6, 13, 14.

262. Примак В. Д. Нормативні підстави відшкодування моральної шкоди, завдані споживачеві порушенням договору. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2017. Випуск 41, том 1. С. 97–100.

263. Обривкіна О. М., Браславець І. В. Розвиток самозахисту як форми захисту прав людини. *Соціологія права*. 2020. № 2(33). С. 56–60. URL: <http://soclaw.idpnan.kyiv.ua/archive/2020/2/12.pdf>

264. Обушак О. О., Обушак С. А. Адміністративне регулювання у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: зб. наук. пр.* 2009. Вип. 36. С. 75–86.

265. Оверко Г. Я. Відшкодування моральної шкоди, заподіяної при наданні медичних послуг в Україні: монографія / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. К., 2012. 248 с.

266. Огляд практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справах зі спорів, що виникають у сфері надання житлово-комунальних послуг. Київ, 2020. 36 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Ogljad_KCS_10_06_2020.pdf

267. Огляд практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду щодо видачі обмежувального припису / упоряд: правове управління (IV) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду, суддя КЦС ВС Д. Д. Луспенник. Київ, 2021. 35 с.

268. Огляд практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/ogljad_KCS.pdf

269. Огляд рішень Європейського суду з прав людини за період з 10.03.2020 по 13.03.2020 / Судова влада України: офіційний вебпортал. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Oglyad_ESLP_10.pdf (дата звернення: 25.05.2021).

270. Огляд судової практики Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду у спорах, що виникають із правовідносин у сфері захисту соціальних прав внутрішньо переміщених осіб та практики щодо застосування положень Європейської соціальної хартії (переглянутої) від 3 травня 1996 року: рішення, внесені до ЄДРСР за період з 01.01.2018 по 01.10.2020. Київ, 2020. С. 51.

271. Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика) від 30.04.2021 / ЛІГА-ЗАКОН. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/VSS00627?an=1> (дата звернення: 31.05.2021).

272. Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду за I півріччя 2020: рішення, внесені до ЄДРСР за період з 01.01.2020 по 30.06.2020. Київ, 2020. 23 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Oglyad_KCS_01_01_30_06_2020.pdf

273. Огречук Г. О. Договори про проведення медіації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «ПРАВО»*. 2015. Вип. 30, т. 1. С. 147.

274. Огречук Г. О. Правове регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2016. С. 184.

275. Журавель О. Інститут реалізації права громадян на самозахист в міжгалузевій парадигмі зарубіжних країн. *Europeanpoliticalandlawdiscourse*. 2020. Volume 7. Issue 3. С. 82.

276. Орлюк О. Захист прав інтелектуальної власності: проблеми правозастосування. *Інтелектуальна власність*. 2007. № 2. С. 24–29.

277. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-ХІІ / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>

278. Конак Є. І. Особливості процесів захисту прав споживачів в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 2(42). С. 267–271.

279. Офіційний сайт Грінпіс Інтернаціонал. URL: <https://www.greenpeace.org/international/>

280. Офіційний сайт Міжнародної арбітражної комісії при ТПП України: вебсайт. URL: <https://macom.org.ua/spysok-arbitriv/> (дата звернення: 10.06.2022).

281. Паламарчук Н. В. Форма і способи захисту цивільних прав нотаріусом. *Молодий вчений*. 2014. № 6(2). С. 114–118.

282. Палиюк В. Возмещение морального (неимущественного) вреда: монографія. 2-е изд., испр. и доп. К.: Право, 2000. С. 55.

283. Панченко М. Форми самозахисту приватної власності у цивільному праві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 1. С. 32.

284. Панчишина О. О. Повноваження прокурора із захисту майнових прав дітей. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2014. С. 122.

285. Петрочко Ж. В. Найкращі інтереси дитини: сутність і шляхи забезпечення. «*Наукові записки*» Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. *Психологопедагогічні науки*. Ніжин, 2014. № 3. С. 71.

286. Пилипенко О. Є. Формування права соціального забезпечення в Україні: історичний аспект. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління*. 2012. Вип. 4. С. 283. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_upravl_2012_4_38

287. Письменна О. П. Захист прав споживачів при торгівельно-му обслуговуванні: монографія. Вінниця: ВНАУ, 2014. 206 с.

288. Підлипна Р. П. Система соціального захисту населення в Україні в сучасних умовах: сутність і основні складові. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2015. № 1(1). С. 17.

289. Підлубна Т. М. Відшкодування збитків: теоретичні проблеми розуміння у сфері захисту цивільних прав та інтересів. *Держава і право*. 2010. № 48. С. 353.

290. Підлубна Т. М. Право на захист цивільних прав та інтересів: монографія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. С. 41.

291. План заходів із реалізації Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 № 821-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/250432586>
292. Побирченко И. Г. Хозяйственные споры и формы их разрешения: дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04. Киев, 1971. С. 12.
293. Договір: загальнотеоретична характеристика. Договір як універсальна правова конструкція: монографія / Погребняк С. П., Гетьман А. П., Борисова В. І., Євсєєв О. П. та ін.; за ред. А. П. Гетьмана, В. І. Борисової. Х.: Право, 2012. С. 20, 23.
294. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–17.
295. Подковенко Т. Медіація: міжнародно-правові стандарти. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 4(12). С. 52.
296. Поліщук М. Г. Механізм сімейного права для захисту законних очікувань членів сім'ї. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. С. 97–100. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.67.19>
297. Полюк Ю. І. Судова форма захисту цивільних прав як підґрунтя для виникнення права на звернення до суду. *Часопис цивілістики*. Одеса, 2017. Вип. 25. С. 30. URL: <http://chascyvil.onua.edu.ua/index.php/chc/issue/view/12/7> (дата звернення: 10.06.2022).
298. Полянський Т. Т. Зловживання правом: загальнотеоретична характеристика: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2011. 221 с.
299. Поліщук М. Я. Поняття медіації як альтернативного методу вирішення спорів. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2014. Вип. 65. С. 134–139.
300. Порівняльний цивільний процес: навчально-методичний посібник / Заварза Т. В., Бервено С. М., Новікова Л. В., Тоцька К. М. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. С. 83.
301. Посібник Європейського суду з прав людини щодо застосування статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на справедливий суд, цивільна частина) / European Court of Human Rights: офіційний сайт. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_UKR.pdf (дата звернення: 25.05.2021).
302. Посібник з прав людини для інтернет-користувачів та пояснювальний меморандум. URL: <https://rm.coe.int/16802e3e96>

303. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 4 вересня 2018 року у справі № 805/402/18 (провадження № 11-644асі18). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76945461>

304. Постанова Верховного Суду від 20 травня 2021 року у справі № 127/18908/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97076730>

305. Постанова Верховного Суду від 27 грудня 2019 року у справі № 371/669/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86738162>

306. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 22.12.2020 у справі № 750/8002/19. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=93794820&red=100003004bd0abc1e4fa9971636da434ecdef7&d=5>

307. Постанова Верховного Суду у справі № 127/7029/15-ц від 03.10.18. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/77009144>

308. Постанова Верховного Суду у справі № 234/15413/17 від 31.07.20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90784240?fbclid=IwAR0awL1zc0o9KJjXorfMkL13qeoyExfSm94xfSncb2pel7PRfVPDbY>

309. Постанова Верховного Суду у справі № 308/2695/16-ц від 28.10.19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85354688>

310. Постанова Верховного Суду у справі № 646/12964/14-ц від 24.07.19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83335648>

311. Постанова Верховного Суду у справі № 682/3112/18 від 04.03.20. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/88376289?utm_source=jurliga.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=jl01

312. Постанова Верховного Суду України від 13 квітня 2016 року у справі № 6-1528цс15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96006144>

313. Постанова Верховного Суду колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 05.08.2020 справа № 438/887/16-ц / БД «LIGA 360». URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/90872536>

314. Постанова від 17.03.2021 КЦС ВС у справі № 760/19047/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95848727>

315. Постанова КГС ВС від 09.06.2020 у справі № 912/1860/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89910707>

316. Постанова Одеського апеляційного суду від 01.06.2021 по справі 500/3507/19 про визначення порядку участі у спілкуванні з дитиною та її вихованні. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97635829>

317. Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист прав споживачів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.04.1996 № 5. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-96>
318. Права людини та механізм їх захисту. URL: <https://consumerhm.gov.ua/1081-prava-lyudini-ta-mekhanizm-jikh-zakhistu>
319. Права людини у міжнародному праві підручник / за заг. ред. канд. юрид. наук, доцента А. В. Войціховського; Бакумов О. С., Варунц Л. Д., Войціховський А. В., Гудзь Т. І. та ін.; передм. А. В. Войціховський. Харків: ООО «Планета- Принт», 2021. 404 с. ISBN 978-617-7897-56-8.
320. Права пацієнтів не мають кордонів. Європейський день захисту прав пацієнта в Україні / Аптека.ua: вебсайт. URL: <https://www.apteka.ua/article/6544>
321. Права пацієнтів: види та відповідальність за недотримання / Медична справа: вебсайт. 15.09.2021. URL: <https://medplatforma.com.ua/article/2398-prava-patsntv-vidi-ta-vidpovdalnst-za-nedotrimannya>
322. Правові засоби захисту та відновлення прав користувачів Інтернету в Україні в контексті застосування посібника Ради Європи з прав людини для інтернет-користувачів за ред. А. В. Пазюка. К.: ФОП Клименко 2015. 128, [93] с.
323. Практичний посібник зі статті 6 – цивільна частина / ECHR CaseLaw: вебсайт. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_UKR.pdf (дата звернення: 17.03.2020).
324. Приватноправові механізми здійснення та захисту суб'єктивних прав фізичних та юридичних осіб: колективна монографія / Яроцький В. Л., Борисова В. І., Спасибо-Фатеева І. В., Жилінкова І. В. та ін.; за наук. ред. проф. В. Л. Яроцького. Х.: Юрайт, 2013. С. 197–202.
325. Прилипко С. М., Ярошенко О. М. Трудове право України: підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: ФІНН, 2009. С. 21.
326. Примак В. Д. Особливості відшкодування моральної шкоди як заходу цивільно-правової відповідальності. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С. 175.
327. Притика Ю. Д. Зміст та класифікація принципів медіації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 10. С. 92.
328. Притика Ю. Д. Законодавчі перспективи регламентації здійснення третейського розгляду в Україні. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2003. № 3–4. С. 316.

329. Про визнання неправомірними дій податкових органів: ухвала Вищого адміністративного суду України від 02.10.2007 № К-20604/06. Доступ із інформ.-правової системи «ЛІГА- ЗАКОН».

330. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. *Офіційний вісник України*. 2006. № 12. Ст. 792. 5 квітня.

331. Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції: Закон України від 19 травня 2011 р. *Голос України*. 2011. № 108.

332. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо невідкладних заходів у сфері охорони здоров'я: закон України від 20.12.2019 № 421-IX / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/421-20#Text>

333. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні: Закон України від 20 вересня 2019 р. № 132-IX. *Офіційний вісник України*. 2019. № 82. Ст. 2791. 25 жовтня.

334. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я: Закон України від 06.04.2002 № 2002-VIII / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2002-19#Text>

335. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я: Закон України від 06.04.2017 № 21 / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2002-19#Text>

336. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України від 14 листопада 2019 року № 294-IX / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-IX>. 14 листопада 2019 року № 294-IX

337. Про Державний бюджет України на 2022 рік: Закон України від 02.12.2021 № 1928-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>

338. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19 жовтня 2017 року / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19>

339. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: постанова Пленуму Вищого господарського суду України 17.10.2012 № 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12#Text> (дата звернення: 10.06.2022).

340. Про деякі питання, що виникли в практиці застосування судами Житлового кодексу України: постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.04.1985 № 2 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-85#Text>

341. Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 9 листопада 2017 р. *Голос України*. 2017. № 231.

342. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18 листопада 2003 р. URL: <http://www.zakon2.rada.gov.ua>. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1255-15/page>

343. Про задоволення заяви: ухвала від 23 квітня 2018 р. № 521/1700/18 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73554479> (дата звернення: 15.03.2020).

344. Про задоволення касаційних скарг: постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 17.02.2021 у справі № 308/9100/19-ц. *ЛІГА-ЗАКОН*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/c017012?an=1> (дата звернення: 31.05. 2021).

345. Про запобігання злочину геноциду і покарання за нього: Конвенція ООН, прийнята і запропонована для підписання, ратифікації чи приєднання резолюцією 260 А (III) Генеральної Асамблеї від 09.12.1948 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_155

346. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#n3>

347. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації): наказ Міністерства соціальної політики України від 17.08.2016 № 892. *Офіційний вісник України*. 2016. № 77. Ст. 2586.

348. Про затвердження Загальних умов укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві: постанова Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2005 р. *Офіційний вісник України*. 2005. № 668.

349. Про затвердження Інструкції з оформлення державними інспекторами з питань інтелектуальної власності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України матеріалів про адміністративні правопорушення: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 13.02.2019 № 217. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0251-19#Text> (дата звернення: 10.06.2022).

350. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини: указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1192021-37537>

351. Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних і комунальних закладах охорони здоров'я та вищих медичних навчальних закладах: Постанова КМУ від 17 вересня 1996 р. № 1138. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1138-96-%D0%BF>

352. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: наказ Мін'юсту України від 22.02.2012 № 296/5м. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/paran564#n564>

353. Про затвердження Порядку закупівлі товарів, робіт та послуг на залізничному транспорті на тендерній основі, зразка Положення про тендерний комітет з питань закупівлі товарів, робіт, послуг на залізничному транспорті: наказ Державної адміністрації залізничного транспорту України // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0072328-05#Text>

354. Про затвердження Порядку надання послуг конфіденційного зв'язку органам державної влади та органам місцевого самоврядування, державним підприємствам, установам та організаціям: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.10.2002 № 1519. *Офіційний вісник України*. 2002. № 42.

355. Про затвердження Порядку реалізації державних гарантій медичного обслуговування населення за програмою медичних гарантій у 2020 році: постанова КМУ від 27 листопада 2019 р. № 1124 / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1124-2019-%D0%BF>

356. Про затвердження Правил користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг: наказ Державної туристичної адміністрації України від 16.03.2004 № 19. *Офіційний вісник України*. 2004. № 14.

357. Про затвердження Правил надання послуг з технічного обслуговування і ремонту колісних транспортних засобів: наказ Міністерства інфраструктури України від 28 листопада 2014 № 615 // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1609-14#Text>

358. Про затвердження Типових вимог до узгоджених дій суб'єктів господарювання для загального звільнення від попереднього одержання дозволу органів Антимонопольного комітету України на узгоджені дії суб'єктів господарювання: розпорядження Антимонопольного комітету України від 12.02.2002. *Офіційний вісник України*. 2002. № 11.

359. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991. Відомості *Верховної Ради УРСР*. 1991. № 30.

360. Про захист прав усіх трудящих мігрантів та членів їх сімей: Конвенція МОТ, прийнята ГА ООН 18.12.1990 / БД «LIGA 360». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU90310>

361. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>

362. Про зняття зроблених раніше застережень Української РСР про невизнання обов'язкової юрисдикції Міжнародного Суду ООН щодо спорів про тлумачення і застосування ряду міжнародних договорів: Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 14 березня 1989 року № 7248-XI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text

363. Про інформацію: Закон України від 02.10.92 № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 48. Ст. 650.

364. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. *Голос України*. 2021. № 236. 14 груд.

365. Про медіацію: проект Закону України // База даних «Законодавство України». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877

366. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII. *Голос України*: офіційне видання. 1993. 5 жовт.

367. Про нотаріат: Закон України від 15.12.2021 № 3425-12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12/card2#Card>

368. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей: Закону України від 02.06.2005 № 2623-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15#Text>

369. Про податок з доходів фізичних осіб: Закон України (втратив чинність 01.01.2011) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-15#Text>

370. Про Порядок декларування валютних цінностей, цінностей, предметів, що переміщуються через митний кордон України громадянами, та оформлення митної декларації: наказ Державної митної служби від 23 листопада 2001р. *Офіційний вісник України*. 2001. № 142.

371. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 р. (редакція 15.08.2020). *Голос України*. 2016 № 30.

372. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.1997 № 475/97-ВР. *Офіційний вісник України*: офіційне видання від 1997–1997 рр. № 29. С. 11. Код акта 2134/1997.

373. Про ратифікацію Конвенції проти катувань та інших жорстких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 26 січня 1987 № 3484-XI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text

374. Про ратифікацію Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та міжнародного пакту про громадські і політичні права: Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 19 жовтн. 1973 року № 2148-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

375. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI (станом на 06.08.2022) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>

376. Про рекламу: Закон України від 3 липня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 39.

377. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13 квітня 2017 р. *Голос України*. 2017. № 243.

378. Про систему оподаткування: Закон України (втратив чинність 01.01.2011) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1251-12#Text>

379. Про споживче кредитування: Закон України від 15 листопада 2016 р. *Голос України*. 2016. № 236.

380. Про способи захисту права у публічно-правових відносинах. *Юридична газета*. 2019. № 48(702). 19 листопада. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/pro-sposobi-zahistu-prava-u-publichnopravovih-vidnosinah.html>

381. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 4. Постанови Пленуму Верховного Суду України у цивільних справах. 3-тє вид., змін. і доп. К.: Скіф, 2008. С. 178–187.

382. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#top>

383. Про схвалення Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я: розпорядження КМУ від 30 листопада 2016 р. № 1013-р. / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80>

384. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р. № 402-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 05.06.2022).

385. Про теплопостачання: Закон України від 2 червня 2005 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 45.

386. Про третейські суди: Закон України від 11.05.2004 № 1701-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#top>

387. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Z970776?an=1>

388. Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності: Указ Президента України від 29 вересня 2017 року № 299/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299/2017#Text> (дата звернення: 05.06.2022).

389. Про утворення Національної служби здоров'я України: постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 1101 / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1101-2017-%D0%BF#Text>

390. Про часткове задоволення апеляційної скарги: постанова апеляційного суду Одеської області від 14 листопада 2018 р. № 521/1700/18 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77898030> (дата звернення: 15.03.2020).

391. Про часткове задоволення касаційної скарги: постанова Верховного Суду (Касаційний цивільний суд) від 17.03.2021 у справі № 439/1347/19 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95654290> (дата звернення: 05.06.2021).

392. Про часткове задоволення касаційної скарги: постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 14.12.2020 у справі № 521/2816/15-ц / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93564591> (дата звернення: 05.06.2021).

393. Про часткове задоволення касаційної скарги: постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 20.01.2021 у справі № 466/5766/13-ц / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94362898> (дата звернення: 05.06.2021).

394. Коршакова О. М. Проблематика відшкодування моральної шкоди за позовами про захист прав споживачів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 15(2). С. 27–29.

395. Проблемы науки гражданского процессуального права / В. В. Комаров и др.; под ред. В. В. Комарова. Х.: Право, 2002. С. 45.

396. Програма медичних гарантій: впровадження в Україні. URL: https://moz.gov.ua/uploads/0/3798-programa_medicnih_garantij_vprovadzenna_v_ukraini.pdf

397. Проєкт Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення доказів нотаріусом від 19.03.2013 № 2567. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46185 (дата звернення: 10.06.2022).

398. Проєкт правил надання транспортних та кур'єрських послуг при просуванні лікарських засобів суб'єктами фармацевтичної діяльності через заклади поштового зв'язку «Ліки на замовлення», розд. 2: лист Міністерства охорони здоров'я України від 30.09.2002 № 18НЛ/Л-3772 / Державний департамент з контролю за якістю, безпекою та виробництвом лікарських засобів і виробів медичного призначення.

399. Прут Ю. А. Цивільно-процесуальний статус осіб, які є іншими учасниками цивільного процесу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / Івано-Франків. ун-т права ім. Данила Галицького. Івано-Франківськ, 2016. 20 с.

400. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посіб. Вид. 5-те, зі змінами. К.: Атіка, 2001. 176 с.
401. Радишевська О. Податок на нерухомість як джерело дохідної частини місцевих бюджетів: польський Досвід. *Податкове право*. 2009. № 4. С. 18–22.
402. Разметаєва Ю. С. Доктрина та практика захисту прав людини: навчальний посібник. К., 2018. 364 с. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/phd_1_copy.pdf
403. Раневич Орест. Про використання термінів «соціальний захист» і «соціальне забезпечення» в нормативно-правових актах України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 9. С. 92.
404. Резворович К. Р. Сучасний стан законодавчого забезпечення вжиття нотаріусами заходів щодо охорони спадкового майна. *Науковий вісник ДДУВС*. 2017. № 4. С. 42–43. URL: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2019/05/NV_4_2017.pdf
405. Рішення ЄСПЛ по справі «Жупан проти України» (ZHUPAN v. UKRAINE) від 07.10.2021. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-214071>
406. Рішення ЄСПЛ по справі «Мамчур проти України» (MAMCHUR v. UKRAINE) від 16.10.2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a93#Text
407. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України «у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно» (справа про безоплатну медичну допомогу) 29.05.2002 № 1-13/2002 / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-02#n54>
408. Рішення Новопокровського районного суду Луганської області від 20 липня 2021 року у справі № 942/627/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98727816#>
409. Рішення у справі «М.Т. проти України» від 19.03.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d46#Text
410. Рішення Центрального районного суду м. Миколаєва від 30 березня 2009 р. (справа № 2-12-888/09). URL: www.reyestr.court.gov.ua/Review/3896817

411. Рожканюк В. М. Категорія «соціальний захист» в праві соціального забезпечення України. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2012. Вип. 18. С. 110.

412. Розман Ю. В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення приватно-правових спорів. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 49. С. 253–254.

413. Ромащенко І. О. Порядок та форми захисту суб'єктивних цивільних прав та охоронюваних законом інтересів шляхом зміни та припинення правовідношення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2017. С. 110.

414. Ромовська З. В. Проект Кримінального кодексу України очима цивіліста. *Вісник Верховного Суду України*. 1999. № 6. С. 58.

415. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Загальна частина: Академічний курс: підручник. 2-ге вид., доп. К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. С. 490–491.

416. Роулз Джон. Політичний лібералізм. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2000. 383, [31] с.

417. Роханський А. Права людини в галузі охорони здоров'я / Українська Гельсінська спілка з прав людини: вебсайт. URL: <https://helsinki.org.ua/prava-lyudyny-v-haluzi-ohorony-zdorov-ya-a-rohanskyj/>

418. Руда Т. В. Критерій достатності при оцінці доказів у цивільному судочинстві України і США: порівняльно-правовий аналіз. *Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2011. Вип. 88. С. 109.

419. Русская правда. Краткая редакция. Хрестоматия по истории государства и права. 1999. С. 4, 12, 15, 16.

420. РФ порушує право дітей на життя: від початку повномасштабної війни в Україні постраждала 1 001 дитина: загинуло 349 дітей та 652 отримали поранення. 2022. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/rf-porushuye-pravo-ditej-na-zhittya-vid-pochatku-povnomasshtabnoyi-vijni-v-ukrayini-postrazhdala-1001-ditina-zaginulo-349-ditej-ta-652-otrimali-poranennya

421. Рябченко Ю. Ю. Розвиток гарантій реалізації прав сторін щодо застосування медіації у цивільному судочинстві. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє*: матер. Міжн.

наук.-практ. конф.: у 2 т., м. Одеса, 19 травня 2017 року / ред. Г. О. Ульянова; Мін-во освіти і науки України; Нац. ун-т «Одеська юридична академія» та ін. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. Т. 2. С. 658.

422. Рябченко Ю. Ю. Суб'єкт цивільного процесуального права як багатоаспектне явище в контексті євроінтеграційних процесів в Україні. *European vector of contemporary jurisprudence: the experience of Ukraine and the Republic of Poland: Collective monograph. Volume 2.* Sandomierz: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. Р. 335–360.

423. Рябченко Ю. Ю. Стандарт доказування в цивільному процесуальному праві: постановка проблеми. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2020. № 2. С. 136–139. URL: http://lsej.org.ua/2_2020/37.pdf

424. Рябченко Ю. Ю. Суб'єкт цивільного процесуального права у сучасній парадигмі права: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2019. С. 83.

425. Рябченко Ю. Ю. Суб'єкт цивільного процесуального права у сучасній парадигмі права: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2019. С. 24.

426. Рябченко Ю. Ю. Цивільний процесуальний статус як наукова категорія: перспективи впровадження у правотворчість та правозастосування. *Часопис Київського університету права.* 2021. № 2. С. 163–169.

427. Case of Brumărescu v. Romania, 23 January 2001, no. 28342/95 / European Court of Human Rights HUDOC database: офіційний сайт. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59159> (дата звернення: 25.05.2021).

428. Самілик Л. О., Чеховська І. В. Правове забезпечення гарантій прав дітей в умовах воєнного стану. *Міжнародне право XXI століття: сучасність та майбутнє: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, 25 травня 2022 р.* / Державний податковий університет, Навчально-науковий інститут права. Ірпінь: Державний податковий університет, 2022. С. 257–260.

429. Сенчук І. І. Механізм захисту прав людини: актуальні проблеми дослідження. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми.* Харків, 2019. С. 189–191.

430. Сенюта І. Я. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання медичної допомоги. Питання теорії і практики: навч.-метод. посіб. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2018. 640 с.

431. Сербуль О. С. Притримання: правомірне володіння або порушення зобов'язань за договором? URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=1200>

432. Серветник А. Г. Виконавчий напис нотаріуса як спосіб реалізації нотаріальної форми захисту цивільних прав: дис. ... д-ра філос. наук спец. 081 Право. К., 2020. 161 с.

433. Серветник А. Г. Виконавчий напис нотаріуса: поняття та ознаки. *Теорія і практика правознавства*. 2017. Вип. 2. С. 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2017_2_7

434. Сергій Бурлаков розповів про практику Верховного Суду у спорах про виселення на вебінарі АПУ / Верховний Суд: вебсайт. 2021. 23 квіт. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1110900/>

435. Сердечна І. Л. Захист сімейних особистих немайнових прав інших членів сім'ї та родичів органами опіки та піклування. *Людська гідність і права людини як основа конституційного устрою держави*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції, м. Хмельницький, 19–20 жовтня 2018 року. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2018. С. 293.

436. Сидельников Р. М. Легітимація і легалізація самозахисту цивільних прав. *Проблеми законності*: Респ. міжвідомчий наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій. Харків: Нац. юрид. академ. України, 2003. Вип. 59. С. 37.

437. Силенко Л. М. Цивільне право України. Київ, 2004. С. 137.

438. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування. К.: Центр громадської експертизи, 2019. 104 с.

439. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

440. Сірко В. С. Адміністративно-правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2018. 199 с.

441. Січко Д. С. Відшкодування збитків як спосіб захист у цивільних прав та інтересів: термінологічний аспект. *Правничий вісник Університету «Крок»*. 2013. С. 100.
442. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підруч. Київ: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. 520, [496–497] с.
443. Слюсарчук Х. Р. Стандарти доказування у кримінальному провадженні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.09 / Львівський національний ун-т ім. І. Франка. Львів, 2017. 19 с.
444. Смотров О. І. Договір щодо оплатного надання медичних послуг: дис. ... канд. юрид. наук. Х., 2003. С. 85.
445. Снідевич О. С. Проблеми розмежування юрисдикцій. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2012. № 2 (10). С. 42–56, с. 43.
446. Соркін І. В. Альтернативні механізми врегулювання спорів у сфері фінансових послуг: світовий досвід та реалії України. *Фінанси України*. 2013. № 10. С. 17.
447. Соцзахист в Держбюджеті – 2022. Аналіз Асоціації міст України. URL: <https://auc.org.ua/novyna/soczahyst-v-derzhbyudzheti-2022-analiz-asociaciyi-mist-ukrayiny>
448. Соціальна держава. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Соціальна_держава
449. Соціальний захист населення у 2020 році: Статистичний збірник / Державна служба статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_szn_2020.pdf
450. Спектор О. М. Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2012. 244 с.
451. Спектор О. Особливості розвитку та застосування альтернативних способів вирішення цивільно-правових спорів в Україні. *Український часопис міжнародного права*. 2013. № 1. С. 135.
452. Стандарт доказування та оцінка доказів судом / LawBook: online. URL: <https://lawbook.online/protses-ukrajini-tsivilnyi/standart-dokazuvannya-otsinka-dokaziv-57331.html> (дата звернення: 15.03.2020).
453. Статут Організації Об'єднаних Націй / вебсайт. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/un-charter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf

454. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Загальна частина: навч. посіб. Чернігів: ПАТ ПВК «Десна», 2016. 692 с.

455. Степаненко А. С. Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.09; Національний ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2017. 8 с.

456. Степанова Г. М. Сучасна характеристика інституту медіації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2022/73.pdf

457. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навчальний посібник. К.: Атіка, 2007. 624 с.

458. Стеценко В. Ю., Кіндзера Р. І. Реформування третейського суду в рамках проведення судової реформи в Україні. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/36044/Stetsenko%20V.pdf?sequence=1>

459. Стецюк Л. Л. Самозахист як форма захисту цивільних прав. *Університетські наук. записки*. 2008. № 3 (27). С. 151–158.

460. Теорія держави і права: навч. посіб. / Бостан С. К., Гусарєв С. Д., Пархоменко Н. М., Заяць Н. В., Пронюк Н. В. Київ: Академія, 2013. 320 с.

461. Теорія держави і права: підруч. / О. В. Петришин та ін.; за ред. О. В. Петришина. Х.: Право, 2015. 368 с.

462. Теорія держави та права: навч. посібник / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. К.: НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

463. Теремецький В. І. Проблеми відновлення житлових прав дітей, втративших своє житло у зоні проведення АТО. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 13. С. 8–13.

464. Теремецький В. І. Удосконалення адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері житлово-комунального господарства. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 2. С. 59–64.

465. Терехова О. О. Здійснення, охорона та захист суб'єктивних спадкових прав: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук:12.00.03. Харків, 2012. С. 6.

466. Терзі О. О. Нормативно-правове регулювання у сфері надання медичних послуг населенню. *Наукові записки. Серія Право*. 2021. Випуск 10. С. 58.
467. Тертышников В. И., Тертышников Р. В. Формы защиты и осуществления субъективных прав граждан, иностранных граждан, лиц без гражданства и юридических лиц. Харьков: Консум, 1999. С. 6.
468. Тимченко Г. П. Способи та процесуальні форми захисту цивільних прав: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2002. 202 с.
469. Тищенко О. В. Сутність соціального забезпечення: доктринальні погляди. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 4. С. 148–149.
470. Тімуш І. С., Братіца О. М. Захист особистих немайнових прав батьків як учасників сімейних правовідносин. *Молодий вчений*. 2020. № 1. С. 28.
471. Ткачук О. С. Проблеми реалізації судової влади в цивільному судочинстві: монографія. Х.: Право, 2016. 600 с.
472. Ткачук П. Конституційний Суд України: Теоретико-правові питання діяльності. *Вісник Конституційного Суду України*. 2006. № 4. С. 23–38.
473. ТОАС забезпечує дотримання гарантій соціального захисту прав людини. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1001445/>
474. Тобес Б. Право на здоров'я: теорія і практика. URL: http://krotov.info/libr_min/19_t/ob/es_01.htm
475. Токарчук Л., Переверзева О. та ін. Конституційні засади захисту сімейних прав та інтересів дитини в цивільному процесі. *Amazonia Investiga*. 2022. № 11 (49). С. 62. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.49.01.7>
476. Третейські суди в Україні: стан розвитку, статистика, практика та перспективи. Київ, 2018. 52 с. URL: https://drive.google.com/file/d/13NY3gi24TbJcJronM_6_YKbO-O9b2PTN/view (дата звернення: 10.06.2022).
477. Труба В. І. Вплив практики ЄСПЛ на розвиток сімейного законодавства України. *10-і юридичні диспути з актуальних проблем приватного права: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 28 трав. 2021 р.* Одеса: Фенікс, 2021. С. 33.
478. Труба В. І. Питання здійснення права на захист сімейних прав та інтересів в судовому порядку. *Правова держава*. 2014. № 18. С. 77.

479. У справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес): рішення Конституційного Суду України від 01.12.2004 № 18-рп/2004. *Офіційний вісник України*. 2004. № 50. Ст. 3288. 31 груд.

480. У справі за конституційними поданнями Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді): рішення Конституційного Суду України від 08.04.1999 № 3-рп/99. *Офіційний вісник України*. 1999. № 15. Ст. 614. 30 квітня.

481. Аналіз практики застосування судами ст. 16 Цивільного кодексу України: узагальнення Верховного Суду України / Офіційний вебсайт Верховного Суду України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00073>

482. Узагальнення практики розгляду судами цивільних справ про усиновлення дітей, позбавлення батьківських прав, встановлення опіки та піклування над дітьми від 01.01.2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0003705-09>

483. Узагальнення судової практики розгляду справ про приватизацію державного житлового фонду та гуртожитків: лист Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 12.01.2017 № 9-48/0/4-17 / БД «LIGA 360». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VRR00214>

484. Україна отримала оновлену Національну стратегію у сфері прав людини. Матеріал підготовлений за підтримки програми Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Права людини в дії», яка виконується Українською Гельсінською спілкою з прав людини. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/ukraina-otrymala-onovlenu-natsionalnu-stratehiiu-u-sferi-prav-liudyny/>

485. Універсальний словник-енциклопедія. URL: <http://slovopedia.org.ua/29/53395/8529.html>

486. Уряд ухвалив акти, що запроваджують зміни на всі види медичної допомоги з квітня 2020 року. URL: <https://www.auc.org.ua/povyna/uryad-uhvalyv-akty-shcho-zaprovadzhuyut-zminy-na-vsi-vydy-medychnoyi-dopomogy-z-kvitnya-2020>

487. Устинов С. О. Співвідношення термінів «соціальний захист» та «соціальне забезпечення» в законодавстві України. *Юридична наука і практика*. 2011. № 2. С. 94.
488. Утвенко В. В. Система соціального забезпечення та соціальної підтримки: навч. посіб. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 248 с.
489. Ухвала Господарського суду м. Києва від 26.12.2017 у справі № 910/21643/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71271948> (дата звернення: 02.10.2022).
490. Фесько М. М. Класифікація прав за Європейською соціальною Хартією (переглянуто). *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр.* Одеса: Астропрінт, 2000. Вип. 9. С. 227–230.
491. Грабовська Г. М. Форми та способи захисту прав споживачів у випадку придбання ними товарів неналежної якості. *Право і суспільство*. 2014. № 4. С. 62–67.
492. Фурса Є. І. Спадкові правовідносини в нотаріальній і судовій практиці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2004. С. 171.
493. Фурса Є. І. Спадкові правовідносини в нотаріальній і судовій практиці: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. 214 с.
494. Фурса С. Я. Функції нотаріату і суду щодо захисту прав та охоронюваних законом інтересів громадян, юридичних осіб і держави. *Вісник Верховного Суду України*. 2001. № 2. С. 49–52.
495. Фурса С. Я. Юридична природа і системна модель нотаріальних правовідносин. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2000. № 6(9). С. 31–38.
496. Хавронюк Н. И., Мельник Н. И. Законодательство Украины о торговле. Ч. 2. К., 1997. С. 512.
497. Харитонов Є. О., Харитонova О. І., Старцев О. В. Цивільне право України: підручник. 3-тє вид., перероб. і допов. К.: Істина, 2011. С. 20.
498. Харитонов Є. О. Саниахметова Є. О. Цивільне право України: підручник. К.: Істина, 2003. С. 183.
499. Харчук Р. С. Класифікація та значення форм захисту трудових прав працівників. *Форум права*. 2011. № 1. С. 1074. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_1_173

500. Харьковская цивилистическая школа: защита субъективных гражданских прав и интересов: монография / И. В. Спасибо-Фатеева, М. Н. Сибилев, В. Л. Яроцкий и др.; под общ. ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Харьков: Право, 2014. С. 48.

501. Холод Р. В. Поняття судового захисту житлових прав фізичних осіб. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2014. № 1. С. 101–105.

502. Садигов В. Н. Хрестоматія по всеобщей истории государства и права: учебное пособие. 1996. С. 52.

503. Гончаренко В. Д., Рогожин А. І. Хрестоматія з історії держави і права України: навчальний посібник для юридичних навчальних закладів. 1997. С. 18, 72, 100.

504. Цивільне право України / за ред. О. А. Підпригорі і Д. В. Бобрової. К.: ВЕНТУРІ, 1995. 416 с.

505. Цивільне право України. Особлива частина / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, Р. А. Майданика. 3-тє видання. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 1176 с.

506. Цивільне право України: підруч.: у 2 кн. Кн. 1 / О. В. Дзера (кер. авт. кол.), Д. В. Боброва, А. С. Довгерт та ін.; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової. 2-ге вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2003. С. 540.

507. Цивільне право України: підручник / за ред. проф. Р. Б. Шишки. Київ: Ліра-К, 2018. Ч. 2: Особлива / Р. Б. Шишка (керівник авт. кол.) та ін. 2018. 994 с.

508. Харитонов Є. О., Харитонова О. І., Старцев О. В. Цивільне право України: підручник. 3-є вид., перероб. і допов. К.: Істина, 2013. 808 с.

509. Цивільне право України: підручник: в 2-х т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів: Новий Світ-2000, 2014. 428 с.

510. Цивільне право України: у 2-х т. Т. 1 / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, І. В. Жилінкова та ін.; за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. К.: Юрінком Інтер, 2004. С. 267.

511. Цивільне процесуальне право України: підручник: у 2-х т. Т. 1 / за заг. ред. М. М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. С. 26.

512. Цивільне судочинство України: основні засади та інститути: монографія / В. В. Комаров та ін.; за ред. В. В. Комарова. Х.: Право, 2016. С. 241, 283.

513. Цивільний закон Латвійської Республіки 1937 року. URL: <https://www.inlatplus.lv/wp-content/uploads/2019/11/%D0%93%D1%80%D0%B0%D0%B6%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD.pdf>

514. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 01.10.2022).

515. Цивільний кодекс України: Науковий практичний коментар / за заг. ред. Є. О. Харитонова, О. І. Харитонові, Н. Ю. Голубевої. 3-тє вид., перероб. та допов. К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. С. 20–21.

516. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції України, науковців, фахівців). Т. 1: Загальні положення. Серія «Коментарі та аналітика» / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Х.: ФОП Колісник А. А., 2010. С. 193–194.

517. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар. Загальні положення / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ФОП А. А. Колісник, 2010. С. 207.

518. Цивільний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 02.11.2016. К.: Паливода А.В., 2016. 448 с.

519. Цивільний кодекс Української РСР від 13 липня 1963 р. № 30. Ст. 463.

520. Цивільний процес України: підруч. / за ред. В. О. Кучера. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 365 с.

521. Цивільно-процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

522. Цувіна Т. А. Право на суд у цивільному судочинстві: монографія. Х.: Слово, 2015. С. 279.

523. Чепис О. І. До питання самозахисту цивільних прав та законних інтересів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2015. Випуск 35, частина II, том 1. С. 216.

524. Черняк О. Ю. Класифікація прав споживачів за законодавством України та Європейського Союзу / База даних. URL: <http://www.nbuu.gov.ua/ejournals/FP/2008-2/08coytes.pdf>

525. Чеховська І. В. Адміністративно-правове забезпечення державної сімейної політики в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2014. 535 с.

526. Чеховська І. В. Державна сімейна політика в Україні: теорія та практика реалізації: монографія. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2013. 736 с.

527. Чеховська І. В. Державна соціальна допомога сім'ям в Україні: аналіз правозастосовної практики. *Університетські наукові записки*. 2011. № 4. С. 255–261.

528. Чеховська І. В. Медичне право України: навч. посіб. Ірпінь: Університет ДФС України, 2020. 480 с. (Серія «На допомогу студенту УДФСУ», Т. 63).

529. Чеховська І. В. Міжнародний досвід правового регулювання сімейного оподаткування. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2012. № 1(56). С. 148–157.

530. Чеховська І. В. Правові підстави запровадження сімейного оподаткування в Україні. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2011. № 4(55). С. 160–168.

531. Чеховська І. В. Соціальний захист одиноких матерів: аналіз основних положень законодавства. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. № 1(5). С. 191–201.

532. Чеховська І. В. Альтернативні способи захисту суб'єктивних прав: навч. посіб. Ірпінь: Державний податковий університет, 2022. 428 с.

533. Чехун О. В. Надання платних цивільних послуг: цивільно-правові аспекти. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 214.

534. Чистоклетов Л. Г., Хитра О. Л. Адміністративно-правові засоби у забезпеченні інформаційної безпеки України. *IT-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні*: зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф., Львів, 17 листоп. 2017 р. Львів, 2017. С. 212–217. URL: <http://aphd.ua/publication-349/>

535. Чорна В. Г. Обмеження в адміністративному праві: дис. ... д-ра юрид. наук зі спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Харків: Харк. нац. унів. внутр. справ, 2019. 471 с.

536. Чорна В. Г. Поняття та особливості правових засобів. Теорія і практика сучасної юриспруденції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 8–9 грудня 2017 р. Київ: ГО Центр правових наукових ініціатив, 2017. С. 72–75.

537. Чорна В. Г. Правові обмеження як засіб адміністративно-правового характеру. Стан та перспективи розвитку сучасного адміністративного права України: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 10 листопада 2017 року. Одеса: ОДУВС, 2017. С. 119–121.

538. Чорна Ж. Л. Цивільно-правовий захист майнових прав та інтересів малолітніх і неповнолітніх осіб: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Львів, 2005. С. 52.

539. Чорна М. Сутність права громадян на соціальний захист. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 153.

540. Швидка В. Г. Особливості правового регулювання самозахисту в цивільному праві Німеччини, Франції, Латвії. URL: <http://surl.li/eqwwt>

541. Шевченко Л. С. Введение в маркетинг: учебно-практическое пособие / База даних. URL: http://library.nlu.edu.ua/poln_text/kompleks/et/kurs/osnova_marketing/konsultacii.htm

542. Шевченко Ю. Скажімо «Так!» арбітражу. URL: <http://yur-gazeta.com/dumkaeksperta/skazhimo-tak-arbitrazhu.html> (дата звернення: 10.06.2022).

543. Шиленко М. В. Поняття адміністративно-правової охорони суб'єктів малого підприємництва. *Форум права*. 2013. № 1. С. 1188–1193.

544. Філософський енциклопедичний словник / Шинкарук В. І., Бистрицький Є. К., Йолон П. Ф., Поліщук Н. П. та ін. К.: Абрис, 2002. С. 630.

545. Шпак Ю. А. Поняття та види організаційних форм діяльності органів місцевого самоврядування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. № 5. С. 58–62.

546. Штанько А. Підходи до визначення поняття захисту цивільних прав та охоронювальних законом інтересів. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 2. С. 148.

547. Штефан А. С., Зеров К. О. Припинення порушень авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет: огляд законодавчих новел. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2017. № 3. С. 18–26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Triv_2017_3_4, с. 24 (дата звернення: 02.06.2021).

548. Штефан А. С. Самозахист авторського права і суміжних прав. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2010. № 3. С. 24–25.

549. Шумило О., Кравчук Н. Роль неурядових організацій у становленні та розвитку правозахисного руху: навчальний посібник. К.: Вид-во ФОП Голембовська О., 2018. 223, [104] с.

550. Щодо захисту житлових (майнових) прав дітей: лист Державного Департаменту з усиновлення та захисту прав дитини від 23.06.2010 № 4.1/6-49/3248 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v3248632-10#Text>

551. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини «Про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні» / вебсайт. URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/schoricha-dopovid-2021.pdf>

552. Юлдашев О. Х. Міжнародне приватне право: Теоретичні та прикладні аспекти / під ред. О. Х. Юлдашева. К.: МАУП, 2004. С. 535–536.

553. Явор О. А. Закономірності розвитку медіаційної процедури в зарубіжних країнах та на Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/235799/234162>

554. Яковлів А. Український кодекс 1743 р. «Права по которм судится малороссийский народ». 1949. С. 20–156.

555. Яновицька Г. Б. Наділення суб'єктів цивільних правовідносин правовим статусом споживача. *Ольвійський форум-2018: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі*: збірник Міжнародної науково-практичної конференції, м. Миколаїв, 7–10 червня 2018. Миколаїв: ЧДУ імені Петра Могили, 2018. С. 45–47.

556. Яновицька Г. Б. Цивільно-правові засоби захисту прав споживачів в Україні: монографія. Львів: Видавництво «Растр-7», 2018. 400 с.

557. Яременко В., Сліпущко О. Новий словник української мови: в 3-х т. Київ: Аконіт, 2008. 928 с.
558. Ярмиш О., Серьогін В. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні. Харків: Національний ун-т внутр. справ, 2002. 653 с.
559. Ярова Т. М. Поняття і види форм захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів. *Науковий вісник Чернівецьк. ун-ту. Сер. Правознавство*. 2007. Вип. 375. С. 63–67.
560. Приватноправові механізми здійснення та захисту суб'єктивних прав фізичних та юридичних осіб: колективна монографія / Яроцький В. Л., Борисова В. І., Спасибо-Фатєєва І. В., Жилінкова І. В.; за наук. ред. проф. В. Л. Яроцького. Харків: Юрайт, 2013. 528 с.
561. Яроцький В. Л. Становлення та розвиток інституту самозахисту речових прав в Україні. *Приватне право*. 2013. № 2. С. 156–158.
562. Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах: 2008/52/ЄС Директива Європейського парламенту та Ради від 21 травня 2008 р. URL: <https://ukrmediation.com.ua/images/DOCS/Model-documents/mediation-directive-ukr.pdf>
563. Індекс сталості організацій громадянського суспільства. 2020. URL: https://drive.google.com/file/d/1QGzzMczF56w8Vv_sIjSsvw9wBHhRULyK/view
564. Country Reports on Human Rights Practices: Switzerland. 2021. URL: <https://www.state.gov/reports/2021-country-reports-on-human-rights-practices/switzerland/>
565. 2021 рік має стати роком початку роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності: круглий стіл: вебсайт. URL: <https://unba.org.ua/news/6296-2021-rik-mae-stati-rokom-pochatku-roboti-vishogo-sudu-z-pitan-intelektual-noi-vlasnosti.html> (дата звернення: 10.06.2022).
566. A history of human rights in Britain. 2018. URL: <https://www.equalityhumanrights.com/en/what-are-human-rights/history-human-rights-britain>
567. A joint statement by 12 governments issued at the UN human Rights Council in March 2016 expressed concern «about China's deteriorating human rights record, notably the arrests and ongoing detention of rights activists, civil society leaders, and lawyers» and called

for the release of those detained: «Joint Statement – Human Rights Situation in China», March 2015. URL: <https://geneva.usmission.gov/2016/03/10/item-2-joint-statement-human-rights-situation-in-china/>. See also statements made by governments of Canada URL: <http://www.canadainternational.gc.ca/china-chine/highlights-faits/2015/CanadaGravelyConcernedbyDetentionandDisappearanceofLawyersandActivistsinChina.aspx?lang=en>

568. Amnesty International, «China: End relentless repression against human rights lawyers on first anniversary of crackdown» July 7, 2016, U.N. Office of the High Commissioner for Human Rights, «UN Human Rights Chief deeply concerned by China clampdown on lawyers and activists», February 16, 2016. URL: <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=17050&LangID=E>

569. Australia. URL: <http://dfat.gov.au/news/media-releases/Pages/recent-human-rights-developments-in-china.aspx>

570. Avramova O. & Korniyenko G. (2022). The Ukrainian Experience of Tenure and Food Security in the State of Martial Law. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, (1), 6–14. URL: <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-1-1>

571. Belser E. M. and Molinari E., Art. 7 in *Bundesverfassung. Basler Kommentar*, op.cit., note 76, n 39 ff.

572. Bill of Rights [1688]. URL: <https://www.legislation.gov.uk/aep/WillandMarSess2/1/2/introduction>

573. Case of Airey v. Ireland, 09 October 1979, no. 6289/73 / European Court of Human Rights HUDOC database: офіційний сайт. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57420> (дата звернення: 25.05.2021).

574. Case of Aslan Ismayilov v. Azerbaijan, 12 March 2020, no. 18498/15 / European Court of Human Rights HUDOC database: Офіційний сайт. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-201642> (дата звернення: 25.05.2021).

575. Case of Deumeland v. Germany, 29 May 1986, no. 9384/81 / European Court of Human Rights HUDOC database: офіційний сайт. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-57468> (дата звернення: 06.06.2021).

576. Case of Feldbrugge v. the Netherlands, 12 October 1984, no. 8562/79 / European Court of Human Rights HUDOC database: офіційний сайт. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-57486> (дата звернення: 06.06.2021).

577. Case of Golder v. the United Kingdom, 21 February 1975, no. 4451/70 / European Court of Human Rights HUDOC database: офіційний сайт. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-57496> (дата звернення: 25.05.2021).

578. Case of H. v. Belgium, 30 November 1987, no. 8950/80 / European Court of Human Rights HUDOC database: офіційний сайт. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57501> (дата звернення: 25.05.2021).

579. Case of Indayeva and Sultanov v. Russia, 10 March 2020, no. 58821/08, 18360/13 / European Court of Human Rights HUDOC database: офіційний сайт. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-201644> (дата звернення: 25.05.2021).

580. Case of Nejdet Şahin and Perihan Şahin v. Turkey, 20 October 2011, no. 13279/05 / European Court of Human Rights HUDOC database: офіційний сайт. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107156> (дата звернення: 25.05.2021).

581. Case of Nideröst-Huber v. Switzerland, 18 February 1997, no. 18990/91 / European Court of Human Rights HUDOC database: офіційний сайт. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58199> (дата звернення: 25.05.2021).

582. CESCR General Comment № 4: The Right to Adequate Housing (Art. 11 (1) of the Covenant) Adopted at the Sixth Session of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights, on 13 December 1991 (Contained in Document E/1992/23). URL: <http://www.refworld.org/pdfid/47a7079a1.pdf>

583. China 2021 Human Rights report Executive Summary. URL: https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/03/3136152_CHINA-2021-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf

584. China's New Data Security Law: What to Know. URL: <https://www.lw.com/thoughtLeadership/china-new-data-security-law-what-to-know>

585. Chinese Human Rights Defenders, Too Risky to Call Ourselves Defenders. 2015. Chinese Human Rights Defenders Annual Report on the Situation of Human Rights Defenders in China. URL: <https://www.nchrd.org/2016/02/too-risky-to-call-ourselves-defenders-chrds-2015-annual-report-on-the-situation-of-human-rights-defenders-in-china/>

586. Civil Procedure rules. URL: https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/pd_pre-action_conduct

587. Code civil (version consolidée au 18 février 2015). Консолідована версія. URL: www.wipo.int/wipolex/ru/details.jsp?id=14526

588. Code de procédure civile. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070716>

589. Codice di procedura civile. URL: http://www.normattiva.it/static/codici_proc_civile.html

590. Committee of Ministers of the Council of Europe (2010). Guidelines of the on childfriendly justice. URL: <https://rm.coe.int/16804c2188>

591. Compilation of Venice Commission opinions and reports concerning courts and judges (Strasbourg, 11 December 2019) / Venice Commission: Council of Europe: офіційний сайт. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI\(2019\)008-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI(2019)008-e) (дата звернення: 31.05.2021).

592. Compilation of Venice Commission opinions and reports on law-making procedures and the quality of the law (Strasbourg, 29 March 2021) / Venice Commission: Council of Europe: офіційний сайт. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI\(2021\)003-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI(2021)003-e) (дата звернення: 31.05.2021).

593. Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 10 December 1984 General Assembly resolution 39/46. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-against-torture-and-other-cruel-inhuman-or-degrading>

594. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as amended by Protocol No. 11. URL: <https://www.unhcr.org/4d93501a9.pdf>

595. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 34/180 of 18 December 1979 entry into force 3 September 1981, in accordance with article 27(1). URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/cedaw.pdf>

596. Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) 6 May 2002. URL: <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>

597. Convention on the Rights of the Child Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989 entry into force 2 September 1990, in accordance with article 49. URL: <https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text>

598. Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters. Official Journal of the European Union. 24.5.2008. L 136/3-L 136/8.

599. Dirk Ehlers, Ulrich Becker, Et al. European Fundamental Rights and Freedoms. Berlin: Walter de Gruyter, 2011. P. 23.

600. Disability Discrimination Act 1988. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1995/50/contents>

601. Dovydas Vitkauskas, Grigoriy Dikov. Protecting the right to a fair trial under the European Convention On Human Rights. A handbook for legal practitioners 2nd edition prepared by Dovydas Vitkauskas. Council of Europe, 2nd edition September 2017 / Council of Europe: офіційний сайт. URL: <https://edoc.coe.int/en/european-convention-on-human-rights/7492-protecting-the-right-to-a-fair-trial-under-the-european-convention-on-human-rights-a-handbook-for-legal-practitioners-2nd-edition.html> (дата звернення: 09.06.2021).

602. Dunja Mijatovic. Estonia should adopt more human rights oriented policies to improve the protection of women and the inclusion of older persons. 2018. URL: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/estonia-should-adopt-more-human-rights-oriented-policies-to-improve-the-protection-of-women-and-the-inclusion-of-older-persons>

603. European Union External Action. URL: http://collections.internetmemory.org/haeu/content/20160313172652/http://eeas.europa.eu/statements-eeas/2015/150715_03_en.htm

604. Kharytonov E., Kharytonova O. Human rights, civil society, private law: correlation problems. Revista de Derecho. 2019. Vol. 8. Pp. 225–244. ISSN: 1390-440X–eISSN: 1390-7794 Recepción: 30-11-2019. Aceptación: 10-12-2019. Publicación electrónica: 19-12-2019. URL: <https://doi.org/10.31207/ih.v8i0.222>

605. Gender wage gap barely moves in Switzerland. Swissinfo. 2022. URL: <https://www.swissinfo.ch/eng/gender-wage-gap-barely-moves-in-switzerland/47469824>

606. Germany. URL: http://www.auswaertiges-amt.de/EN/Infoservice/Presse/Meldungen/2015/150713_MRHH_Str%C3%A4sger_verurteilt_Verhaftungswelle_China.html; United States. URL: <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2015/07/244820.htm>

607. Habeas Corpus Act 1679. URL: <https://www.legislation.gov.uk/aep/Cha2/31/2/data.pdf>

608. High Level Conference on the Future of the European Court of Human Rights. Interlaken Declaration. 19 February 2010 / European Court of Human Rights: офіційний сайт. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/2010_Interlaken_FinalDeclaration_ENG.pdf (дата звернення: 28.05.2021).

609. High Level Conference on the Future of the European Court of Human Rights. Declaration. 26–27 April 2011. IZMIR, Turkey / European Court of Human Rights: офіційний сайт. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/2011_Izmir_FinalDeclaration_ENG.pdf (дата звернення: 28.05.2021).

610. High Level Conference on the Future of the European Court of Human Rights Brighton Declaration. 19–20.04.2012 / European Court of Human Rights: офіційний сайт. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/2012_Brighton_FinalDeclaration_ENG.pdf (дата звернення: 28.05.2021).

611. Howard-Hassmann R. E. Reconsidering the Right to Own Property. *Journal of Human Rights*. 2013. Volume 12. Issue 2. P. 180–197.

612. Human Rights Act 1992. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42/contents>

613. Human Rights Action Plan of China (2021–2025). URL: https://www.mfa.gov.cn/ce/cegn/eng/zxhd_1/t1905964.htm

614. Human Rights in China <https://crsreports.congress.gov/IF11240> • VERSION 7 • UPDATED. URL: <https://sgp.fas.org/crs/row/IF11240.pdf>

615. Human Rights Law. URL: <https://unimelb.libguides.com/c.php?g=928011&p=6704330>

616. Human Rights Protection. URL: <https://pl.boell.org/en/2022/03/17/lowering-standards-human-rights-protection>

617. Human rights protection: Physical integrity rights 2019. Fariss et al. 2020. URL: <https://ourworldindata.org/grapher/human-rights-protection?time=latest>

618. Human Rights Watch. United Kingdom Events of 2020. URL: <https://www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/united-kingdom>
619. International Conference on «Enhancing National Mechanisms for Effective Implementation of the European Convention on Human Rights». Saint-Petersburg, Russian Federation. 22–23 October 2015 / Council of Europe: офіційний сайт. URL: <https://rm.coe.int/16806fe1a5> (дата звернення: 28.05.2021).
620. International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination 21 December 1965 UN General Assembly resolution 2106. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-elimination-all-forms-racial>
621. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights New York, 16 December 1966. URL: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-3&chapter=4&clang=_en
622. International Human Rights Law. United Nations. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-and-mechanisms/international-human-rights-law>
623. International Service for Human Rights, Human rights defenders and lawyers in China: A mid-term assessment of implementation during the UPR second cycle. 2016. URL: <http://www.ishr.ch/news/human-rights-defenders-and-lawyers-china-assessing-upr-progress>
624. Jack J. Coe, Jr, 'Towards a Complementary Use of Conciliation in Investor- State Disputes – A Preliminary Sketch', (2005) 12 UC Davis Journal of International Law 7, 15; Note, 'Mediation of Investor – State Conflicts' (2014) 127 Harvard Law Review 2543, 2549.
625. Kinga Drewniowska Introduction to Human Rights. Human Rights in Criminal Justice Context 2020/2021 Uniwersytet Wroclawski. URL: <https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/studentsresources/Introduction%20to%20human%20rights.pdf>
626. Law of the European Convention on Human Rights / David Harris, Michael O'Boyle, Ed Bates, and Carla Buckley. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2018. lxx, 986 p., p. 385.
627. Leitner Center for International Law and Justice at Fordham Law School at New York City, Plight and Prospect: The Landscape for Cause Lawyers in China. 2015. URL: http://www.leitnercenter.org/files/Plight%20and%20Prospects_FULL%20FOR%20WEB.pdf

628. Lias R. Housing Affordability: Theoretical Approaches and Practical Implementation. Challenges and Opportunities in Housing: New Concepts, Policies and Initiatives. Rotterdam (Netherlands). 2002. Pp. 61–72. URL: <https://www.irbnet.de/daten/iconda/CIB910.pdf>

629. Magna Carta National Archives and Records Administration 700 Pennsylvania Avenue, NW Washington, DC 20408-0001. URL: <https://www.archives.gov/files/press/press-kits/magna-carta/magna-carta-translation.pdf>

630. Marbun B. N., KamusHukumIndonesia, 1sted. (Jakarta: PustakaSinarHarapan, 2006). P. 168.

631. Marion&etc.Factors associated with the decision of a French hospital to report child abuse to judicial rather than administrative authorities. 2021. Volume 28, Issue 5. P. 360–365. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.arcped.2021.04.007>

632. Maxym Tkalych, Oksana Safonchyk & Yuliia Tolmachevska. Private Law and human rights: New realities. DIXI 32. July 2020. P. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.16925/2357-5891.2020.02.04>

633. Maya Hertig RandallThe Swiss Federal Bill of Rights in the Context of International Human Rights Protection: Added Value and Shortcomings. *Revue interdisciplinaire d'études juridiques* 2016/2 (Volume 77), p. 151–177. URL: <https://www.cairn.info/revue-interdisciplinaire-d-etudes-juridiques-2016-2-page-151.htm>

634. Mediation. URL: <http://www.supremecourt.wa.gov.au/M/mediation.aspx?uid=6430-2126-2447-6400>

635. Mediation in International Commercial and Investment Disputes. Oxford University Press, 2019. 395, [32] p.

636. Neshataeva T. The European Convention and the integration of integrations: the role of courts in overcoming the fragmentation of international law International Conference on «Enhancing National Mechanisms for Effective Implementation of the European Convention on Human Rights». Saint-Petersburg, Russian Federation. 22–23 October 2015 / Council of Europe: офіційний сайт. P. 111–112. URL: <https://rm.coe.int/16806fe1a5> (дата звернення: 28.05.2021).

637. Osiatynsky, Wiktor 1991. Revolutions in Western Europe. The University of Chicago Law Rewiew 58: 823–824.

638. Peter Beyerlein. Informational physiology of individual development. The Routledge International Handbook of Shared Parenting and Best Interest of the Child: 1st Edition. 2021. P. 13. URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003140566-12/informational-physiology-individual-development-peter-beyerlein?context=ubx>
639. Pieter van Dijk, Godefridus J. H. Hoof, G. J. H. Van Hoof. Theory and Practice of the European Convention on Human Rights. Martinus Nijhoff Publishers, 1998. 850, [71] p.
640. Poland 2021 human rights report. URL: https://pl.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/23/hrr_2021.pdf
641. Race Relations Act 1968. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1968/71/enacted>
642. Raphael D. Tackling health inequalities, lessons from international experiences. Toronto: Canadian Scholars' Press, Inc., 2012. P. 233.
643. Richard A Leiter (ed) National Survey of State Laws, 7th ed, 2015.
644. Roman Wieruszewski. The Evolution of the Socialist Concept of Human Rights, SIM NEWSLETTER, Jan. 1988, 27–37.
645. Rosenfeld O. Principles of housing affordability, subsidies and institutions. 2014. UNECE: Web site. URL: https://unece.org/DAM/hlm/projects/UNDA-9th_tranche/Documents/Serbia/4-1_UNECE_-_Housing_Finance_-_Rosenfeld-FINAL.pdf
646. Rule Of Law Checklist, adopted by the Venice Commission at its 106th Plenary Session (Venice, 11–12 March 2016) / Venice Commission: Council of Europe: офіційний сайт. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)007-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)007-e) (дата звернення: 28.05.2021).
647. Sex Discrimination Act 1975. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1975/65/enacted>
648. Spencer D., Brogan M. Mediation Law and Practice. Cambridge University Press, 2006. P. 134.
649. Swiss adopt first national strategy on gender equality. Swissinfo. 2021. URL: https://www.swissinfo.ch/eng/swiss-adopt-first-national-strategy-on-gender-equality/46573162?utm_campaign=teaser-in-channel&utm_source=swissinfoch&utm_medium=display&utm_content=o

650. Swiss Civil Procedure Code. URL: <https://fedlex.data.admin.ch/filestore/fedlex.data.admin.ch/eli/cc/2010/262/20210101/en/pdf-a/fedlex-data-admin-ch-eli-cc-2010-262-20210101-en-pdf-a.pdf>

651. Teremetskyi V., Avramova O., Svitlychnyy O., Sloma V., Bodnarchuk O., Telestakova A., Kokhan V. Housing. Rights Protection in the Context of Legislation and Judicial Practice of Ukraine. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, Vol. 24, Special Issue 1: Business Ethics and Regulatory Compliance, 1–9. URL: <https://www.abacademies.org/abstract/housing-rights-protection-in-the-context-of-legislation-and-judicial-practice-of-ukraine-11392.htm>

652. The china challenge to international human rights: what's at stake? A china upr mid-term progress assessment by human rights in china november 2016. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/HRBodies/UPR/NGOsMidTermReports/HumanRightsChina_2.pdf

653. The Constitution of the Republic of Estonia. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013003/consolide>

654. The Equality Act. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/contents>

655. The State Council Information Office of the People's Republic of China. 'The Communist Party of China and Human Rights Protection – A 100-Year Quest'. URL: <http://www.scio.gov.cn/zfbps/ndhf/44691/Document/1707315/1707315.htm>

656. Thiele B. The Human Right to Adequate Housing: A Tool for Promoting and Protecting Individual and Community Health. *Am J Public Health*. 2002 May; 92(5). P. 712–715. DOI: 10.2105/ajph.92.5.712

657. U.N. Office of the High Commissioner for Human Rights, «'Lawyers need to be protected not harassed' – UN experts urge China to halt detentions», July 16, 2015. URL: <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=16241&LangID=E>

658. U.S. Department of State. 2021 Country Reports on Human Rights Practices: Switzerland 2021. URL: <https://www.state.gov/reports/2021-country-reports-on-human-rights-practices/switzerland/>

659. UN Housing Rights. housing rights watch: website. URL: <http://www.housingrightswatch.org/page/un-housing-rights#Other>

660. United Nations OHCHR. International Human Rights Law United Nations. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-and-mechanisms/international-human-rights-law>

661. United Kingdom Human Rights report 2021. URL: https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/02/313615_UNITED-KINGDOM-2021-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf

662. Universal Declaration of Human Rights. URL: <https://www.humanrights.com/what-are-human-rights/universal-declaration-of-human-rights/preamble.html>

663. Universal Periodic Review. URL: <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/upr/upr-main>

664. Vilmati Muudetud. Human Rights. 2019. URL: <https://www.eesti.ee/en/republic-of-estonia/human-rights/human-rights>

665. WIPO Arbitration and Mediation Center (Центр ВОІВ з арбітражу та посередництва) / вебсайт. URL: <https://www.wipo.int/amc/en/center/background.html> (дата звернення: 10.06.2022).

Наукове видання

Амеліна Анна Сергіївна, Аврамова Ольга Євгеніївна,
Боднарчук Олег Григорович, Дяченко Сергій Вікторович,
Костюченко Олена Євгеніївна, Лаговська Наталія Валеріївна,
Менів Любов Дмитрівна, Минюк Олена Юріївна,
Миколаєць Вікторія Анатоліївна, Мілевська Альона Олександрівна,
Обривкіна Оксана Миколаївна, Рябченко Юрій Юрійович,
Самілик Людмила Олексіївна, Теремецький Владислав Іванович,
Чеховська Ірина Василівна, Огнев'юк Тетяна Василівна

ПРИВАТНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У СОЦІАЛЬНІЙ ДЕРЖАВІ

Монографія

Відповідальний за випуск

А. В. Лавренюк

Відповідальний редактор

М. М. Грабарчук

Редактори

Н. І. Грицюк,

О. В. Данильчик,

Л. Б. Дьомена

Форматування та

комп'ютерна верстка

Д. П. Завальницька

Здано до друку 30.03.2023. Формат 60×84/16
Папір офсетний № 1. Гарнітура «Times New Roman»
Друк. арк. 32.69
Тираж 300 примірників. Замовлення № 1039

Підготовлено до друку Видавничо-поліграфічним центром
Університету ДФС України
08205, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 7669 від 20.09.2022*